

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mojca Pešec

KONCEPT
NA UČINKU TEMELJEČIH OPERACIJ
(primer ZDA in zveze NATO)

Magistrsko delo

Ljubljana, 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mojca Pešec

KONCEPT
NA UČINKU TEMELJEČIH OPERACIJ
(primer ZDA in zveze NATO)

Magistrsko delo

Mentorica: Redna profesorica dr. Ljubica Jelušič

ZAHVALA

Magistrsko delo Koncept na učinku temelječih operacij je bilo zahteven projekt. Naloga je nastajala v času, ko sem opravljala delo v Strateškem poveljstvu za preoblikovanje pri zvezi NATO v Norfolku, ZDA. Brez ljudi, ki so verjeli vame, me podpirali in strokovno usmerjali ter bili moji "kritični prijatelji", bi naloga verjetno ostala na ravni strokovnega članka.

Najprej se zahvaljujem mentorici, profesorici Ljubici Jelušič, za permanentno spodbujanje in strokovne napotke. Vem, da ji ni bilo lahko; zaradi časovne razlike in oddaljenosti Norfolka in Ljubljane, so se pogovori odvijali po elektronski pošti in v poznih večernih urah – vedno mi je bila pripravljena prisluhniti.

Hvala profesorju Antonu Grizoldu; njegovo prizadevanje za odličnost je bilo dobra spodbuda za pomembna dopolnila posameznih poglavij.

Zahvaljujem se Petru za potrpljenje in podporo v dolгих mesecih študija in pisanja naloge.

Posebna zahvala pa gre moji mami, ki je najbolj verjela vame in me naučila, da kar hočem, tudi zmorem.

UVOD.....	5
1. OPERACIJE, KI TEMELJIJO NA UČINKIH, V STROKOVNI LITERATURI .	14
1.1. Teoretične podlage za razvoj koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih (OTU)	16
1.2. Vojaško-strokovni vidik operacij, ki temeljijo na učinkih (razširitev koncepta na strateško raven vojskovanja in doktrino uporabe združenih sil)	24
1.3. Vojaška tehnologija in razvoj koncepta OTU	32
1.4. Koncept OTU in načrtovanje vojaških operacij	38
2. KONCEPT OPERACIJ, KI TEMELJIJO NA UČINKIH, V DOKTRINI OBOROŽENIH SIL ZDA	49
2.1. Vpliv spremenjenega varnostnega okolja na ameriško strategijo nacionalne varnosti po koncu hladne vojne	50
2.2. Nastanek nove zamisli o uporabi oboroženih sil ZDA	54
2.3. Uveljavljanje sestavin koncepta OTU v ameriški vojski	56
2.3.1. Učinki in povezovanje učinkov	58
2.3.2. Ključni element - spremenjen način razmišljanja	59
2.3.3. Obravnavanje sovražnika kot »sistem sistemov«	62
2.4. JFCOM-ov konceptualni model OTU	63
2.5. Definiranje OTU – razvoj definicije	67
2.6. Integracija in prilagoditev, ki ju omogočajo operacije, ki temeljijo na učinkih	71
2.7. Spremembe v vojaški kulturi in voditeljstvo	72
2.8. OTU in ameriška vojska danes – med sprejemanjem in skepsa	73
3. PRISTOP DO OPERACIJ, KI TEMELJIJO NA UČINKIH, V DOKUMENTIH ZVEZE NATO	84
3.1. NATO in sodobni varnostni izzivi	84
3.2. Razlogi za uvajanje novih pristopov k načrtovanju operacij v zvezi NATO	85
3.3. Izhodišča za razvoj novega koncepta	87
3.4. Konceptualni okvir za oblikovanje doktrin zveze NATO	89
3.5. Razvoj koncepta v državah, članicah zveze NATO	96
3.5.1. Razvoj koncepta v nekaterih starih članicah Nata	97
3.5.2. Razvoj koncepta v Češki republiki, na Poljskem, Madžarskem ter v Latviji, Litvi, Estoniji, Bolgariji, Romuniji, na Slovaškem in v Sloveniji	100
3.5.3. Težave pri sprejemanju koncepta na institucionalni ravni zveze NATO	101
3.6. Nove spodbude za uveljavitev koncepta v zvezi NATO	102
SKLEP	105
SEZNAM LITERATURE	117
UPORABLJENE DEFINICIJE IN TERMINI	130

UVOD

Konec hladne vojne, ki ga zgodovinarji postavljajo med leti 1985 in 1990, je prinesel spremembe v ključne prvine varnostnih in obrambnih strategij na nacionalni ravni tako v ZDA kot v drugih članicah Nata in v nekaterih vzhodnoevropskih državah. Mednarodno varnostno okolje je postalo nepredvidljivo in negotovo, njegova temeljna značilnost pa kompleksnost ogrožanja varnosti.

Varnostno okolje je postalo zapleteno zaradi kombinacije različnih elementov. Njegove poglavitne značilnosti se kažejo predvsem v medsebojnem učinkovanju vojaških in nevojaških groženj (etnični konflikti, preprodaja orožja za množično uničevanje, okoljska problematika); v globalni razsežnosti varnostne problematike tako v prostorskem kot v vsebinskem smislu (zajema vse – od posameznika do celotne svetovne skupnosti, hkrati pa vključuje vsa področja človekovega delovanja v družbi); subjekti zagotavljanja varnosti (države, meddržavne in nevladne organizacije...) krepijo medsebojno povezanost in odgovornost za varnost (Roper 2000: 102, Crockart 2001: 92 v Grizold 2005: 23).

Viri in načini ogrožanja varnosti na nacionalni in svetovni ravni so poleg konvencionalnih vojaških groženj vedno pogostejše nevojaške grožnje: kršenje temeljnih človekovih pravic in svoboščin, epidemije velikih razsežnosti, trgovina z drogami, migracije številnih množic, mednarodni terorizem. Kompleksnost ogroženosti terja sodelovanje med resorji na nacionalni ravni in visoko stopnjo sodelovanja v mednarodni skupnosti.

Spremembe v mednarodnih odnosih in premiki v posameznih družbah so povzročili tudi spremembe v vojaških organizacijah, v njihovi strukturi in kulturi. Do premika je prišlo v uporabi vojaških sil: od prevlade vojskovanja in odvrčanja nevarnosti k uporabi vojaške sile v mirovne in humanitarne namene, kar vodi v razvoj t.i. postmoderne vojske (Moskos in drugi 2000: 1-11). Za zagotavljanje nacionalne in mednarodne varnosti so se v posameznih državah in koalicijah lotili obrambnih reform. V novih pristopih za reševanje kriznih razmer se vedno bolj briše meja med tipičnimi vojaškimi nalogami in civilnim kriznim načrtovanjem. »Govorimo lahko o revoluciji v pojmovanju varnostno-obrambnih in vojaških zadev.« (Grizold 2005: 26)

V sodobnem svetu povezave med vojsko in družbo oblikuje percepcija groženj. Če je bila v obdobju pred blokovsko delitvijo največja skrb posamezne države grožnja invazije ene sovražne države ali celo več, in v obdobju hladne vojne strah pred jedrskim spopadom, se po koncu devetdesetih stopnjuje zaskrbljenost zaradi mednarodnega terorizma in nevojaških groženj (Moskos in drugi 2000: 16-17).

Spremembe v vojaških organizacijah so posledica novih varnostnih razmer, ki zaznamujejo postmoderne družbe (Moskos in drugi 2000), kažejo pa se predvsem v naslednjem:

- spreminja se usmerjenost poslanstva vojske – večjo težo dobivajo mirovne in humanitarne operacije;
- spremenila se je struktura vojska, kar se najbolj odraža v zmanjševanju obsega oboroženih sil in v prehodu na profesionalno strukturo v večini držav,
- spremenil se je odnos javnosti do vojske, ki se kaže v manjši podpori in večji brezbriznosti prebivalstva do te organizacije;
- spremenila sta se vloga in odnos do medijev; mediji postajajo ne samo prvi vir o dogajanjih v vojski in na kriznih žariščih, vojaški poveljniki celo uporabljajo medijske podatke za izboljšanje informiranosti o dogajanju na območju operacij;
- struktura zaposlenih v vojski se spreminja, vse več je civilnih strokovnjakov, ki prevzemajo pomembne funkcije in dolžnosti;
- spreminja se socialna integracija vojaških družin, ki se kaže v zmanjševanju ločevanja in zapostavljenosti vojaških družin ter v njihovi boljši integraciji v družbo;
- vse več je v vojskah žensk, spreminja se odnos do homoseksualcev – vojske postajajo socialno bolj reprezentativne, vrednote pa vse bolj usklajene z vrednotami celotne družbe;
- ugovor vesti se je razširil z religioznih na civilne in humanitarne motive in se pojavlja tudi v profesionalni strukturi.

Nacionalne države danes preko Organizacije združenih narodov (OZN) ali kot članice in partnerke zveze NATO¹ ali drugih vladnih organizacij (Evropska unija, Ekonomska unija zahodno afriških držav ipd.) podpirajo globalno varnost. Da bodo lahko uspešno reševale

¹ Države NATO Partnerstva za mir in Mediteranskega dialoga.

nove varnostne probleme, bodo morale uporabiti vse svoje znanje in fizične zmogljivosti, ki jih imajo na razpolago; najti in uporabiti pa bodo morale tudi nove pristope k reševanju konfliktov in v njih predvideti, kako se bo nasprotnik odzval na uporabo različnih instrumentov moči, npr. političnega, vojaškega, informacijskega, ekonomskega in drugih.

Največji izziv danes je, kako se učinkovito upreti ogrožanju varnosti, kadar so grožnje asimetrične in se pojavljajo v nestabilnem okolju, kjer je potrebno obvladovati teroristične skupine in države, ki take skupine podpirajo.

Uspešen odgovor na kompleksnost varnostnih razmer bo v prihodnosti temeljil na sistemskem pristopu, ki bo upošteval, da se strateških varnostnih ciljev ne da doseči le z vojaško silo. To je holistični² pristop, celosten vpogled v delovanje nasprotnika na eni strani in angažiranje vseh razpoložljivih zmogljivosti, to je vojaške in politične moči, znanja in inovativnosti na drugi strani, kar bo zagotovilo uspešnost bodočih operacij, ki bodo namenjene preprečevanju ali reševanju konfliktov. Tak pristop sicer ni nova zamisel, dobiva pa v zapletenih varnostnih razmerah nove razsežnosti (Smith 2002: XIV, Executive Summary). Gre za pristop, zamisel, ki ju predstavlja teoretični model, na podlagi katerega je potrebno za zavarovanje nacionalne varnosti uskladiti vse instrumente nacionalne moči.³ Posamezne države so si vedno prizadevale, da bi te elemente angažirale za doseganje svojih varnostnih ciljev.

Nov pristop do načrtovanja operacij najdemo v strokovni literaturi opisan kot način obravnave varnostnih vprašanj, ki temelji na spoznanju, da je potrebno za zavarovanje nacionalnih varnostnih ciljev povezati in uskladiti vse elemente nacionalne moči. V skladu s tem pristopom lahko v primeru potrebe uporabimo najprimernejša sredstva ali kombinacijo le-teh, uporabljena pa so zato, da bi v postopku priprav, načrtovanja in izvedbe operacij za zaščito varnosti vse aktivnosti temeljile na predvidenih, zaželenih učinkih. Pristop predpostavlja oblikovanje strateškega okolja, v katerem lahko te učinke

² Holizem je obravnavanje česa kot nedeljive celote; je filozofsko naziranje, da vsa področja (stvarnosti) tvorijo hierahično urejeno celoto, podvrženo notranjim zakonom (Veliki slovar tujk, 2002: 466) – holisti trdijo, da s takim gledanjem na stvari bolje razumemo pojave in njihovo bistvo.

³ Instrumenti nacionalne moči so: diplomatski, informacijski, vojaški, in ekonomski (diplomatic, informational, military, economical – v ameriški literaturi se uporablja kratica DIME), nekateri teoretiki pa dodajo še druge, npr. socialnega in civilnega, pri čemer se misli predvsem na pravne in upravne instrumente ter civilne, nevladne iniciative.

upravičeno pričakujemo. Učinki se povečujejo in medsebojno podpirajo v korist uspešnosti operacije zaradi soodvisnosti, ki vlada med različnimi elementi nacionalne moči, niso pa toliko odvisni od sredstev, s katerimi se ta moč udejanja. Da bi lahko prispevali k doseganju nacionalnih varnostnih ciljev, mora biti uporaba vojaške moči usklajena z drugimi instrumenti nacionalne moči.

V strokovni vojaški literaturi je opisan pristop teoretična podlaga za načrtovanje operacij, ki temeljijo na učinkih (Effects-Based Operations - EBO)⁴. V dokumentih obroženih sil ZDA in v dokumentih zveze NATO je poimenovan »Na učinkih temelječ pristop do operacij« (Effects-Based Approach to Operations - EBAO)⁵, v Veliki Britaniji v doktrinarnih dokumentih uporabljajo izraz Usklajen pristop do reševanja kriz (Comprehensive Approach), v nemščini pa je pristop poimenovan Vodenje oziroma izvajanje operacij, usmerjeno v učinke (Wirkungsorientierte Operationsführung).

Bodoče vojaške operacije bodo najverjetneje integrirane. V njih bodo sodelovale vojaške sile več držav, mednarodne in nacionalne agencije in organizacije ter nevladne organizacije. Po svojem značaju pa bodo večdimenzionalne (multi-dimensional) in posredovalne (Expeditionary Operations). Načrtovanje teh operacij bo torej temeljilo na predvidenih učinkih (effects-based). Operacije, ki temeljijo na učinkih (Effects-based operations), so operacije, v katerih tisti, ki odločitve sprejemajo (decision-makers), najprej ustvarijo zamisel o tem, kako bi se morala določena situacija razvijati pod vplivom delovanja različnih aktivnosti (fizičnih in kognitivnih), da bi postala obvladljiva in sprejemljiva. V tej zamisli so opredeljeni in kategorizirani vsi učinki, ki bi jih določene dejavnosti povzročile v posameznih situacijah, in to zaželeni in nezaželeni. Na temelju predvidenih učinkov se nato sprejemajo odločitve in ukrepi, ki naj bi zagotovili pričakovano (želeno) vedenje pri tistih subjektih, na katere so usmerjene aktivnosti.

⁴ Izraz je dobesedni prevod iz angleščine in v celoti ne pokriva vsebine pojma. V nadaljevanju je uporabljena množinska oblika: učinki in kratica OTU.

⁵ Tudi: pristop do načrtovanja in izvajanja operacij, usmerjen v doseganje učinkov; pristop, ki temelji na učinkih.

Opredelitev predmeta preučevanja

Predmet preučevanja je nova zamisel, nov pristop, na podlagi katerega se bodo načrtovale in izvajale operacije za ohranjanje nacionalne in svetovne varnosti v prihodnosti. Osnova pristopa k tovrstnim operacijam, ki ga razvijajo v vojski ZDA, je udejanjanje idej številnih avtorjev, ki so vojaški znanosti prispevali teoretična izhodišča za učinkovito vojskovanje.

Ena od pomembnejših sprememb, ki zaznamuje postmoderno vojsko v sodobni družbi, je prepletanje civilne in vojaške sfere, ki se kaže tudi v potrebi po tesnejšem sodelovanju med vojsko ter vladnimi in nevladnimi organizacijami v operacijah. To pa je ključni dejavnik za razvoj pristopa do načrtovanja in izvajanja operacij, ki temeljijo na učinkih.

V literaturi, ki je dostopna predvsem v angleščini, so te operacije poimenovane različno in terminologija, povezana z doktrinarnimi dokumenti v državah, članicah Zveze, kaže na uvajanje koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih (OTU).⁶ Osnovna predpostavka za izvajanje teh operacij je obstoj oziroma oblikovanje okolja, v katerem so učinki delovanja, ki so posledica medsebojne odvisnosti med različnimi instrumenti nacionalne moči, pomembnejši kot sredstva, s katerimi se operacije izvajajo. Učinkom delovanja se torej posveča več pozornosti kot aktivnostim samim, zato so te operacije izrazito ciljno naravnane, cilje (učinke) pa lahko dosežemo z različnimi sredstvi. Pristop k operacijam, ki temeljijo na učinkih, predvideva učinkovito koordinacijo vojaških naporov z vrsto drugih elementov moči.

⁶ V ZDA in v Veliki Britaniji uporabljajo poimenovanje Na učinkih temelječe operacije (Effect-Based Operations); v Franciji in na Portugalskem uporabljajo besedno zvezo Operacije, ki temeljijo na učinkih (francosko: Operations bases sur les effets in portugalsko: Operacoes Basedas em Efeitos), na Slovaškem je v uporabi poimenovanje Operacije, ki temeljijo na doseženih učinkih/izidih (Operacije zavisle na roznych efektoch/oblastiach), v Bolgariji so to Operacije, usmerjene v doseganje specifičnih rezultatov (Postigane na jelania kraen rezultat ot operaciata) in na Poljskem uporabljajo izraz Operacije, ki se pri načrtovanju opirajo na zaželene rezultate/učinke (Operacje oparte na planowanych najlepszych skutkach/efektach).

Cilji preučevanja

V magistrskem delu sem si zastavila naslednje cilje:

- Z analizo pisnih virov predstaviti potrebo po novem pristopu do načrtovanja in izvajanja operacij, kar je posledica spremenjene vloge in poslanstva vojaške organizacije, v širši kontekst sprememb v varnostnem okolju po koncu hladne vojne.
- Z analizo pisnih virov predstaviti teoretične podlage za razvoj koncepta⁷ operacij, ki temeljijo na učinkih.
- Predstaviti koncept operacij, ki temeljijo na učinkih, in uvajanje elementov koncepta v doktrino oboroženih sil ZDA z analizo doktrinarnih načel.
- Z analizo dostopnih dokumentov predstaviti prisotnost konceptualnih zasnov novega pristopa do načrtovanja operacij v dokumentih zveze NATO.
- Predstaviti vpliv koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih in ga razvijajo v ZDA, na doktrino zveze NATO.

Hipoteza

V nalogi bom poskušala dokazati glavno hipotezo in izvedene hipoteze.

Glavna hipoteza:

Novi pristopi do načrtovanja in izvajanja operacij, integrirana uporaba vojaških in nevojaških instrumentov moči, so odgovor na spremenjene vire in oblike groženj svetovni varnosti v 21. stoletju. Zapletene varnostne razmere bodo nacionalne države in zveza NATO obvladovale z operacijami, ki temeljijo na učinkih.

Izvedene hipoteze:

- Kljub velikemu številu avtorjev in aktualnosti teme še ni bila oblikovana enotna teorija o operacijah, ki temeljijo na učinkih (OTU), tudi ni enotnega razumevanja pomena OTU niti širše sprejete enotne definicije, kar otežuje razumevanje in sprejemanje koncepta.

⁷

Koncept: zamisel, zasnova, osnutek; okvirni načrt, zamisel o sodelovanju; pisni osnutek, ki nima pravnega učinka. (Veliki slovar tujk 2002 : str. 596)

- ZDA so bile in so še vodilna politična in vojaška sila v operacijah posredovanja zveze NATO in odločilno vplivajo na razvoj konceptov OTU v državah, ki so njihove tradicionalne zaveznice.
- NATO razvija na učinkih temelječ pristop do operacij (Effect Based Approach To Operations) na institucionalni ravni, vendar ne bo širil svojega vpliva zunaj vojaške in politične domene; za celostno reševanje kriznih razmer tudi v prihodnje na ravni Zveze ne bo organov (resorjev) za pokrivanje nevojaških prvin operacij, temveč bo v ta namen NATO sodeloval z različnimi sektorji nacionalnih držav.
- Bodoče operacije zveze NATO bodo temeljile na načinu razmišljanja (pristopu), da je za ohranjanje globalne varnosti in miru poleg vojaških potrebno angažirati tudi druge instrumente moči. Ta pristop bo Zveza razvijala pod vplivom ZDA, ki so v razvoju koncepta na učinku temelječih operacij najdlje.

Metodološki pristop

V procesu verifikacije hipoteze in doseganja zastavljenih ciljev proučevanja so bile uporabljene naslednje metode raziskovanja:

- metoda sistematičnega zbiranja bibliografije, ki obravnava temeljno problematiko;
- metoda analize vsebine relevantnih pisnih virov kot osnovna metoda pri oblikovanju temeljne zgradbe magistrske naloge;
- metoda analize primera ameriške vojske, ki razvija in deloma uveljavlja/preizkuša koncept operacij, ki temeljijo na učinku, kot skupen okvir za doktrino bodočih združenih operacij;
- metoda analize koncepta, ki ga zveza NATO uvaja v svojo doktrino.

Koncept operacij, ki temeljijo na učinkih, je v razvojni fazi, zato so dostopni pisni viri omejeni. Razpoložljiva literatura je omejena tudi zaradi dejstva, da je veliko dokumentov označenih s stopnjo tajnosti, zato navajanje ali povzemanje iz teh virov ni dovoljeno. Poleg tega je zamegljeno tudi razumevanje pojma: operacije, ki temeljijo na učinkih, saj nekateri mislijo, da so OTU le nova vojaška krilatica (buzz word), ki pa v resnici ne pomeni posebne novosti ali spremembe dosedanjih pristopov do operacij.

V nalogi sem za dokazovanje hipoteze uporabila tri vire informacij: monografije in drugo objavljeno literaturo o OTU, ameriški koncept operacij za posredovanje, ki temelji na teoriji OTU (predvsem v ameriški kopenski vojski), in raziskave, ki so bile izvedene v podporo razvoju koncepta operacij, ki temeljijo na učinku. Vir za osvetlitev problematike so tudi pristopi do načrtovanja in izvajanja operacij, ki jih razvija zveza NATO.

Metodologija proučevanja OTU je potekala v treh stopnjah:

- opravljena je bila analiza virov, ki opisujejo spremenjeno varnostno okolje po koncu hladne vojne in vpliv teh sprememb na vlogo in poslanstvo vojaških organizacij s poudarkom na ZDA in zvezi NATO;
- analizirani so bili viri, ki so podlaga koncepta OTU;
- sledila je analiza razvoja in uporabe koncepta OTU v ameriški vojski;
- analizirani so bili dokumenti, ki nastajajo v zvezi NATO s poudarkom na elementih, ki so značilnost koncepta OTU.

Struktura naloge

Vsebina naloge je razdeljena v uvod, tri poglavja in sklep.

Prvo poglavje je prikaz zgodovinskega razvoja OTU, predstavljeni so avtorji, ki so prispevali teoretične podlage za razvoj koncepta, navedene so različne definicije in prednosti, zaradi katerih je koncept OTU zanimiv za raziskovanje in aplikacijo.

Drugo poglavje je prikaz uporabe novega pristopa do načrtovanja in izvajanja operacij v ameriški vojski. Najpomembnejši uporabljeni viri so dokumenti združenega poveljstva, ki se nanašajo na predmet proučevanja. V tem delu se je raziskava osredotočila na holistično perspektivo obravnave operacij v ameriški vojski in v ameriškem nacionalnem varnostnem sistemu. Z analizo dokumentov so predstavljeni elementi, ki kažejo na aplikacijo načel OTU v vojski ZDA.

V tretjem poglavju je prikazana aplikacija koncepta v dokumentih, ki bodo predstavljali teoretični okvir za razvoj doktrine zveze NATO. Razpoložljivi podatki so uporabljeni tudi za predstavitev stopnje razvoja koncepta OTU v nekaterih državah članicah.

V sklepu so predstavljene zaključne ugotovitve in potrjene (oziroma ovržene) hipoteze. Nakazane so tudi možnosti za nadaljnje raziskovalno delo na tem področju ter možnosti za vgrajevanje elementov koncepta OTU na nacionalni ravni v Republiki Sloveniji.

V prilogi so predstavljene definicije in pojasnjeni pojmi, ki so potrebni za celovito razumevanje obravnavane problematike, in najpogostejši poslovenjeni izrazi z angleško različico.

1. OPERACIJE, KI TEMELJIJO NA UČINKIH, V STROKOVNI LITERATURI

V literaturi s področja vojaške znanosti se vrsta avtorjev ukvarja s tematiko, ki obravnava operacije, ki temeljijo na učinkih (OTU). Čeprav za vse prispevke ne moremo šteti, da predstavljajo konceptualne zasnove tovrstnih operacij, saj jih ne obravnavajo celostno in z vseh vidikov in so po obsegu in obliki zelo različni (članki, teze, intervjuji, razprave), lahko iz dostopne literature povzamemo pogloblitve značilnosti koncepta OTU.

Pri različnih avtorjih so operacije, ki temeljijo na učinkih, definirane z več vidikov, vsem pa je skupno spoznanje, da je nasprotnika treba razumeti kot zapleten sistem vojaških, političnih, ekonomskih, kulturnih in tehnoloških elementov, ki ga torej ne moremo premagati zgolj z močjo orožja.

Načelo »učinka« lahko zasledimo že pri obravnavanju vojaških operacij v delih vojaških klasikov, na primer pri Sun Tzu Vuju in Klausewitzu. Prvi je bil prepričan, da lahko tisti, ki dobro poznajo nasprotnika, premagajo njegovo vojsko brez boja, zavzamejo njegova mesta brez vojaških napadov in porazijo sovražne države brez podaljševanja (protracted) operacij (Tao Hanzhang 1987: 99). Klausewitz je prepoznal pomembnost uporabe vseh elementov moči, ne le vojaške, za doseganje želenih izidov operacij. V razpravi o tem, kako povzročiti razkol med sovražnikovimi zavezniki pravi, da obstaja pot:

Možnost uspeha je mogoče povečati brez poraza sovražnikove vojaške sile: z operacijami, ki imajo politične posledice in ki so vodene zato, da vznemirjajo nasprotno zavezništvo ali pa ga paralizirajo; operacije, s katerimi lahko pridobimo nove zaveznike ali sebi v prid vplivamo na politično sceno. Če so take operacije možne, je očitno, da lahko bistveno izboljšajo naše možnosti in da z njimi lahko dosežemo cilj mnogo prej kot pa z uničenjem nasprotnikove vojske. (Klausewitz 1976: 92-93)

Zapisal je tudi, da je »...zmaga običajno posledica nadvlade ene strani, ki je bila sposobna zbrati večjo fizično in psihološko moč...« in »...da je za prevlado bolj pomembno pridobiti psihološko prednost kot zgolj doseči fizične cilje (uničiti komunikacijsko vozlišče, zavzeti določene geografske pozicije ipd.)«. (Klausewitz 1976: 566) Operacije, ki

jih opisuje Clausewitz, so neposredno povezane z bistvom koncepta OTU - avtor pravi, da je potrebno raziskati posredne elemente vplivanja na nasprotnika zato, da bi si zagotovili možnosti za uspeh.

B.H.Liddel Hart, eden izmed pomembnih razumnikov 20. stoletja, je prav tako poudarjal, da je potrebno vplivati na vedenje nasprotnika, pa naj se pri tem uporablja posredna strategija ali pa zračni napadi v globino, ki so namenjeni paraliziranju nasprotnikovih sil (Hart 1972: 338-339).

Opisanega razmišljanja ne najdemo le pri vojaških klasikih. Zavezniki so poskušali uporabiti načela operacij, ki temeljijo na učinkih, tudi med drugo svetovno vojno (Mann 2001:93), ko so nameravali uničiti nemško ekonomijo s strateškim bombardiranjem kritičnih vozlišč nemške industrije (Gleeson 2001: 28-29).

V zadnjem desetletju je raziskovanje koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih, pridobilo na pomenu. Nekateri vojaški strokovnjaki menijo, da termin izvira iz časa prvih zračnih operacij v operaciji Puščavski vihar iz leta 1991 (Desert Storm). Generalu ameriških zračnih sil Davidu Deptuli pripisujejo ključno vlogo pri razvoju koncepta OTU. Deptula je že med operacijo Puščavski vihar trdil, da je tehnološki razvoj na področju zračnih sil bistveno vplival na oblikovanje koncepta načrtovanja in vodenja operacij. Stelth letala in natančno strelivo (precision-guided) so omogočili prvo aplikacijo tega koncepta. General je bil vodilni načrtovalec zračnih aktivnosti v tej operaciji. V štabu združenega poveljstva za zračne sile (Joint Force Air Component Command - JFACC) je spodbujal uveljavitev spremenjene paradigme o ciljih: namesto na uničenje tarč se je potrebno osredotočiti na doseganje zaželenih učinkov (Williams 2002: 2).

Nekateri drugi strokovnjaki danes menijo, da se je koncept oblikoval na podlagi izkušenj v vietnamski vojni. Davis pravi, da »...je izvor gibanja za OTU in njihovo strastno zagovarjanje, posledica izkušenj mladih častnikov ameriškega letalstva, ki so v vojni pogostokrat izkusili neracionalnost in neučinkovitost zračnih sil...« (Davis 2001: 2).

Primerjava različnih avtorjev, ki obravnavajo OTU, kaže na različne poglede o izvoru tega pristopa do operacij. Pri vseh pa je moč zaslediti, da nastanek koncepta povezujejo z

zračnimi silami. Koncept OTU je bil zaradi tega dejstva, predvsem v zgodnji fazi razvoja, obravnavan kot podlaga oziroma razlog za opremljanje zračnih sil s sodobno tehnologijo (Murray 2002:4).

Morda je res, da je izvirni koncept OTU precej usmerjen na zračne sile (Air Force-centric), vendar pa njegov razvoj, predvsem pa uporaba v zadnjem obdobju kaže, da vlada zanj veliko zanimanje tudi v drugih zvrsteh ameriške vojske, pri tradicionalnih koalicijskih partnericah, kot sta Velika Britanija in Avstralija, v nekaterih vojskah zveze NATO ter nenazadnje tudi v zvezi NATO sami. Zanimanje so spodbudile izkušnje iz različnih vojnih iger, ki sta jih izvajala ameriška vojska in NATO (Unified Vision 2001, Multinational Experiment 3 in 4), in iz dejanskih vojaških operacij, predvsem operacij Nata na Kosovu leta 1999. K večjemu interesu za koncept OTU so prispevale tudi operacije, ki potekajo v Afganistanu (mednarodna International Security Assistance Forces – ISAF, ameriška Enduring Freedom) in v Iraku (koalicijska Iraqi Freedom).

Poseben problem pri predstavitvi obravnavane teme predstavlja odsotnost enotne definicije operacij, ki temeljijo na učinkih. Ta bi lahko bila izhodišče za primerjavo z dosedaj uveljavljenimi pristopi do načrtovanja operacij na doktrinarni in strateški ravni.

Kljub ne povsem enotnim pogledom na obravnavano problematiko in različni pomembnosti, ki jo posamezni avtorji pripisujejo elementom OTU, je moč iz sorazmerno bogate strokovne literature (predvsem iz krajših razprav, člankov in dokumentov) oblikovati vsebinske sklope oziroma tekste razvrstiti v skupine glede na probleme, s katerimi so se avtorji ukvarjali:

- operacije, ki temeljijo na učinkih, s splošnega vojaško-teoretičnega vidika;
- razširitev koncepta na strateško raven vojskovanja in doktrino uporabe združenih sil;
- obravnava pristopa, ki temelji na učinkih, z vidika razvoja vojaške tehnologije;
- prvine, modeli in postopki načrtovanja vojaških operacij, ki temeljijo na učinkih.

1.1. Teoretične podlage za razvoj koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih (OTU)

Med najpomembnejše avtorje, katerih dela pomenijo splošne teoretične podlage OTU, uvrščamo predvsem Smitha, Arkina, Atkinsona in Moffata ter Cooka. Prispevek k

razumevanju in razvoju koncepta pa najdemo še pri Corellu in Davisu, ki sta vključena v to poglavje.

Avtorjem je skupno, da OTU vidijo predvsem kot **nov način razmišljanja ali kot nov pristop do vojskovanja**. Razumejo jih tudi kot **vezni člen med različnimi koncepti vojskovanja**, ki bodo značilni za prihodnost. Zagovarjajo tezo, da lahko vojske z novim doktrinarnim pristopom, povezanim s tehnološkim napredkom, izpolnjujejo svoje poslanstvo bolj zadovoljivo in bolj učinkovito. Konceptu operacij s predvidenimi učinki pripisujejo prednost, ki jo predstavljajo napadi na določene izbrane cilje, kar posledično pripelje do poraza nasprotnika. Prepričani so, da lahko s tem načinom vojskovanja, s predvidenimi učinki in kopičenjem teh učinkov, brez hkratnega povečevanja vojaških sil, dosežemo postavljene cilje. To pa pomeni doseganje zmage z manj žrtvami in manj materialne škode na obeh straneh. Poglavitna značilnost koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih, pa je spoznanje, da je za zmago potrebno uporabiti vse sile nacionalne moči, s čimer koncept presega meje uporabe zgolj v vojaške namene. Pri obravnavanih avtorjih prevladuje prepričanje, da bodo vojske 21. stoletja najverjetneje služile bolj za doseganje psiholoških učinkov kot pa za fizično uničevanje nasprotnika.

Analize koncepta OTU, ki fenomen razlagajo z več vidikov, ga postavljajo tudi v razmerje do drugih pristopov. Primerjavo s tematsko povezanim konceptom informacijsko usmerjenega vojskovanja (network centric warfare) je naredil Smith, ki je tudi sicer najceloviteje obdelal koncept operacij, ki temeljijo na učinkih, in še vedno velja, predvsem v ameriških vojaško-strokovnih krogih, za vodilnega teoretika na področju OTU.

Avtorji, katerih dela služijo kot teoretična podlaga za oblikovanje pristopa, ki temelji na učinkih, in za oblikovanje izvedbenih konceptov, so v teorijo spremenjenega načina vojskovanja prispevali zgodovinski pregled nastajanja nove zamisli in bistvene elemente, ki so pomembni za razumevanje in razvoj novega pristopa do načrtovanja, izvedbe in ocenjevanja operacij.

Smithu⁸ (Smith 2002) in Corellu⁹ (Corell 2001) so skupne ugotovitve, da so se vojne v preteklosti vodile tako, da se je uničila sovražnikova vojska oziroma so se zlomile njegove fizične sile. Smith ugotavlja tudi, da je tudi današnji pristop do vojskovanja še vedno v veliki meri utemeljen na zlomu sovražnikovega odpora (attrition) in usmerjen v uničenje njegove fizične zmogljivosti, kar naj bi odločalo o izidu vojne. Ideja o zlomu sovražnikove fizične moči ni proizvod industrijske dobe, pojavlja se skozi vso našo zgodovino.

Teoretične podlage za spremenjen način pristopa do operacij za ohrajanje svetovnega miru slonijo na spoznanju, da bi moralo **preučevanje novega varnostnega okolja** temeljiti na dejstvu, da se nahajamo v dobi revolucije na področju vojaškega dogajanja (Revolution in Military Affairs). Mrežno povezano in iz enega centra (Network Centric) vodeno vojskovanje združuje vse vidike vojskovanja v skupno (poenoteno) zavedanje (Shared Situational Awareness) in skupno razumevanje (Shared Situational Understanding) poveljnikove namere (command intent) ter zagotavlja enotnost in sinhronizacijo (usklajenost) učinkov, kar povečuje moč vojaške sile na fizičnem, informacijskem in kognitivnem področju (domeni). Smith je vsa tri področja podrobno opredelil (Smith 2002: 157-189):

- Fizična domena so aktivnosti, ki so lahko po svoji naravi politične, ekonomske ali vojaške. Fizični učinki in aktivnosti lahko vplivajo na sovražnikov proces odločanja in lahko spremenijo njegovo zaznavanje oziroma razumevanje situacije.
- Informacijska domena vključuje vse zaznave fizičnih aktivnosti in zbiranje podatkov. Vključuje tudi sredstva, ki omogočajo pretok informacij. V informacijski domeni se stimulans prepozna in prenese do ljudi ali organizacije. Značilnost informacijske domene je, da sta zmožnosti opazovanja in prepoznavanja povezani s procesom odločanja v kognitivni domeni. Informacijo, katere vir so ljudje (human-driven), je bistveno težje obdelovati kot podatke, pridobljene s tehničnimi sredstvi, vsaka analiza podatkov pa je zahteven kognitivni (spoznavni) proces.
- Kognitivna domena je področje, kjer se izvajajo funkcije zaznavanja, kjer stvari dobivajo smisel, kjer se ocenjujejo možnosti in se odloča o variantah smeri delovanja.

⁸ Dr. Edward Smith je upokojeni kapitan ameriške mornarice in doktor znanosti s področja mednarodnih odnosov.

⁹ John T. Correll je bivši glavni urednik Air Force Magazine. S svojimi uvodniki in razpravami vse od leta 1992 aktivno sodeluje v razpravah o konceptu operacij, ki temeljijo na učinkih.

Nanaša se na razumsko dožemanje, na naše prepričanje in verovanje, kar vse je pogojeno s kulturo, izobrazbo in izkušnjami. Izziv za raziskovanje je, kako ljudje, ki odločajo, zaznavajo poročila o aktivnostih v fizični domeni in kako nato sprejemajo odločitve. Na splošno na zaznavo in razumevanje določene situacije v procesu odločanja vplivajo elementi, kot so čustva, duševnost (značaj, način razmišljanja - op.avt.) in prepričanje posameznika, ki odloča. Na splošno ljudje razumsko dojemajo stvari na podlagi analogije, procesa primerjanja in generaliziranja. Kultura, strokovna usposobljenost, izobrazba in mentalni modeli odločilno vplivajo na to, kako človek določene okoliščine zaznava in kako se bo nadaljeval kognitivni proces. Poprejšnje znanje in mentalni modeli predstavljajo podlago za razumevanje smisla situacije.

Tradicionalna zaznava vojne temelji na sorazmerju (simetriji) med sredstvi in voljo: koliko uničenih sredstev bo sovražniku odvzelo voljo do bojevanja. Na splošno velja, da kolikor bolj sta moč volje in moč razpoložljivih sredstev usklajeni, sorazmerni, verjetneje je, da bo konflikt usmerjen v zlom sovražnikovega odpora. Nasprotno pa neskladje (asimetrija) med voljo in sredstvi sovražnika v konfliktu vodi do uporabe pristopa, ki temelji na učinkih (Smith 2002). Pravilnost teh predpostavk je bila preizkušena v eksperimentih z imenom Hitre in odločilne operacije, o katerih piše Arkin¹⁰ (Arkin 2001). V eksperimentih so preizkušali, katere asimetrične prednosti, kakšno znanje, natančnost in mobilnost so potrebni, da ustvarimo maksimalni učinek na nasprotnikovo sposobnost in voljo za bojevanje. Koncepti so bili ustvarjeni z namenom, da presežejo pomanjkljivosti tradicionalnega pristopa. Operacije, ki temeljijo na konceptu zloma sovražnikovega odpora, niso učinkovite proti sovražniku, ki se vede in deluje asimetrično in ki je le malo odvisen od konvencionalnih fizičnih dejavnikov. Pristop pa, ki temelji na učinkih, je osredotočen na voljo in vedenje sovražnika, kar nam daje možnosti za nelinearen, večsmeren vpliv na potek vojskovanja. S takšnim pristopom lahko uresničimo vojaške cilje, ne da bi bili vpleteni v konflikt z množičnimi žrtvami.

¹⁰ William M. Arkin je pisec in svetovalec, specializiran za področje nacionalne varnosti. Piše za Washington post, objavlja na internetu in je dolgoletni dopisnik za *The Bulletin of the Atomic Scientists*. Arkin je starejši član Centra za strateško izobraževanje (Center for Strategic Education) na Paul H. Nitze School of Advanced International Studies (SAIS) at Johns Hopkins University. Je vojaški svetovalec številnih neprofitnih in akademskih organizacij (<http://www.stripes.com>).

Pristop, ki temelji na učinkih, je tesno povezan s poslanstvom vojske in okoliščinami, v katerih potekajo operacije. V teh elementih se delno pokriva s konceptom informacijsko usmerjenega vojskovanja, ki predstavlja postopke in načine, s katerimi lahko podpremo delovanje vojske v posamezni operaciji. Na oblikovanje vojske bosta vplivala tako pristop, ki temelji na učinkih, kot koncept informacijsko usmerjenega vojskovanja. Poslanstvo vojske in okoliščine, v katerih se odvijajo vojaške aktivnosti za varovanje svetovnega miru, so se v sodobnem svetu spremenili. Operacije niso več le vojaške in učinki, ki jih je potrebno doseči, običajno zahtevajo uravnoteženo uporabo vojaških in nevojaških sredstev. To dejstvo kaže na pomembno sestavino teoretičnih izhodišč OTU: **integrirano uporabo elementov moči** (Smith 2002: 59-97).

Bistveni, določilni element novega pristopa do vojskovanja je ideja, da lahko s svojimi aktivnostmi dosežemo določene rezultate – **učinke**. Učinki so rezultat (zmnožek) določenih fizičnih aktivnosti. Lahko so pretežno fizične narave in vplivajo na vedenje ljudi s fizičnimi sredstvi ali pa so večinsko psihološki in vplivajo na vedenje preko kognitivnega procesa. Fizični učinki so osredotočeni na uničenje, medtem ko so psihološki usmerjeni v domeno razumevanja in prepričanja. Učinke lahko opišemo kot:

- uničenje fizičnih zmogljivosti, kar povzroča nadaljnje učinke;
- fizični zlom odpora, povzročen s ponavljajočimi se aktivnostmi v določenem času, kar zmanjša učinkovitost sovražnikovih zmogljivosti;
- povzročitev kaosa in razpada, ki je tako fizični kot psihološki učinek in pomeni, da sovražniku preprečimo koherentno (povezano) delovanje in kontrolo nad njegovimi silami;
- preprečitev sovražniku, da izvede delovanje skladno z načrtovano smerjo delovanja (aktivno blokiranje njegovih dejavnosti, ki se izvajajo v načrtovani smeri delovanja, ali pasivno na način, da destabiliziramo, oslabimo sovražnikovo moč, naredimo sovražnika negotovega oziroma preprečimo izvedbo delovanja v načrtovani smeri);
- povzročitev šoka, ki je v domeni čustev in je usmerjen v nenadno izgubo sovražnikovega prepričanja, da je sposoben doseči sprejemljiv izid v dani situaciji;
- psihološki zlom odpora, ki je proizvod postopnega rušenja volje do bojevanja - to je pglavitni učinek, ki ga želi doseči fizično šibkejši nasprotnik v asimetričnem konfliktu (Smith 2002: 256-290).

Načela, ki jih upošteva pristop do načrtovanja in izvajanja operacij, ki je usmerjen v doseganje učinkov (temelji na učinkih), veljajo za celoten spekter konfliktov, od operacij manjšega obsega pa vse do celotnega vojskovališča (Corell 2001). Operacije, ki temeljijo na učinkih, so zasnovane in načrtovane v sistemskem okviru, ki upošteva celoten spekter neposrednih, posrednih in kaskadnih učinkov. Učinke pa lahko dosežemo z aplikacijo vojaških, diplomatskih, psiholoških in ekonomskih instrumentov (Davis 2001: 7).

V kompleksnih sistemih en učinek lahko privede do naslednjih učinkov po principu kaskad – stopnic. Če vzamemo primer iz narave, lahko npr. sprememba v telesnih značilnostih ene živalske vrste privede do vzporednega razvoja (coevolution) v telesnem stanju (razvoju) druge živalske vrste in posledično do sprememb ekosistema. Stopničasti razvoj učinkov se kaže v namernih (intended) ali nenamernih (unintended) posledicah. Obravnavamo ga kot pomemben element operacij, ki temeljijo na učinkih (Atkinson¹¹, Moffat¹² 2005).

V vojni začetna vojaška delovanja sprva povzročijo neke posledice. Toda šele naslednje, namerne posledice (delovanja), ki se kažejo kot **stopničasti učinki** in se pojavljajo na politični in na vojaški ravni, so zares pomembne in vse aktivnosti so usmerjene v njihovo doseganje (Atkinson, Moffat 2005:50). Avtorja za opis svoje trditve predstavljata primer iz vojne za Falklandske otoke v letu 1982. Takoj za tem, ko je argentinska vojska zasedla otoke, so se v britanskem ministrstvu odločili, da napadejo letališče Port Stanley, ki ga je argentinska vojska uporabljala kot glavno letališče za povezavo med Falklandskimi otoki in Argentino. Neposredna posledica napada je bilo uničenje letališke steze, učinek pa motnje v uporabi letališča. Posredna posledica napada pa je bila odločitev Argentine, da zadrži pomemben del svojih zračnih sil v Argentini, da bi tako zavarovala domača letališča. Napad na letališče na Falklandskih otokih je namreč pokazal, da ima britansko letalstvo, kljub veliki oddaljenosti, zmogljivosti, s katerimi lahko napade tarče v Argentini.

¹¹ Atkinson vodi projekt razvoja britanskih sil na področjih mrežnih povezav, učinkov in transformacije (Force development work on Networks, Effects Basing, and transformation). Sodeluje v projektu preoblikovanja britanske kraljeve mornarice. Njegovo trenutno raziskovalno delo je usmerjeno v analiziranje operacij v Afganistanu in Iraku ter ameriške vojne proti terorizmu (Global War on Terrorism).

¹² Moffat je član britanskega laboratorija obrambne znanosti in tehnologije (Defence Science and Technology Laboratory), član operativne raziskovalne skupnosti (operational research Society), Inštituta za matematiko in njene aplikacije (Institute of Mathematics and its Applications) in izredni profesor na Univerzi Cranfield. Njegovo raziskovanje je trenutno usmerjeno v izgradnjo orodij, modelov in teorij, ki bi obsegla ključne učinke procesa odločanja in druge vidike, ki se pojavljajo v konfliktih informacijske dobe.

Odločitev o zadržanju letal je v tej operaciji povzročila stopničaste (kaskadne) učinke na vojaškem in političnem področju: zmanjšal se je pritisk argentinskih zračnih sil na britansko mornarico, na politični ravni pa je uspešnost britanske vojske v tem konfliktu povečala moč in izboljšala položaj britanske ministrske predsednice v odnosih s Sovjetsko zvezo.

Skupna značilnost večine avtorjev, ki jih štejemo za teoretike OTU, je tudi **razumevanje sovražnika kot sistema**. Arkin (Arkin 2001) pravi, da koncept operacij, ki temeljijo na učinkih, obravnava sovražnika kot kompleksen, prilagodljiv sistem (Complex Adaptive System). Tudi po Cooku¹³ (Cook 2003) so OTU oblikovane tako, da obravnavajo sovražnika kot celoto povezanih in urejenih sistemov (system of systems), kjer odstranitev ključnih delov lahko privede do kolapsa nasprotnika, ne da bi bila povzročena obsežna škoda na infrastrukturi ali veliko število civilnih žrtev. Pri izvajanju OTU se lahko med vsemi sovražnikovimi zmogljivostmi osredotočimo le na posamičen sistem oziroma podsistem. Z napadom na izbrane, ključne sisteme, je lahko zrušena celota.

V teoretične predpostavke pristopa, ki temelji na učinkih, sodijo tudi **definicije**. Teksti avtorjev, ki so bili predmet analize v tem poglavju, niso postregli z enoznačno opredelitvijo OTU. Murray jih opisuje kot centralističen pristop in na razmišljanje usmerjen koncept. Bistvo vidi v »...ocenjevanju in prilagoditvah operacij, da ustezajo dejanskim pogojem, preden se i bistveno spremenijo...« (Murray, 2001: 7). Dunnigan¹⁴ pa je prepričan, da je bil koncept bliskovite vojne (Blitzkrieg), ki so ga Nemci razvijali v 19. in 20. stoletju, pravzaprav to, kar danes poimenujejo vojskovanje, ki temelji na učinkih. Cook predstavi (Cook 2003) nov način pristopa do načrtovanja operacij s primerom operacij zračnih sil, izvedenih v Iraku 20. marca 2003. Pravi, da so bile to drugačne zračne operacije od dosedanjih, saj so bile podprte z novim tehnološkim razvojem in novimi idejami za pristop k operacijam na doktrinarni ravni.

¹³ Nick Cook je novinar, ki je bil nagrajen za delo na področju obrambnih zadev ter letalske in vesoljske tehnologije. Že več kot 15 let je svetovalec za področje letalske in vesoljske tehnologije ter urednik za področje letalstva v Jane's Defense Weekly.

¹⁴ James Dunnigan je priznani vojaški analitik, vojaški zgodovinar in strokovnjak na področju vojaških iger (war gaming).

Atkinson in Moffat v svojem delu predstavita šest pogledov na koncept OTU, ki so se razvili v zadnjem desetletju (Atkinson in Moffat 2005: 138-139):

- OTU so metoda za načrtovanje operacij, ki povezuje strateške cilje z nalogami, ki jih je potrebno izvesti. Ta pogled lahko opredelimo s terminom »načrtovanje, ki temelji na učinkih« .
- OTU so metoda, na podlagi katere se analizira, kakšne učinke na sovražnika bo imel napad na alternativne tarče, pri čemer se analizirata popolna povezava (interlinked) in mrežna povezanost tarč v sistemu (ki ga napadamo - op. avt.). Ta pogled označuje termin »uničevanje tarč, ki temelji na učinkih«.
- OTU so aplikacija vseh plasti nacionalne moči z namenom, da bi se učinkovalo na vse sovražnikove elemente nacionalne moči.
- OTU so uporaba hitrih, sočasnih in vzporednih napadov, da bi dosegli hiter kolaps sovražnikovega sistema. Ta vidik lahko opredelimo s terminom »šok in strahospoštovanje« (shock and awe).
- OTU so osredotočene na interakcijo med operativnim poveljnikom in drugimi ključnimi akterji z namenom obvladovanja kompleksnega in prilagodljivega sovražnika.
- OTU obravnavajo vojskovanje kot spopad med kompleksnimi prilagodljivimi sistemi, kot nelinearno interakcijo med sredstvi in voljo ter kot stopničaste učinke v fizični in psihološki domeni.

Še eden od elementov teoretičnih podlag OTU je **ocenjevanje učinkov**. Smith se v svojem obširnem tekstu ukvarja tudi s tem problemom. Načrtovanje delovanja v operaciji mora temeljiti na predpostavki, da imamo opravka z inteligentnim sovažnikom, ki se bo prilagodil in deloval na način, ki ga nikoli ne bomo mogli docela predvideti. Zato je potrebno oblikovati serije indikatorjev, po katerih bi bilo moč oceniti uspešnost operacije oziroma preveriti, ali so bili doseženi zaželeni učinki. Najpomembnejši kriterij, po katerem bi lahko sodili o učinkih, bi bil zgrajen na opazovanju refleksije fizičnih učinkov - kaj so ti povzročili na kognitivni ravni (Smith 2002).

1.2. Vojaško-strokovni vidik operacij, ki temeljijo na učinkih (razširitev koncepta na strateško raven vojskovanja in doktrino uporabe združenih sil)

Eno od izhodišč pristopa, ki temelji na učinkih, je obravnavanje sovražnika kot sistem, ki ga sestavlja več podsistemov. Sistemski je torej tudi pristop do operacij, ki temelji na predpostavki, da en nedelujoč del sistema vpliva na (ne)delovanje drugih delov in posledično na sistem kot celoto. Spremenjena miselnost vključuje ideje o vojskovanju na stateški ravni, zamisli o strateški paralizi (kontrola strateških elementov, ki zagotavljajo ali bistveno vplivajo na delovanje celotnih sistemov), idejo o vzporednem (sočasnem, sinhronem) vojskovanju in povezanosti vojskovanja z različnimi sistemskimi teorijami. Zamisel, da bo odločilni učinek prisilil sovražnika, da se bo podredil naši volji, obravnava nasprotnika kot celoto različnih (ekonomskih, političnih, socialnih, kulturnih...) dejavnikov in ne le kot oboroženo silo. Bojevanje samo ni več edini in odločilni element vojne. Bistvo postane tak način učinkovanja, da sovražnik sprejme naše cilje kot svoje. Teoretiki, ki vidijo OTU kot sestavino ali celo osnovo za nov način vojskovanja, obravnavajo vojno kot nelinearno interakcijo.

Zahodne družbe pričakujejo, da bodo spopadi hitri, odločilni in končani s čim manj žrtvami. To pa zahteva, da so na razpolago vojaške zmogljivosti, s katerimi lahko dosežemo posebne (specifične) učinke, ne pa popolnega uničenja določenih ciljev. Osrednje vprašanje, s katerim se ukvarjajo avtorji, ki so predstavljeni v nadaljevanju, je, kako izkoristiti razpoložljivi čas in prostor za doseganje različnih, zaželenih učinkov. Najpomembneje naj bi bilo doseči zaželeni politični učinek, zaradi katerega bi oborožene sile kontrolirale celotno situacijo, ne da bi morale uničiti strateške cilje. Pri vseh avtorjih zasledimo prepričanje, da je tak način lahko alternativa popolnemu uničenju (annihilation) in zmanjševanju odpora (attrition), saj je stanje, v katerem je sovražnik onesposobljen, prav tako učinkovito, kot če bi bil odstranjen; kontrola se lahko doseže hitreje in z manj sredstvi. Ta način delovanja predvideva, da idealna aplikacija sil vsebuje aktivnosti proti vsem posameznim ciljem/tarčam v vsakem ciljanem sistemu ob istem času. Ta koncept je redefinicija koncepta masovnosti in fizične prisotnosti sile na celotnem interesnem območju. Z napadi na izbrane cilje, ki jih selektivno določamo glede na to, koliko pomenijo za nasprotnikovo sposobnost bojevanja in nezaželeno vedenje, dosežemo spremembo tega vedenja v svojo korist. Prava kombinacija vseh teh elementov lahko

povzroči v nasprotnikovem odporu paralizo strateških razsežnosti. Po mnenju omenjenih teoretikov lahko le koncept uporabe minimalne sile za maksimalne učinke zagotovi, da bodo bodoče vojne kratke, poceni in s čim manj prelivanja krvi.

Strateško vojskovanje, vzporedno vojskovanje in teorije sistemov so vojaško-strokovne prvine, značilne za OTU. Razumevanje sovražnika kot sistema pojasnjujejo kompleksne teorije (Complexity Theories), še posebej teorije o kompleksnih prilagodljivih sistemih (Complex Adaptive Systems). Omogočajo razumevanje, kako sistemski elementi reagirajo in kako se vedejo, če so pod določenim vplivom, vendar v celoti ne pojasnjujejo sovražnikovih reakcij v luči učinkov. Nekateri modeli (Barlow in Warden) ponujajo novo predstavitev sovražnikovega odzivanja, ne prispevajo pa k razumevanju, kako so elementi sistemov povezani v različnih kulturah in situacijah. Pri teh modelih je problematična predvsem identifikacija elementov, s katerimi bi lahko dosegli učinke zunaj fizične domene (učinke, ki so usmerjeni na kognitivno, socialno in emocionalno področje). Ponujeno je le omejeno razumevanje sovražnika: kot da je preprost, linearen model z le fizično razsežnostjo (simple and linear reductionism) in ne upoštevajo drugih razsežnosti učinkov v konflikatih.

Med avtorji, ki so najpomembneje prispevali k razvoju OTU na vojaškostrokovnem področju in ki koncept razširjajo na strateško raven vojskovanja, zaseda prvo mesto general David Deptula¹⁵. Njegova razmišljanja so podkrepljena z izkušnjami iz vodenja zahtevnih operacij in imajo za razvoj pristopa, ki temelji na učinkih, posebno vrednost.

V svojem prispevku (Deptula 2001) analizira spremembe, ki jih je zalivska vojna leta 1991 prinesla v proces načrtovanja in izvajanja vojskovanja. Predvideva, da bodo bodoči konflikti kratki in izvedeni z minimalnimi žrtvami. Odločilni element tega procesa je po njegovem pristop do načrtovanja in izvajanja operacij, ki je usmerjen v doseganje učinkov (Effects-based Approach). S tem pristopom lahko določimo naravo in tip sil, ki jih moramo uporabiti zato, da bi bili kos pričakovanim izzivom. Prav tako ta koncept pomembno vpliva na odločitev o strukturi bodočih sil (force generation).

¹⁵ Generalpodpolkovnik David Deptula je namestnik poveljnika ameriških sil za Pacifik (junij 2006, www.af.mil/bios/bio.asp?bioID=5213).

Med zalivsko vojno se je vojskovanje izvajalo na način, ki je postal znan kot **vzporedno (paralelno, sinhrono) vojskovanje (parallel warfare)** in je temeljil na doseganju specifičnih učinkov. Vse do spopadov v tej vojni so zračne sile operacije izvajale sekvenčno, zaporedno. Njihov namen je bil onemogočiti obrambo, preden so začele z napadi na pomembne cilje. Tako je vsak dosežek omogočil napad na naslednji cilj in tako vse do končnega cilja. Sinhronost, vzporednost napadov za razliko od zaporednosti (sekvenčnosti) omogoča presenečenje na taktični ravni, odločilno vpliva na druge elemente sovražnikove bojne moči, povzroča manj žrtev in ima učinke, ki paralizirajo sovražnikove sile, to pa skrajša čas za prevzem učinkovite kontrole nad nasprotnikom. Vendar pa to, da je mogoče v krajšem času pokriti več pomembnih ciljev, ni edina prednost simultanih napadov. Vzporedno, sinhrono vojskovanje zato, da doseže hitro prevlado nad sovražnikom, hkrati izrablja tri dimenzije: čas, prostor in več ravni vojskovanja (taktično, operativno in strateško).

Kot več avtorjev, ki so postavili teoretične osnove za OTU, tudi Deptula politično entiteto obravnava kot sistem, ki ga sestavlja več podsistemov oziroma kot sistem sistemov (system-of-systems) in ugotavlja, da **učinkovita kontrola sistemov** lahko privede do enako strateško relevantnih rezultatov in ključnih ciljev kot uničenje sovražnikove vojske, saj paralizira nasprotnikove operativne sisteme in jim onemogoči delovanje na strateški ravni (Deptula 2001). Tudi Fayette¹⁶ piše o tem, kako se v pristopu, ki temelji na učinkih, sovražnika razume kot sistem s strateške perspektive ter se predvidevajo neposredni in posredni učinki določene aktivnosti na tej ravni. Te aktivnosti so usmerjene tako na politično, kot na vojaško in ekonomsko infrastrukturo. V medsebojni odvisnosti pa je treba razumeti tudi delovanje lastnih sil (Fayett 2000).

Fayette OTU vidi kot vrsto (zbir) procesov, ki potekajo s podporo (specifičnih) orodij in v katerih posamezniki in organizacije načrtujejo in izvajajo vojaške aktivnosti ter jih ocenjujejo z vidika doseganja (zaželenih, načrtovanih) učinkov. OTU ne zamenjujejo, pač pa dopolnjujejo pristope, ki so usmerjeni na tarče (target-based) oziroma fizične cilje (objective-based). Uporabiti jih je možno za širok spekter izpolnjevanja nalog, za izvedbo pa ni vselej potrebno sodelovanje vojaških sil. OTU so tako ključne za izvedbo

¹⁶ Daniel Fayette je raziskovalec Raziskovalnega laboratorija na Informacijskem direktoratu ameriških zračnih sil.

informacijskega delovanja (information operation) in ofenzivnega kontrainformacijskega delovanja (Fayette 2001).

Z vojaško-teoretičnega vidika je za nov pristop do operacij posebnega pomena **razvoj informacijskih sistemov**. Deptula v svojem prispevku (Deptula 2001) poudarja pomen hitrega in varnega prenosa informacij ter dostop do točnih informacij. Pravi, da bo spremenjen način vojskovanja terjal tudi uporabo več dodatnih komunikacijskih, obveščevalnih in informacijskih sistemov poveljevanja in kontrole, razvejano obveščevalno arhitekturo in sisteme, ki lahko zagotovijo informacije neposredno uporabniku.

Prihodnje operacije bodo po Deptuli (Deptula 2001) zasnovane na **povezanih doktrinah** (povezane med vsemi zvrstmi vojske), upoštevale bodo zmogljivosti vseh oborožitvenih sistemov in tako načrtovanje, ki je usmerjeno v doseganje učinkov (Effect-based Planning). Združevanje in povezovanje bosta postala sinonima za uporabo najučinkovitejše sile v dani situaciji, kar pomeni **integracijo poenotenih sposobnosti** vseh zvrsti vojske.

Koncept uničevanja tarč, ki temelji na načelu učinka (Effect-based Targeting) je v svojem delu podrobno opredelil Beagle¹⁷ (Beagle 2001). Pravi, da gre za uničevanje tarč, ki je sestavljeno iz identifikacije tarče in delovanja na tiste cilje/tarče, ki pomenijo sovražnikove ključne zmogljivosti. To delovanje mora biti izvedeno tako, da dosežemo pričakovane učinke, ki so skladni s poveljnikovo zamislijo o doseganju načrtovanih ciljev.

Navedel je tudi nekatere značilnosti za prepoznavanje posamezne **vrste učinkov** (Beagle 2001: 6-11):

- Učinki so lahko neposredni ali posredni; neposredni ali učinki prvega reda so takojšnji rezultati aktivnosti in jih je lahko prepoznati. Med aktivnostjo in rezultatom ni nobenega vmesnega učinka ali mehanizma. Posredni učinki pa so rezultat vmesnih (intermediate) učinkov in mehanizmov, toda prav tako prispevajo h končnemu rezultatu. Pojavljajo se z zamikom (delay) in jih je težje prepoznati.

¹⁷ Podpolkovnik Beagle je operacije, ki temeljijo na učinkih, preučeval in objavil v magistrski nalogi v času svojega študija na univerzi ameriških zračnih sil.

- Učinki so lahko fizični, sistemski in psihološki. Fizični učinek je odstranitev ali nevtralizacija tarče, ki je bila predmet napada. Sistemski učinki so tisti, ki povzročijo motenje delovanja specifičnega sistema ali več sistemov. Psihološki učinki pa se kažejo v spremembah nasprotnikovega razmišljanja in so posredna posledica učinkov na fizične cilje in sisteme.
- Učinke lahko razvrstimo glede na to, kako delujejo na funkcije, ki sovražniku zagotavljajo izvajanje vojne (war-making), ki vojno stanje vzdržujejo (war-sustainment) in ki jo spodbujajo (war-will). Vojno izvajajo vojaki s svojo oborožitvijo in zmogljivostmi za bojno delovanje, vzdržujejo jo sovražnikove sposobnosti za zagotavljanje podpore vojaškim aktivnostim, spodbujata pa jo predanost vojakov in njihova motiviranost za bojevanje.
- Učinke je možno razvrstiti po načinu delovanja na sovražnika kot celoto. Pri tem mislimo, poleg vojaških, tudi na politične, ekonomske in socialne razsežnosti in upoštevamo možnosti, da se politični cilji lahko dosežejo tudi brez vojaške sile, na bolj ekonomičen način.
- Učinke lahko razvrstimo tudi glede na ravni vojne: učinki na taktični ravni so učinki na bojišču, pojavljajo se neposredno na nivoju enot, skupin, timov; učinki na operativni ravni pa so povezani z načrtovanjem, izvajanjem in vzdrževanjem posameznih operacij (aktivnosti), ki lahko potekajo tudi na celotnem vojskovališču; učinki na strateški ravni pa veljajo za vojno kot celoto, pri njih so upoštevani tako vojaški kot varnostni cilji. Določene učinke na strateški ravni želimo doseči tudi zato, da zmedemo sovražnikovo strategijo, njegovo sposobnost in voljo, da v spopadu odigra odločilno vlogo.
- Učinke lahko razvrstimo tudi glede na značilnosti učinkovanja; kumulativni so tisti, ki nastanejo takrat, kadar se združijo rezultati neposrednih in posrednih učinkov in se pojavijo na katerikoli ravni ali fazi vojne. Stopničasti učinki (cascading effects) so posredni in delujejo na celoten sovražnikov sistem tako, da povzročajo spremembe na višjih ravneh, ki nato učinkujejo postopoma na vedno nižjih ravneh. Razpršeni (distributive) pa so tisti, ki lahko delujejo praktično na vsak del sovražnikovega sistema, če smo učinkovali na tarčo, ki je povezana z vsemi deli.
- Načrtovani učinki prvega reda lahko povzročijo učinke drugega reda in naslednjih (nadaljnje učinke), ki sicer niso bili predvideni in so nepričakovani.
- Zaželeni učinki so na abstraktni, konceptualni ravni oblikovani kot cilji. Delovanje v operaciji se izvaja na podlagi skupnega načrta (coherent plan), v katerem so cilji

nacionalnega pomena konkretizirani s predvidenimi vojaškimi aktivnostmi. Avtor pravi, da so OTU idealna podlaga za izvedbo nalog v okviru pristopa »od strategije do naloge«. Načrtovalci morajo namreč zavestno povezati vse aktivnosti, ki se bodo izvajale, s cilji, prav tako pa vse cilje na višjih ravneh izpeljati v cilje na nižjih ravneh. Pred načrtovanjem strategije ali smeri delovanja morajo načrtovalci in tisti, ki odločajo, na vsaki ravni določiti, kakšno naj bi bilo zaželeno stanje, opredeljen mora biti zaželen končni rezultat (Beagle 2001: 12-15).

Beagle še pravi (Beagle 2001: 13), da so OTU manj natančne kot pristop »od strategije do naloge«, saj se ne osredotočajo na štetje uničenih tarč, pač pa na evalvacijo doseženih učinkov. Ključna pri ocenjevanju učinkovitosti na vseh ravneh vojskovanja pa je merljivost teh učinkov. Avtor predlaga tri načine, s katerimi lahko merimo učinke na različnih ravneh :

- trenutno stanje tarče po delovanju orožja predstavlja fizični učinek prvega reda na tarčo,
- za oceno posrednih učinkov (drugega reda) in nadaljnjih učinkov je potrebno ugotoviti, kakšni so njihovi funkcionalni, sistemski ali psihološki rezultati,
- za oceno strateške učinkovitosti je potrebno oceniti, koliko vsak posamezen učinek prispeva k načrtovanemu in želenemu cilju,
- ugotavlja, da je najteže merljiva učinkovitost na strateški ravni (Beagle 2001:14-16).

Med avtorje, ki OTU obravnavajo s **taktičnega, operativnega in strateškega vidika**, sodi Cheek¹⁸ (Cheek 2002). Trdi, da se bo koncept OTU uporabljal predvsem na višjih ravneh vojskovanja. Analitična narava razmišljanja, ki načrtovanje operacij usmerja v doseganje predvidenih učinkov (Effect-based Thinking), je po njegovem primerna za sprejemanje odločitev na strateški ravni, manj uporabna pa je na taktičnem nivoju, kjer je uspeh odvisen predvsem od standardnih operativnih postopkov in izurjenosti vojske.

Za uspeh operacij, ki temeljijo na učinkih, imajo odločilno vlogo **obveščevalne informacije**. Vendar pa izkušnje iz operacij kažejo, da nobena vojska nikoli ne bo imela na razpolago vseh informacij o sovražniku. Ker so natančni obveščevalni podatki o tem, kateri

¹⁸ Polkovnik Cheek je operacije, ki temeljijo na učinkih, preučeval in objavil v magistrski nalogi v času svojega študija na vojaškem kolidžu ameriške kopenske vojske.

učinki bodo imeli največji vpliv na sovražnikov sistem, odločilni za uspeh, so netočne informacije lahko omejevalni dejavnik za uporabo OTU. Cheek meni, da se bodo v operacijah, ki temeljijo na učinkih, pojavljale težave v vojnah z gverilo, ker je v takšnih spopadih le malo ustreznih tarč za precizno orožje. Razmišlja tudi o tem, da je koncept OTU predvsem analitičen pristop do vojskovanja, ki je s predvidevanjem dejavnosti sil nasprotnika in dejavnosti lastnih sil, usmerjen v prihodnost. Po njegovem pa bi bila uveljavitev koncepta na ravni nacionalne obrambe rizična, saj koncept še nima zadostne potrditve z izkušnjami (Cheek 2002).

Implikacije koncepta OTU več avtorjev (Batschelet 2002; Bird 2003 in Senglaub 2003) razume kot uporabo ekonomskih, psiholoških, informacijskih, diplomatskih in vojaških aktivnosti oziroma kot kompleksno delovanje številnih akterjev, ki se na določeni stopnji lahko vpletejo v reševanje krize.

Batschelet¹⁹ v svoji študiji predstavlja OTU z gledišča Združenega poveljstva ameriških sil (JFCOM). Po njegovem OTU usmerjajo razmišljanje tako, da se osredotočimo na zaželene izide in na uporabo vseh razpoložljivih sredstev za uresničitev tega cilja. Terjajo, da damo večji poudarek razumevanju sovražnika in odkrivanju povezav med vzrokom (cause) in učinkom. Analizira tudi dva pogleda na OTU, in sicer generala Deptule in Ameriškega inštituta za obrambne analize (Institute for Defence Analysis) in ugotavlja, da pri obeh najdemo nekaj skupnih značilnosti tovrstnih operacij (Batschelet 2002: 3-5):

- pomembno je znanje o sovražniku kot zapletenem sistemu in o lastnih silah;
- poznavanje sovražnika omogoča poveljniku, da razmišlja in načrtuje tako, da končne (zaželene) dosežke izrazi z namero (intent);
- OTU omogočajo določitev taktičnih aktivnosti za doseg ciljev in zaželenih izidov;
- osredotočene so na doseganje učinkov in ne na uničevanje tarč;
- predvidevajo kontinuirano ocenjevanje situacije, kar omogoča merjenje uspeha in ugotavljanje napak ter sprotne popravke načrta delovanja.

¹⁹ Polkovnik Batschelet je operacije, ki temeljijo na učinkih, preučeval in objavil v magistrski nalogi v času svojega študija na vojaškem kolidžu ameriške kopenske vojske.

Bingham (Bingham 2002) se v svojem članku ukvarja s spremembo vzorca ravnanja oziroma spremembo strategije ameriškega obrambnega ministrstva, ki svojo pozornost z vojskovališča preusmerja na zmožnosti sodobne vojaške tehnologije. Nova strategija predvideva uporabo zmogljivosti za izvidovanje s kopnega v kombinaciji z napadi s sodobnim orožjem. **Združene operacije**, ki temeljijo na učinkih, po njegovem zagotavljajo sinergistične učinke skupnega delovanja zračnih in raketnih napadov ter kopenskega manevra.

Navaja tudi nekaj dejavnikov (Bingham 2002), ki bistveno določajo združene OTU.

- Poveljniki lahko z uporabo novih radarjev za opazovanje s kopnega nasprotnika obravnavajo kot sistem (ki deluje, če lahko uporablja transportna sredstva). Izkoristijo lahko novo tehnologijo in z natančnimi zračnimi in raketnimi napadi odvzamejo nasprotniku prednosti, ki jih ponuja mehanizacija (kot so npr. premičnost, zaščita).
- Nova, natančna orožja, so združene OTU naredila učinkoviteše pri uničevanju tarč in povečala občutek nevarnosti in strahu med sovražnimi vojaki in prebivalstvom.
- Razvoj sredstev za nadzor (surveillance) in natančni napadi lahko bistveno zmanjšajo tudi žrtve med lastnimi silami. Poveljniki, opremljeni s podrobnimi podatki o sovražniku, se lahko z uporabo natančnih orožij izognejo bližnjemu boju in spopadu velikih enot. Manjše število zračnih in kopenskih sil pomeni krajši čas za premik sil (deployment) in manjše zahteve po podpori.
- Združene OTU so tehnično izvedljive in mogoče bi jih bilo izvajati v bližnji prihodnosti, saj nova, spremenjena strategija temelji na obstoječih tehnologijah. Toda model združenih OTU bi moral biti uzakonjen – potrjen (institucionaliziran), da bi bilo mogoče ustvariti sinergijo integriranih sil različnih vojaških zvrsti. Zato potrebujemo združena poveljstva s kadri, usposobljenimi za izvajanje združenih skupnih operacij (Joint Combined Operations). Potrebno je spremeniti doktrine, ki so preveč usmerjene na opremljanje in usposabljanje, ter omogočiti interoperabilnost in sinergijo združenega vojskovanja.

Izzivi za združene OTU so: potreba po usposabljanju, ki odraža realne zahteve in je zahtevnejše od sedanjega; dinamična integracija zračnih in kopenskih operacij; zahteve po temeljnih spremembah v pogledu na vojskovanje posameznih zvrsti - strateški zračni napadi niso vedno najboljša uporaba zračnih sil, bližnji boj ni edini način, s katerim lahko

porazimo sovražnikove kopenske sile. Uspeh koncepta združenih OTU je odvisen od spoznanja in priznanja, da so zračni napadi začetno (initial) in včasih osnovno sredstvo, ki s smrtonosnim (ubojnim) delovanjem prepreči močnim nasprotnikovim kopenskim silam izvedbo učinkovitih operacij.

OTU so rezultat spremenjenega načina razmišljanja o vojni in strategiji. Zahtevale bodo nov pogled na organizacijo in integracijo sistemov za opazovanje, obveščanje in izvidovanje, spremembe v materialni oskrbi, izobraževanju in usposabljanju, spremenjene doktrine ter novo organizacijsko in voditeljsko kulturo.

1.3. Vojaška tehnologija in razvoj koncepta OTU

Nove zamisli o pristopu do načrtovanja operacij niso izvedljive brez nove vojaške tehnologije, še več, razvoj vojaške tehnologije je v bistvu botroval zamislim o drugačnem vojskovanju. Napredna tehnologija in novi koncepti za izvajanje operacij so se vzporedno z organizacijskimi spremembami začeli v vojski ZDA in drugih zahodnih vojskah.

Avtorji, ki so v svojih tekstih analizirali pomen vojaške tehnologije za uveljavljanje pristopa do operacij, ki je usmerjen v doseganje učinkov, se v večini strinjajo, da operacije zračnih sil pri posredovanju omogočajo večjo hitrost in doseg ter boljše manevrske možnosti kot delovanje kopenskih sil. Zračne sile so se na sovražnikovo ogrožanje sposobne odzvati kjer koli na svetu. **Sodobno vojaško letalstvo**, uporabljeno v skladu z načeli pristopa, ki temelji na učinkih, lahko pomembno prispeva k uspešnosti določenega posega na celotnem vojskovališču. Če zračne sile delujejo po principih OTU, je njihov namen sovražniku onemogočiti delovanje, ne pa ga uničiti. Paraliziranje nasprotnikovih sil dosežejo tako, da se izognejo vojaškim tarčam, ki za uspešno izvedbo določene naloge v danem trenutku niso pomembne. Učinkovitost takih aktivnosti zagotavljajo **orožja z možnostjo natančnega zadetka in z manjšo rušilno močjo**. Tudi v tem primeru je pomembno, kako razmišljamo o sovražniku: razumeti in obravnavati ga moramo kot celoto povezanih sistemov. Vloga sodobnih orožij za razvoj novega pristopa do načrtovanja in izvajanja operacij je povezana s spoznanjem, da je v posameznih konfliktech potrebno doumeti več kot le preprosto fizično podobo sovražnikovega sistema. Poznati je treba

njegovo zgodovino in kulturo, da bi lahko razumeli psihologijo nasprotnikovega vedenja. Samo uničenje tarč še ne prinese zmage, kajti dejavniki, kot so religija, nacionalni občutki in kultura kot celota, so enako pomembni kot fizični atributi posamezne družbe.

Pristop, ki temelji na učinkih, je spremenil način, kako moderne vojske obravnavajo zračno komponento (zvrst) vojaških sil. **Zračne sile** nimajo več samo vloge zagotavljanja podpore drugim vojaškim zvrstem, pač pa so postale pomemben instrument s potencialom, ki lahko spremeni izid konflikta. **Stelth tehnologija** in natančnost orožij in izstrelkov zagotavljata pomembne prednosti na operativni in strateški ravni. Vojske, ki so razvile visoko tehnologijo, bodo v bližnji prihodnosti zagotovile premoč (superiority) zračnih sil, kar je kakovost, ki bo prinesla asimetrično prednost na vojskovališču. Prednosti, ki jih imajo zračne sile: učinkovanje na daljavo, hitrost, delovanje kjerkoli na svetu, stelth tehnologija, natančna streliva, odpirajo nove perspektive na področju preprečevanja konfliktov in razširjajo možnosti za uporabo diplomacije prisile (coercive diplomacy).

Teorija OTU, preizkušena v delovanju zračnih sil, ima velike potenciale za uporabo na področju drugih zvrsti vojaške sile in resne možnosti, da postane vodilno načelo pri izvajanju združenega delovanja.

V vojaških krogih je splošno sprejeto dejstvo, da zračne sile pomenijo močno podporo manevrskim silam (Endersbury in Fulbright 1998). Toda zračne sile vidijo svojo vlogo širše; ne le da podpirajo kopenske in pomorske sile, temveč s svojim delovanjem dosegajo odločilne učinke na celotnem vojskovališču in tudi na strateški ravni.

Endersbury in Fulbright v svojem tekstu predstavljata dve poti za osvetlitev zmogljivosti, ki jih imajo zračne sile. Prva se omejuje na tradicionalen pristop, v katerem zračne sile v operacijah nudijo podporo kopenskim in pomorskim. Drugi pristop pa predstavlja širšo definicijo, ki zajema celovitejše razumevanje značilnosti in sposobnosti zračnih sil. Po tej opredelitvi zračne sile niso le podpora, temveč same dosegajo učinke na vojskovališču, ki je po zemljepisnem obsegu širše od tistega, ki ga lahko obvladujejo kopenske ali pomorske sile. Cilji na vojskovališču (theater objectives) določajo prioritete pri uporabi vojaške sile na operativni ravni vojskovanja. Modernim zračnim silam, za razliko od modernih kopenskih sil, ni potrebno najprej doseči taktičnih ciljev, da bi lahko zasledovale

operativne in strateške cilje. Zračna sila, katere delovanje temelji na teoriji učinkov (Effects-based Air Power), se osredotoča na neposredno doseganje učinkov, ki so lahko odločilni za uspeh celotne operacije in zaobide (bypassing) taktične cilje (Endersbury in Fulbright 1998).

S tem se strinja tudi Cordesman (Cordesman 2003) in poudarja, da je prednost natančnih napadov v tem, da se lahko izognemo poškodovanju infrastrukturnih objektov, ki imajo kulturno, religiozno ali zgodovinsko vrednost. Tako uporabljeno letalstvo prispeva k hitrejši zmagi z manj stroški in žrtvami.

Koncept, ki predvideva tako uporabo zračnih sil, se osredotoča na politično-vojaške cilje in temelji na štirih medsebojno povezanih predpostavkah: zračna sila se lahko uporabi popolnoma neodvisno od kopenskih in pomorskih sil; je nedeljiva in jo mora centralno kontrolirati poveljnik zračnih sil; za dosego ciljev na vojskovališču mora biti uporabljena v skladu z globalnimi cilji; sposobna je doseči več ciljev sočasno (politično-vojaških ciljev).

Endersbury in Fulbright (Endersbury in Fulbright 1998) pravita, da je za povečanje potencialov zračnih sil o njih potrebno razmišljati z vidika učinkov, ne pa zgolj z vidika podpore, ki jo lahko zagotavljajo kopenskim in pomorskim silam.

Tudi Walker (Walker 1998) v svoji študiji ugotavlja, da so bile zračne sile, v skoraj vseh dosedanjih konfliktih, pretežno uporabljene za napade na sovražnikove kopenske sile, ki so bile z zanesljivostjo zaznane kot vitalne tarče. V današnjih pogojih omejenih (limited) vojn, prihaja do problema, kako napadati strateške tarče v globini sovražnikovega ozemlja. Možno je tudi, da je sovražnikova vojska pomembnejša točka osredotočenja od sovražnikove industrije ali infrastrukture.

Walker predstavlja način analiziranja značilnosti nasprotnikove vojske, kar naj bi prispevalo podatke za uspešen zračni napad. Analizirati je potrebno različne komponente, in sicer tako, da vojsko razčlenimo na bojne kategorije: pehoto s poudarkom na specialnih silah, oklepne enote, artilerijo in letalstvo. V analizo je potrebno vključiti tudi podporne sestave, kot je oskrba s strelivom, gorivi, vodo in hrano. Podporni elementi so običajno tarče, ki jih je lažje napasti kot bojne enote. Upoštevati je potrebno, da so sestavine

poveljstva in kontrole (Command and Control) tako fizične komponente kot sistemi, ki omogočajo poveljevanje in zbiranje obveščevalnih podatkov (Walker 1998).

Pri napadih zračnih sil na kopenske cilje so opredeljene (Walker 1998) štiri skupine taktičnih problemov, ki jih je potrebno rešiti, če naj bi bili napadi uspešni. Problemi so povezani z ugotavljanjem, kje se nahaja sovražnik (lokacija); z identifikacijo tarč (kar je zahtevnejše od določitve lokacije, saj je potrebno pri določanju tarče preprečiti izgube v lastnih enotah); z izvedbo napada na tarče (učinki in učinkovitost so različni) in z oceno učinkovitosti napada (oceno je potrebno izvesti na taktični in operativni ravni).

V skladu z želenimi učinki lahko zračnim silam postavimo različne naloge: preusmeriti (divert), zadržati (delay), motiti (disrupt) ali uničiti (destroy) sovražnikove kopenske sile. Pomembno je uskladiti delovanje kopenske in zračne sile za izvedbo uspešnega napada. Ključni dejavnik pri načrtovanju kopenskega napada je predvidevanje, kako pravočasno zadeti prave tarče ter tako podpreti splošno sprejeto strategijo delovanja. Zračne in kopenske sile se lahko medsebojno podpirajo v delovanju in tako učinkoviteje porazijo sovražnika. Koordinacija delovanja med zračnimi in kopenskimi silami je za doseg pravih združenih učinkov torej nujna. Razviti je potrebno poenoteno (unified) strategijo delovanja, iz katere so razvidni vsi zaželeni operativni učinki.

K razumevanju vloge novih orožij za razvoj OTU je, poleg osnovnih teoretičnih predpostavk in izkušenj iz operacij, prispeval tudi general Deptula. V svojem članku (Deptula 2001) je opredelil tri osnovne elemente, ki predstavljajo temeljne spremembe v procesu preoblikovanja ameriške vojske: napredne tehnologije, nove koncepte izvajanja operacij in organizacijske spremembe. Preoblikovanje zanj pomeni določitev smeri, v kateri bodo potekale spremembe z agresivnim, integriranim in v vseh delih tesno povezanim (coherent) procesom sprememb. Poudarja, da pravega (meaningfull) preoblikovanja ne moremo doseči brez integracije zmogljivosti med vojaškimi zvrstmi in z drugimi elementi nacionalne moči (Elements of National Power). Svoja razmišljanja gradi na izkušnjah iz zalivske vojne, ki je spodbudila nov zagon v razvoju vojaške tehnologije in z njo možnosti za nov pristop do načrtovanja in izvajanja operacij.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja sta dozoreli **dve ločeni vojaški tehnologiji**, ki sta ponudili možnosti za nov način uporabe vojaške sile. Prva je **stelth tehnologija** in druga je **pojav natančno vodenih izstrelkov (precision guided munitions)**. To dvojje, skupaj s pojavom nove metodologije načrtovanja, ki temelji na učinkih (Effect-based Planning Methodology), je omogočilo ameriškim zračnim silam, da izvedejo inovativni koncept, poimenovan vzporedno (paralelno) vojskovanje, ki je simultana (sočasna) uporaba (simultaneous application) sil po širini in globini celotnega vojskovališča. Novi tehnologiji in novim operativnim konceptom se je pridružila tudi nova združena struktura, ki je omogočila poveljnikoma združenih sil (Joint Force Commander) in združenih zračnih sil (Joint Force Air Component Commander) centralizirano kontrolo nad ameriškimi silami (nova struktura poveljevanja in kontrole je bila določena z aktom Goldwater-Nichols Reorganisation iz leta 1986).

Smer, v kateri se odvija preoblikovanje vojaške tehnologije v ameriških silah, gre v aplikacijo **vesoljske in kibernetične tehnologije**, ki bosta v bližnji prihodnosti omogočali uporabo sil v globalnem prostoru v realnem času; izvedba učinka bo mogoča kjer koli na svetu v nekaj minutah po sprejemu odločitve. Natančna orožja omogočajo delovanje v vsakem vremenu. Z novimi orožji bo mogoče napasti katerokoli tarčo, stacionarno ali mobilno, in onemogočiti sovražnikove manevrske sposobnosti v nekaj urah. Stelth tehnologija in natančno strelivo bosta vplivala tudi na nasprotnikove odločitve na strateški ravni in povzročila spremembo njegovih nacionalnih varnostnih prioritet. Stelth tehnologija je asimetrična prednost, ki bo vplivala na bodočnost reševanja konfliktov. Na moči novega orožja se bodo preoblikovali tudi operativni koncepti uporabe vojaške sile, med katerimi je tudi koncept OTU (Deptula 2001).

Na primeru ameriške vojske v operaciji Puščavski vihar predstavlja svoje videnje vloge sodobne tehnologije Crowder²⁰ (Crowder 2003). Pravi, da so Združene države v tem konfliktu zavzele radikalno drugačen pristop do načina izvajanja vojaških operacij. Natančna streliva in stelth tehnologija so omogočili izvajanje operacij, ki temeljijo na učinkih; le-te najboljše izkoriščajo zmožnosti teh novih zmogljivosti in tehnologij.

²⁰ Polkovnik Crowder je vodja oddelka za strateški razvoj in doktrino v poveljstvu zračnih sil ZDA (Air Combatant Command). Prispevek je nastal za potrebe poročanja v ministrstvu za obrambo o dejavnosti zračnih sil med operacijo Iraq Freedom leta 2003.

Po principih OTU je možno uspešneje in učinkoviteje izvajati vojaške operacije. K temu pripomore kombinacija stelth tehnologije in natančnih streliv (možnost natančnih zadetkov), drugi razlog za uspešnost pa je spremenjen način razmišljanja o tem, kaj želimo doseči na bojišču. Namesto tradicionalnega pristopa, ki temelji na zmanjšanju odpora sovražnika (attrition), je prisotna težnja po učinkovitem doseganju političnih ciljev. Vodenje operacij po načelih OTU, podprto s stelth tehnologijo in natančnostjo zadetkov, nam omogočajo vzporedno (parallel) vojskovanje. Da bi lahko razumeli evolucijo natančnih tehnologij, je potrebno vedeti, da je bil parameter možne napake (Circular Error Probable – CEP) pri izvajanju raketiranja med drugo svetovno vojno okoli 1000 metrov, danes pa je to premer treh metrov. Ta napredek nam omogoča, da lahko dosežemo več učinkov v zelo kratkem času. V OTU smo sposobni napadati tarče, kot so vojaško ali politično vodstvo, vitalna industrija ali transport, pri čemer napadamo sovražnika kot sistem, naš cilj pa je kolaps nasprotnikovega celotnega sistema (Crowder 2003).

Ko razumemo, kaj pomenijo učinki, ki jih želimo doseči na bojišču, lahko ugotovimo na kakšen način te učinke naredimo uspešnejše in učinkovitejše, kako lahko napademo manj tarč, uporabimo manj orožij ter bolje upravljamo s potencialno obrobno škodo in civilnimi žrtvami. Vedeti pa moramo, da za doseganje takih rezultatov potrebujemo jasno definirane politične in vojaške cilje, kar je ena od predpostavk za uporabo načel OTU (Crowder 2003).

Kar zadeva učinke, je med obrobno (collateral) in nenamerno povzročeno (unintended) škodo razlika. Obrobno škodo lahko pričakujemo kot posledico napada na sistem ali tarčo. Nenamerno povzročena škoda pa je tista, do katere pride takrat, kadar gre kaj narobe zaradi mehanske napake ali napak pri obveščevalni oceni oziroma podatkih. Na žalost ni realno pričakovati, da v konflikth ne bo obrobne ali nenamerno povzročene škode. Najboljši način, da se ji izognemo, je, da zares napademo tisto, kar moramo napasti. To pa omogočajo tudi sodobna natančna orožja.

1.4. Koncept OTU in načrtovanje vojaških operacij

Nove zamisli o poteku vojskovanja zahtevajo kompleksno, hkratno (simultano) preverjanje in povezovanje idej ter ciklično načrtovanje, naslonjeno na kakovostne sprotne analize. Načrtovanje in analiza pomenita občutljivo vzpostavljanje ravnotežja med različnimi razsežnostmi priprav na sodobne vojne in odločata o njihovem poteku. V načrtovalnih postopkih in analizah je sovražnik obravnavan kot kompleksen sistem s podsistemi (sub-system) in sestavinami (entities), ki so med seboj povezani in v nenehni interakciji.

Tekste, ki pomen operacij, ki temeljijo na učinkih, osvetljujejo z vidika načrtovanja, je prispevala vrsta avtorjev. Med drugim poudarjajo, da so aktivnosti, načrtovane po principih OTU, izrecno in nedvoumno povezane z zaželenimi strateškimi izidi, hkrati pa neprestano vzdržujejo v središču pozornosti tudi celoten potek konflikta.

Več avtorjev se ukvarja z osnovnimi pojmi s področja teorije načrtovanja: s cilji, z metodami, s koncepti in z modeli ter z ustreznimi vsebinskimi podlagami za načrtovanje – natančnimi informacijami. Izraz **cilj** (aim, goal) lahko uporabljamo v abstraktnem in konkretnem (target) pomenu: v prvem gre za opis zaželenega rezultata, ki ga želimo doseči, v drugem pa s tem izrazom poimenujemo predmet, fizični objekt (tarčo), na katerega je usmerjeno delovanje, ali pa aktivnost, ki jo bomo izvedli (Kreighbaum, 1998). Pri načrtovanju je pomembno določiti, kateri učinki bodo prispevali k izpolnitvi zastavljenega cilja (izida); določimo tudi, ali bo za dosego posameznega učinka potrebno uporabiti (vojaško) silo. Poznati moramo povezanost vzroka s posledico: načrtovalci morajo najprej izbrati učinek, ki je povezan s cilji (operacije) in nato določiti tarče, na katere je treba delovati za dosego zaželenih učinkov. Osnovne poteze novega koncepta načrtovanja operacij so po Kreighbaumu dosežene, če smo povezali učinke s silami, potrebnimi za izvedbo naloge oziroma določenega poslanstva (mission based task forces).

De Wijk in Osinga (De Wijk in Osinga 2001) se ukvarjata s problemom, kako definirati **metode in koncept** za načrtovanje uporabe sil. Ocenjujeta, da je načrtovanje, ki temelji na zmogljivostih (capability based planning), pri tem omejeno, saj malo pove o količini ali kakovosti sil, ki jih potrebujemo. Nov pristop do strukturiranja sil mora temeljiti na

zaželenih ciljih ali izidih (rezultatih), izhajati pa iz potreb sodobnega varnostnega okolja. Struktura vojaških sil mora biti taka, da lahko posredujemo (expeditionary forces) na velikih razdaljah in smo se sposobni sami vzdrževati. Nacionalne enote morajo biti modularne, da lahko delujejo v okviru mednarodnih sil. Načrtovanje uporabe sil mora biti naravnano na zaželeno učinke.

Kar zadeva uporabo sil, je treba pri načrtovanju, ki temelji na učinkih (effects-based force planning), izvesti več različnih (distinct), toda povezanih analitičnih korakov. Več avtorjev predstavlja nekaj **načinov in postopkov načrtovanja**. De Wijk in Osinga načrtovanje opisujeta kot zaporedje aktivnosti: analiza potrebnih zmogljivosti; opredelitev značilnosti okolja, v katerem se bodo izvajale operacije (operational environment); določitev ciljev (objectives); sledi opredelitev značilnosti sil za posredovanje in nato definicija tipične narave in obsega zaželenih učinkov ter namembnosti zmogljivosti za doseganje posameznih učinkov.

V obravnavanem tekstu (De Wijk, Osinga 2001) predlagata še en način: analizo strukture sil glede na zmogljivosti, pri čemer morajo biti zahteve po silah skladne z njihovo organizacijsko strukturo. Določiti je potrebno standardiziran paket sil (Standard Force Package), v katerem so zmogljivosti zastopane po namembnosti tako, da ustvarijo zadovoljivo silo (moč). Sledi določitev sil s posebnimi zmogljivostmi (Specific Capability Force), ki podpirajo, dopolnjujejo ali vzdržujejo sile iz standardiziranega paketa. Nazadnje je z operativno analizo potrebno dokončno določiti natančno sestavo in število sil za standardiziran paket in za njegovo podporo.

Pri določanju nalog in poslanstva določene operacije je v postopku načrtovanja potrebno opredeliti tudi zaželeno učinke. Pristop, ki je usmerjen na učinke, omogoča lažje razlikovanje med potrebnimi silami za realizacijo teh učinkov in natančnejše načrtovanje uporabe sil; oboje pomnoži (poveča) moč vojske. Če smo v svojem razmišljanju (predvidevanju, načrtovanju) učinke povezali s silami za izvedbo naloge oziroma določenega poslanstva (mission based task forces), smo začrtali osnovne poteze novega koncepta načrtovanja (De Wijk, Osinga 2001).

Zamisel o delovanju na temelju učinkov (Effects-based Approach) ni osredotočena le na konflikt, temveč upošteva celotno dogajanje v času in prostoru. **Pomen znanja in relevantnih informacij sta ključna**, saj bo načrtovanje operacij v prihodnosti temeljilo prav na teh elementih. Prevlada na informacijskem področju (Information Superiority) omogoča prevlado na področju odločanja (Decision Superiority). Če bodo bodoči poveljniki o operacijah razmišljali skladno s pristopom, ki temelji na učinkih, bodo uporabljali množico podatkov, ki jih zagotavljajo sredstva za obveščanje, opazovanje in izvidovanje (information, surveillance and reconnaissance). Poleg tega je potrebno pozornost usmeriti tudi na zaželene operativne in strateške izzide, pomembno je povezati vse politične, ekonomske, diplomatske in vojaške aktivnosti, nenehno je potrebno ocenjevati učinke in prilagoditve, ki jih izvaja sovražnik, razmišljati je potrebno o posledicah operacije v smislu posrednih učinkov (drugega, tretjega in višjih redov) in o tem, kakšni bodo vplivi in posledice učinkov po določenem času (Gleeson in drugi 2001).

Način razmišljanja, ki temelji na učinkih, izhaja iz predpostavke, da na vseh ravneh vojskovanja in za vse elemente nacionalne moči izvajamo ocenjevanje situacije in prilagajamo odločitve in da to delamo v vsakem konfliktu, za vsako situacijo. To pa pomeni, da je treba eksplicitno in razumljivo povezati vse aktivnosti z želenimi operativnimi in strateškimi rezultati in upoštevati, da ima vsak oborožen spopad tudi človeško razsežnost, ki se kaže v negotovosti, trenjih. Sovražnik bo poskušal vse, da se izogne porazu, da prilagodi svoje delovanje in preusmeri konflikt na področja, kjer ima prednost, zato je potrebno sprotno ocenjevanje učinkovitosti.

OTU so primerne za vse ravni vojskovanja. Razmišljanje, ki to upošteva, omogoča, da se združene sile usmerijo na učinkovitejšo uporabo svojih zmogljivosti (Gleeson in drugi 2001).

Uresničenje zamisli, ki sloni na načelih učinkov oziroma njena konkretizacija v operacije, ki temeljijo na učinkih, terja sodelovanje (interakcijo) med poveljniki na operativni ravni vojskovanja in s ključnimi akterji v operaciji; terja razumevanje strateškega okolja, v katerem se izvajajo operacije, identifikacijo možnih učinkov in njihov vpliv (impact), predloge ukrepov in ponovno oceno sovražnikovega delovanja. Operacija, ki temelji na učinkih, je proces kontinuirane analize, razumevanja, načrtovanja, izvedbe in ocenjevanja.

Ali bo bodoče načrtovanje temeljilo na učinkih, je pogojeno z razumevanjem sovražnikovega sistema vrednot, prepričanja in kulture, fizičnih vozlišč, kot so energetska, vodna in informacijska infrastruktura, kot tudi od tega, kakšen model načrtovanja bomo izbrali. V OTU morajo načrtovalci kontinuirano vzdrževati in izrabljati informacijske prednosti, poveljniki pa pravilno interpretirati sovražnikovo ravnanje in odzive. Vojaško načrtovanje se začne s pravili (rules) in predvidevanji (assumptions), uspeh operacije pa je povezan s sposobnostjo ocenjevanja in prilagajanja smeri delovanja (Gleeson in drugi 2001).

Glenn (Glenn 2002) v svojem članku opravi revizijo (pregled) najpomembnejših ugotovitev iz dveh knjig²¹ z namenom, pojasniti razsežnosti izziva, ki ga predstavlja področje **ocenjevanja učinkov** (effects-assessment). Z argumenti dokazuje, da se med implementacijo OTU pojavljajo problemi, ki so povezani z informacijami in tisti, ki se nanašajo na predvidevanje in opazovanje učinkov. Ocenjevanje učinkov se kot problem pojavlja pri več avtorjih. Tudi McCrabb v četrtem poglavju svojega dela (McCrabb 2002) opisuje način ocenjevanja učinkov v OTU. Oba avtorja ugotavljata, da kazalniki, po katerih bi lahko oblikovali oceno uspešnosti delovanja, ne kažejo neposredno na pričakovane spremembe, včasih celo ne na fizične učinke, čeprav na te najpogosteje.

McCrabb je v svoji študiji (McCrabb 2002) opisal proces, po katerem naj bi ocenjevanje potekalo: **proces ocenjevanja učinkov** se začne s predvidevanjem kumulativnih učinkov. Sledi izločanje tistih elementov, ki neposredno prispevajo h kumulativnemu učinku, in onih, ki prispevajo posredno. V nadaljevanju se izločijo fizični učinki in nato še učinki na vedenje nasprotnika. Naslednji korak zahteva povezavo fizičnih aktivnosti z učinki, ki so vplivali na spremembo vzorca vedenja; to omogoči oblikovanje kazalnikov, s katerimi prepoznamo učinke, ki so spremenili vedenje nasprotnika. Zadnji korak je ugotavljanje (ascertaining), kateri podatki lahko posredno ali neposredno pomagajo prepoznati posledice aktivnosti (učinke, ki so vplivali), ki so vplivale na spremembo nasprotnikovega vzorca vedenja, nato pa sledi še zbiranje (collection assets) podatkov, ki podpirajo

²¹ George K. Williams's Biplanes and Bombsights: British Bombing in World War I (Maxwell AFB, Ala.: Air University Press, 1999) in Gian P. Gentile's How Effective Is Strategic Bombing? Lessons Learned from World War II to Kosovo (New York: New York University Press, 2001).

uspešnost ocenjevanja. Ugotavlja, da so nasprotnikove točke osredotočenja težko dosegljive, težko je tudi ocenjevati učinke delovanja. Med kazalniki, po katerih sklepamo na uspešnost operacije, navaja slike (images) in različne obveščevalne podatke, pridobljene s komunikacijskimi in elektronskimi sredstvi ali s pomočjo opazovalcev. Kazalnike (indikatorje), ki kažejo učinke na vedenje nasprotnika, je težje opredeliti in kvantificirati (quantify) kot indikatorje učinkov na objekte. Tako McCrabb kot Glenn opozarjata, da je posebej zahtevno ocenjevanje učinkov, ki se kažejo kot sprememba v vedenju sovražnika.

Kemlov (Kemle 2002) prispevek k teoriji načrtovanja OTU je **cikel načrtovanja**, sestavljen iz petih faz. Z njim je na neki način strnil in konkretiziral nekatera razmišljanja, prisotna pri drugih avtorjih iz te skupine. V prvi fazi poudarja pomen znanja oziroma informacij o sovražniku in o lastnih zmogljivostih; v drugi naj bi se določili učinki v obliki ukaza z nalogami, ki bi te učinke uresničile (Effects Tasking Order); v tretji fazi predvideva določitev in aplikacijo elementov nacionalne moči za doseganje zaželenih učinkov; četrta faza pomeni izvajanje integriranega in kontinuiranega ocenjevanja in merjenja vpliva, ki ga ustvarijo učinki; peta faza je sprejem odločitev o morebitni prilagoditvi smeri delovanja.

Z opisom zaporedja načrtovanja (cikla) je avtor izpostavil vse pomembne elemente tega procesa in poudaril razliko od tradicionalnega načrtovanja, ki ne predvideva tako širokega vpogleda v naravo nasprotnika oziroma ne temelji na združenih in povezanih informacijah.

Senglaub (Senglaub 2003) pravi, da je koncept operacij, ki temeljijo na učinkih, eden od treh konceptov, ki opredeljujejo operativni proces načrtovanja in izvajanja operacij. Vojaške operacije v tem kontekstu vsebujejo ekonomske, psihološke, informacijske, diplomatske in bojne aktivnosti. Drugi operativni koncepti vključujejo operacije, ki so usmerjene v cilje (Objective-based Operations), in operacije, ki so usmerjene v tarče (Target-based Operations). Avtor ugotavlja, da v trenutno dostopni literaturi ni razprav o tem, kakšna je aplikacija OTU na strateški in taktični ravni ali kako se bo koncept izvajal v kopenskih in pomorskih operacijah.

Z analizo **različnih modelov za načrtovanje** se v svojih tekstih ukvarjata Mann s sodelavci (Mann in drugi 2001) in McCrabb (McCrabb 2002). Mann s konceptom

dominantnih učinkov predstavlja model za načrtovanje, izvedbo in ocenjevanje operacij. V njem najdemo nekaj podobnosti s Kemlovim ciklom načrtovanja: pomen znanja oziroma informacij, ki so rezultat raziskave strateškega okolja; oblikovanje političnih ciljev, ki se prevedejo v zaželene učinke; izdelava strategije uporabe razpoložljivih resursov; ocenjevanje uspešnosti na podlagi doseženih učinkov in sprejetje naslednjih korakov delovanja. Faze načrtovanja so povezane v kontinuiran, interaktiven proces.

Koncept dominantnih učinkov (Dominant Effects) vsebuje tudi idejo združenih OTU, ki ga najdemo že pri Binghamu. Nekateri avtorji (Mann in drugi 2002) so šli v predvidenem razvojnem premiku še dlje: v prihodnosti bodo operacije načrtovane tako, da bodo združeni oskrba, napad, obramba in manever, kar bo ustvarilo funkcionalne, sistemske in psihološke učinke, ki pomenijo več kot neposredni fizični rezultat taktičnih ali operativnih dogodkov. Poudarjajo tudi pomen opredelitve indikatorjev (kazalniki) za merjenje uspeha, doseženega z zaželenimi učinki višje ravni (higher-level effects).

Najpreglednejši prikaz modelov za načrtovanje najdemo pri McCrabbu (McCrabb 2002). Za potrebe načrtovanja OTU je analiziral štiri modele in pomembno prispeval k razvoju načrtovanja: model Johna Boyda (OODA loop)²², model »od strategije k nalogi« (Strategy-to-Task)²³, Wardnov model paralelnih napadov in Barlowov model strateške analize.

Model Johna Boyda temelji na predpostavki, da odločanje o operacijah poteka na podlagi kontinuiranega, nikoli zaključenega procesa, ki ga sestavljajo opazovanje, usmerjanje, odločitve in aktivnosti. V krizi si moramo prizadevati, da naš proces opazovanja in odločanja (loop) poteka hitreje od sovražnikovega. Nasprotnikov proces odločanja lahko upočasnimo tako, da ga zavajamo, ustvarjamo t.i. nekooperativne centre moči (izolacija sovražnikovih točk osredotočanja, ustvarjanje nezaupanja in razbijanje kohezije v sistemih), oviramo ga tudi s hitrimi manevri, novimi pogoji in situacijami ipd.

²² OODA loop je koncept informacijske strategije, ki ga je utemeljil polkovnik ameriške vojske John Boyd. Oblikovan je bil za vojaški namen, vendar je danes splošno priznani model za sprejemanje odločitev (decision-making) tudi na drugih področjih, predvsem v poslovnem svetu.

²³ Strategy-to-Tasks (STT) je metoda, ki se uporablja na področju izboljševanja organizacijskih procesov. Na obrambnem področju se uporablja npr. za določanje povezave med obrambnimi programi in operativnimi nalogami, ki razvoj programov podpirajo, in obratno: za določanje povezav med operativnimi nalogami in nacionalno varnostno strategijo in cilji.

Model »od strategije k nalogi« je po avtorjevem mnenju pravzaprav model, ki bi ga lahko imenovali »načrtovanje, ki je usmerjeno na cilje« (Objective-based Planning). Model temelji na dveh osnovnih idejah: cilji na višjih ravneh, na ravni vojskovališča, se lahko razgradijo do specifičnih nalog in aktivnosti na najnižji ravni delovanja; cilji, naloge in aktivnosti se lahko povežejo od spodaj navzgor in počez in zajamejo operacijo v globino in širino. Prednosti pristopa do načrtovanja operacij, ki je usmerjen na cilje, so: ekonomična uporaba različnih mehanizmov, ki jih imajo oborožene sile; analitično podpira odločitve na podlagi primerjav prednosti in slabosti določene variante delovanja; je pomembno orodje za analizo strukture sile in prepoznavanja potreb.

Pomanjkljivost obeh modelov je, da delujeta enosmerno, linearno. Predpostavke linearnega sveta so, da za vse obstaja le en odgovor, da je končna vsota enaka vsoti delov, da iste aktivnosti pod istimi pogoji proizvajajo iste učinke, vzrok (cause) in učinek pa je možno prikazati/predstaviti. Taki modeli so ustrezni za delovanje na statične fizične sisteme, odpovedo pa, če z njimi poskušamo razumeti in obvladovati dinamične sisteme, kot so človeški viri, kjer gre za interakcije in medsebojno odvisnost ter sposobnost prilagajanja.

Wardnov model paralelnih napadov razlaga medsebojno odvisnost posameznih sestavnih funkcij (aktivnosti, ki jih je potrebno izvesti, ali vloge, ki so medsebojno tesno povezane, so tudi medsebojno odvisne). Prednost prepoznavanja in upoštevanja medsebojne odvisnosti, na kateri temelji Wardnov model, je v tem, da je medsebojna odvisnost okarakterizirana kot povezava čez celoten spekter sistema – vertikalno, horizontalno in diagonalno. Povezave so vzpostavljene med osnovnimi krožnimi povezavami, ki potekajo od sistema ciljev do zbira/skupine ciljev, pa potem do posameznih ciljev in celo do individualnih ciljnih točk. Kljub vsemu pa je ta model še vedno blizu linearnim modelom, saj je sovražnik obravnavan kot racionalen element. Za načrtovanje zahteva ogromno število informacij in ne predvideva, da bi se bil sovražnik sposoben prilagajati.

Zadnji, **Barlowov model strateške paralize**, temelji na zamisli o paralelnih napadih, ki so usmerjeni na cilje, ki najbolj neposredno podpirajo sovražnikovo sposobnost ali voljo, da nadaljuje s svojim vedenjem. Vse tarče nimajo enake vrednosti v smislu učinkov na

sovražnika. McCrabb ugotavlja, da je ta model še vedno problematičen, saj je kot prejšnji linearen po svojih značilnostih in zahteva veliko količino informacij, sovražnika pa obravnava kot racionalni dejavnik. Model ne daje nobenih usmeritev, kako spremeniti podatke v informacije in informacije v znanje, ki ga potrebujemo.

Predstavljeni statični, pretežno linearni modeli, torej ne ponujajo dobre podlage za ustrezno identifikacijo zaželenih učinkov na psihološkem, socialnem in sociološkem področju. Glede na to, da se OTU osredotočajo na vse vidike konfliktov (fizičnega, kognitivnega, socialnega...), opisani modeli ponujajo le omejene možnosti merjenja izidov znotraj fizične domene in tako močno zmanjšujejo potencial, ki ga imajo OTU.

Pri izbiri modela za načrtovanje operacij je pomembno vedeti, da so neposredni učinki rezultati, ki se pokažejo takoj po izvedeni aktivnosti. Vendar pa je potrebno upoštevati tudi: da imajo vsi neposredni učinki tudi posredne učinke; da med izvedeno aktivnostjo in neposrednim učinkom ter med tem, kdaj lahko opazimo posredni učinek, obstaja določen časovni razmik; da je to, kako se kaže neposredni ali posredni učinek, odvisno od načina opazovanja tega učinka (z vidika objekta ni pomembno, ali je delovanje nanj posledica neposrednega ali posrednega učinka); da so posredni in neposredni učinki v medsebojni interakciji, kar je pomembno upoštevati, kadar želimo doseči učinke na kompleksne sisteme (McCrabb 2002).

Pristop, ki temelji na učinkih, je podoben pristopu, ki je usmerjen na tarče (target based), in pristopu, ki je usmerjen na cilje (objective-based). Razlikujejo se po tem, na kaj so osredotočeni, se pa njihove predpostavke med seboj ne izključujejo. OTU se eksplicitno ukvarjajo s prostorskimi (spatial) in časovnimi (temporal) dimenzijami vojaških operacij. Ključni element operacij, ki so usmerjene v cilje, je, da so cilji toliko podrobnejši (fine), kolikor nižja je njihova raven. Pristop, ki je usmerjen v tarče, je najstarejši pristop, njegov cilj je prepoznavanje (identifikacija) specifičnih sovražnikovih elementov in ga enačimo s pristopom, ki je usmerjen na cilje v primeru, ko mislimo na fizične cilje.

Mc Crabb navaja nekatere zahteve, kriterije, ki določajo, ali imajo operacije značaj OTU: operativna uporabnost vojaške sile, tehnološka prilagodljivost, majhnost in razpršenost (sparseness) ter splošna veljavnost (generalisability). Za vojaške načrtovalce je bilo vedno

pomembno, kako poznajo sebe, sovražnika in okolje, v katerem nameravajo delovati. Ko modeliramo sovražnika, je na taktični ravni potrebno izvesti kakovostno modeliranje tarč, na operativni ravni pa je potrebno z modeliranjem zagotoviti zadosti podrobne podatke, da lahko podpremo odločanje (decision-making). Po McCrabbu je pomembna prednost OTU eksplicitna usmeritev v razumevanje, zasledovanje in predvidevanje neposrednih in posrednih učinkov, ovrednotenih s časovnega vidika in z vidika »sovražnika kot sistema«. Osrednji problem OTU je predvidevanje (in nato ocenjevanje) učinkov na vedenje nasprotnika na strateški in operativni ravni (makro točke osredotočenja), kar je posledica fizičnih učinkov na taktični ravni (točke, kamor je usmerjeno naše delovanje).

OTU predstavljajo rezultat poveljnikove namere, zaželenega končnega stanja, namena, metod in tveganja določenega posega ter predvidenih zaželenih učinkov. Za analizo učinkov na spremembo vedenja (behavioural) nasprotnika, avtor predlaga metodo 11 D: deter, destroy, disrupt, degrade, decapitate, divert, dislocate, delay (or isolation), deny (or halt), deceive and defend (plus demoralise),²⁴ za analizo točke osredotočenja (Center of Gravity) pa priporoča Wardnov model, ki sovražnika obravnava kot sistem. McCrabb pravi, da lahko na podlagi **kombiniranja (composite) več modelov**, ki jih je predstavil, obravnavamo sovražnika kot sistem (enemy-as-a-system). Na njihovi podlagi lahko oblikujemo različne možne strategije, s katerimi bomo zagotovili popolnoma določeno (specified) varianto smeri delovanja (Course of Action): kaj, zakaj, kako, kdo, s čim, kje, kdaj. Za uspeh OTU so potrebne izčrpne informacije, med katerimi so nujne tri skupine podatkov: o političnem in vojaškem vodstvu ter interaktivni podatki o kazalnikih učinkov. OTU zahtevajo dobro modeliranje, simuliranje in analizo (McCrabb 2002).

Pri OTU je torej pomembno spoznanje, da v prehajanju iz neposrednih učinkov na posredne pravzaprav prehajamo iz učinkov, ki so usmerjeni na fizične objekte k učinkom, ki so usmerjeni na vedenje nasprotnika. Zadnje je mnogo težje modelirati in predvideti ali zanje najti indikatorje (prave kazalce). Učinki imajo različne stopnje vztrajnosti in kumulacije, kar pomeni, da mora model za načrtovanje operacije, če naj bi bil uporaben, predvideti minimalne začasne vidike učinka in končno moč oziroma razsežnost učinka.

²⁴ V slovenskem prevodu : odvrčati, uničiti, zmotiti, zmanjšati moč oziroma intenzivnost, obglaviti oziroma onemogočiti poveljevanje in kontrolo, odvrniti, dislocirati, zadržati ali izolirati, zanikati ali ustaviti, ukaniti, poraziti, demoralizirati.

V procesu načrtovanja OTU si sledijo postopki, kot so zbiranje informacij, oblikovanje znanja, določanje ciljev in učinkov, izvedba operacije in ocenjevanje učinkov.

Več avtorjev, ki so obravnavani v tem poglavju (Kemle, Mann, De Wijk, Osinga), OTU razume kot kontinuiran proces, v katerem si ciklično, vsebinsko povezano sledijo posamezne dejavnosti.

- Najprej je potrebno zagotoviti celovito poznavanje sovražnika. OTU zahtevajo jasno razumevanje političnega, vojaškega, ekonomskega, kulturnega in neformalnega (informal) okolja, ki oblikuje vedenje sovražnika v določenem trenutku; raziskava strateškega okolja.
- Naslednji korak je postavljanje ciljev in opredelitev zaželenih učinkov; temelji na podrobnem razumevanju sovražnika. V tem koraku določimo, kako bomo z učinki preoblikovali sovražnikovo okolje in tako dosegli zaželeno cilje. Ta korak zahteva identifikacijo (prepoznavanje) vzročnih (causal) povezav med aktivnostmi in zaželenimi izidi.
- Sledi izpeljava (uporaba, način izvedbe) z določitvijo najboljše kombinacije razpoložljivih elementov nacionalne moči (resursov) oziroma izbira tistih elementov, ki so najprimernejši za doseg zaželenih učinkov in s tem pričakovanega izida.
- Vzporedno z aplikacijo se izvaja ocenjevanje učinkov, doseženih ciljev in se odloča tudi o nadaljnjih korakih.

Če v času izvajanja niso bili doseženi zaželeni učinki, je potrebno izvesti potrebne prilagoditve/dopolnitve (adjustment), oceniti točnost predvidevanja (assumption), preveriti okoljske faktorje ter interpretirati ravnotežje med uporabo elementov moči.

Najpomembnejša naloga načrtovalcev OTU je vzpostavitev povezave med cilji in aktivnostmi, ki jih je potrebno izvesti za doseg teh ciljev. Pri tem je izrednega pomena znanje, oblikovano na informacijah o strateškem okolju, v katerem se bodo odvijale operacije, in oblikovanje kazalnikov, po katerih bodo ocenjevani učinki in njihov prispevek k zaželenim, načrtovanim izidom konflikta.

Sprememba v razmišljanju na način, da vanj impliciramo učinke, lahko omogoči hitrejše, ekonomičnejše operacije z manj žrtvami. Načrtovanje in izvajanje operacij po pristopu, ki

temelji na učinkih, vodi v operacije, v katerih je razpoznavna povezanost med strateškimi cilji, operativnimi učinki in taktičnimi aktivnostmi.

2. KONCEPT OPERACIJ, KI TEMELJIJO NA UČINKIH, V DOKTRINI OBOROŽENIH SIL ZDA

Svetovne varnostne razmere so se spremenile z napadom na WTC in Pentagon 11. septembra 2001. Zaradi teh dogodkov se je spremenilo zaznavanje ogroženosti v ZDA. Prvič v zgodovini so Američani začutili strah pred neposredno grožnjo svoji varnosti. Sistem strateškega odvrčanja²⁵, ki naj bi ZDA varoval pred resnimi napadi na njihovo ozemlje vse od začetka hladne vojne in je predstavljal stabilnost v spreminjajočem se svetu, je postal neučinkovit. Nasprotja in morebitne grožnje med močnimi nacionalnimi državami, ki jih je bilo moč obvladovati z vojaško silo, je zamenjal terorizem, ki ne prihaja iz znane države in ni usmerjen le na enega nasprotnika. Razmerje »ravnotežja nasilja« se je prevesilo v prid teroristom. Svet in ZDA so se soočili z izzivom oblikovanja novega ravnotežja, ki ga je moč doseči bolj s preventivo kot s povračilnimi ukrepi; teroriste je potrebno popolnoma zaustaviti, preprečiti, da bi jih podpirale nekatere države, in jih prepričati, da s terorističnimi akcijami ne morejo uresničiti svojih ciljev (Smith 2002: 2-3).

Zahtevne naloge nevtralizacije teroristov terjajo spremenjen način uporabe vojaške sile. Paradigme vojaškega reda, ki so bile oblikovane v času hladne vojne, ne ustrezajo novim razmeram. V dvajsetem stoletju je večino spopadov med nasprotniki predstavljal oborožen boj, v katerem so drug drugega poskušali uničiti na bojišču. Prevladujoča strategija tistega obdobja je temeljila na zmanjšanju odpora (attrition) ali popolnem uničenju (annihilation) sovražnika in je bila razlog za krvave in dolgotrajne spopade. Če je bilo strateško jedrsko odvrčanje sine qua non hladne vojne, potem novo varnostno okolje zahteva občutljivejši in prilagodljivejši pristop. Ta postavlja v ospredje drugačne oblike delovanja in uravnoteženo uporabo vseh instrumentov nacionalne moči. V hladni vojni je bila vojaška učinkovitost merjena s tem, koliko nasprotnikovih sil in infrastrukture je bilo uničene. V informacijski dobi pa se bo vojaška učinkovitost vrednotila po sposobnostih, kako vojaške zmogljivosti učinkovito uporabiti v različnih opcijah v vojni, kriznih razmerah in v miru (Smith 2002: 3-7).

²⁵ Strateško odvrčanje je nevtralizacija ali preprečitev neposrednih groženj miru, napredku in preživetju naroda ZDA.

Grožnje z uporabo vojaškega posredovanja bodo v prihodnje sicer še vedno prisotne, vendar pa nekateri primeri kažejo, da prisila z vojaško močjo le redko deluje tako, kot je bilo načrtovano. Kljub temu da oborožene sile ZDA danes nimajo konkurenta, so nekatere izkušnje iz Iraka, iz Bosne in od drugod pokazale, da je uporaba velikanske vojaške sile, ki naj bi preoblikovala vedenje sicer relativno šibkega sovražnika, lahko neučinkovita (Rand Study 1999:1-6).

2.1. Vpliv spremenjenega varnostnega okolja na ameriško strategijo nacionalne varnosti po koncu hladne vojne

Tradicionalna ameriška strategija je bila vedno usmerjena na uničenje sovražnika. Njen razvoj je pogojen z ameriškim bogastvom, izjemnimi resursi in skoraj neomejenimi možnostmi za postavljanje ciljev nacionalne politike. Vse naštetu je ZDA omogočilo, da so se pri oblikovanju oboroženih sil zanašale na množičnost, ognjeno moč in premoč nasproti vsakemu sovražniku. Ta strategija se je pokazala kot uspešna v drugi svetovni vojni in je predstavljala podlago za usposabljanje, organiziranje in opremljanje za zmagovito spopadanje v nacionalnih vojnah (Melillo 2006: 23-24).

Po koncu druge svetovne vojne in v obdobju hladne vojne so ZDA oblikovale konvencionalno strukturo oboroženih sil in doktrino, ki temelji na tehnološki superiornosti. Po razpadu Sovjetske zveze je mnogo analitikov trdilo, da je konec hladne vojne posledica dejstva, da Sovjetska zveza ni mogla več tekmovati z ZDA v stroških za razvoj visoke tehnologije. To tudi potrjuje, da je bila že v obdobju hladne vojne tehnološka prevlada najpomembnejša za ameriško varnost in odločilna za uresničitev težnje, da ZDA postanejo edina svetovna velesila. Zaradi ustvarjene tehnološke prevlade in visoke profesionalizacije vojske, se je, v odsotnosti sotekmovalca (kot je bila Sovjetska zveza), predvidevalo, da bodo ameriške sile vstopale v konflikte s takšno hitrostjo in premočjo, da sovražniki ne bodo imeli prav nobene možnosti za kakršen koli odgovor (Chisholm 2003: 115-116).

Prepričanje o nepremagljivosti ameriške vojske so v obdobju od konca hladne vojne do terorističnih napadov septembra 2001 potrjevali tudi uspehi v zalivski vojni leta 1991 in

Natova operacija na Kosovem leta 1999. Te operacije so v ZDA ustvarile zaupanje v ameriško vojsko, ki je sposobna poraziti sovražnika v hitrih operacijah z uporabo visoko razvite tehnološke oborožitve in natančnih streliv, in prepričanje, da nihče ne more ogroziti njihove nacionalne varnosti. Preoblikovanje svojih sil so usmerili v nadaljnjo gradnjo vojaške premoči z revolucijo v vojaški domeni²⁶, ki je temeljila na informacijski prevladi.

Po tragičnih dogodkih leta 2001 pa so ZDA sprejele novo obrambno doktrino, doktrino preventivnih vojaških posegov. Ta doktrina temelji na spoznanju, da se teroristov in tako imenovanih malopridnih držav ne da odvracati in poraziti s konvencionalnimi sredstvi in strategijo odvracanja. Doktrina naj bi prispevala k večji varnosti ZDA in zavezniških držav, saj predvideva, da je mogoče potencialne nasprotnike poraziti, še preden bodo sposobni ofenzivnega delovanja (Žabkar v Bebler in drugi 2005: 138-139).

Uspeh na področju preoblikovanja ameriške vojske se je dejansko pokazal v operacijah v Afganistanu in v Iraku, kjer so zelo hitro in s precej manjšimi silami od nasprotnikovih porazili obe vojski in oba režima (Melillo 2006: 25). Toda ameriška vojska je v operacijah v Afganistanu (2001) in v Iraku (2003) pravzaprav še delovala skladno s strategijo konvencionalne prevlade na bojišču, je pa za uničenje sovražnikove redne vojske uporabila visoko razvito tehnologijo, natančna streliva ter dobro usposobljene vojake (kar so prvine nove doktrine).

Vojni v Afganistanu in Iraku pa se nista končali s porazom sovražnikove vojske in sovražnih režimov. Spremenili sta se v drugo vrsto vojne, tako, ki so se ji ZDA vedno poskušale izogibati - v vojno z uporniki in gverilo, to je v kategorijo vojn, ki vključujejo mirovne operacije, operacije za stabilnost in podporo ter humanitarne operacije. To so asimetrične vojne, pričakovani izid je politične narave (Gray 2006:14-26). V takih vojnah se države soočajo s sovražniki, ki ne uporabljajo redne vojske in niso državni ali nacionalni akterji. Namesto jasno postavljenega končnega stanja, kjer nekdo kapitulira, je uspeh merjen v politični izid intervencije (Melillo 2006: 26).

²⁶

Revolucija v vojaški domeni (Revolution in Military Affairs) kot termin obsega uveljavljanje novih tehnologij, konceptov in organizacij, ki so usmerjena v radikalno spremembo značaja in izvajanja vojskovanja.

Že štiriletno poročilo o stanju na obrambnem področju (US's Quadrennial Defense Review Report), izdano 30. septembra 2001, kritično terja prilagoditev nacionalnega varnostnega aparata novim izzivom, s katerimi so soočene ZDA (Rumsfeld 2001: IV, 6-7). Poudarja potrebo, da oborožene sile ZDA ohranijo sposobnost, da zagotovijo zavezništvo, prepričajo nasprotnike ter odvrnejo ali porazijo sovražnike s pomočjo posodobljenih oboroženih sil in z učinkovito izrabo rezultatov revolucije na področju vojaških odnosov (Rumsfeld 2001: IV).

V ameriški strategiji nacionalne varnosti iz leta 2002 je zapisano »...da so bile najpomembnejše institucije ameriške nacionalne varnosti oblikovane v drugačnem obdobju in zato, da bi zadovoljile druge zahteve; vse morajo biti preoblikovane...« (Bush 2002: 29). V ameriških institucijah potrebno preoblikovanje ni bilo izvedeno oziroma ga je bilo le malo. Med ministrstvi in agencijami ter drugimi ključnimi elementi nacionalne moči je premalo povezav na institucionalni ravni. Tako ostajajo tudi ideje, kot na primer tista iz doktrine ministrstva za obrambo o poenoteni aktivnostih (unified action)²⁷, le stvar doktrine ministrstva za obrambo, druga ministrstva in agencije pa je ne upoštevajo. To dejstvo potrjujejo tudi dogajanja v ameriških operacijah v Afganistanu in Iraku, ki so dokaz, da ostaja poenotena aktivnost med agencijami (interagencijsko delovanje) oddaljen in težko uresničljiv cilj (Thompson 2005: 61-62).

Čeprav predmet te naloge ni analiza vloge posameznih elementov nacionalne moči v varnostnem sistemu ZDA, je za boljše razumevanje stanja ameriških obrambnih priprav potrebno navesti nekaj dejstev. Nesporno je, da si je ameriško ministrstvo za obrambo vzelo pravico v svoji doktrini določiti vlogo ostalih vladnih institucij. Vendar tudi danes v ZDA ni organa, ki bi bil odgovoren za interagencijsko koordinacijo na najpomembnejšem mestu povezave: med strateško in operativno ravno delovanja (Thompson 2005: 64). Prav

²⁷

V Joint Publication 0-2 (JP 0-2, 2001) je zapisano, da poenotena aktivnost zavzema sinhronizacijo in/ali integracijo združenih sil, posameznih zvrsti, specialnih, mednarodnih in podpornih operacij z operacijami vladnih agencij, nevladnih organizacij in mednarodnih organizacij zato, da bi dosegli poenotenje naporov (unity of effort) v območju operacije. V Joint Publication 1 (JP 1 2000) so opredeljene odgovornosti in vloge, in sicer: najvišja vojaška avtoriteta integrira vse elemente nacionalne moči. Nacionalni varnostni svet integrira vojaške in ekonomske elemente moči v tujini, medtem ko sta veleposlanik in njegov tim v državi (na območju operacije) odgovorna za diplomatsko-vojaške aktivnosti. Joint Publication 3-08 (JP 3-08 2006) določa, da je na operativni ravni združeno poveljstvo sil tisto, ki je operativno središče za medagencijsko sodelovanje.

tako ni krovne doktrine, v kateri bi bile opredeljene vse povezave med aktivnostmi različnih organizacij in interagencijskimi aktivnostmi.

Priznanje, da je lahko ameriška varnost ogrožena tudi z netradicionalnimi sredstvi, pomeni dramatičen preobrat v ameriški vojaški strategiji (Melillo 2006: 27). Ameriška vojska v novem četrtnem obrambnem poročilu v letu 2005, za razliko od tistega v letu 2001, že obravnava neregularno (irregular) vojskovanje ter mu na področju načrtovanja sil daje enakovredno težo kot načrtovanju obrambe domovine ter konvencionalnemu vojskovanju (Flournoy 2006: 73-74).

Nova doktrina ameriške vojske, ki je sicer še v nastajanju (JP 3-0 2005), že vsebuje prilagoditve, ki so usklajene z izkušnjami v boju z uporniki in z gverilo v operacijah v Afganistanu in v Iraku. V obeh državah je bilo uporabljenih že več različnih pristopov do bojevanja. V operacijah, ki so sledile padcu režimov in porazu redne vojske, so ameriške sile v boju z gverilo običajno izvajale aktivnosti po principu "težke roke". V Iraku so v letih 2003-2004 uporabljali metode kot je "cordon and sweep", kar pomeni, da so spravili na manjši prostor večino za boj sposobnih moških in jih odstranili z bojnega območja, ponavadi v taborišča ali zapore. Pri takih operacijah pa niso zajeli le sovražnikov (gverilcev), temveč tudi na tisoče iraških civilistov, kar je imelo negativen učinek na prebivalstvo. Glavni cilj v boju z gverilo pa je pridobiti in ohraniti podporo prebivalstva (Record 2005: 18-19), kar je tudi točka osredotočenja v protigverilskih operacijah (Melillo 2006: 29).

Strateško okolje, s katerim se sooča ameriška vojska je torej okolje, v katerem konvencionalni konflikti niso preteklost, vendar so manj verjetni. Ugotovili smo, da sta se tudi konflikta v Afganistanu in Iraku začela kot konvencionalni spopad. Toda kot pravi priznani britanski strateg Gray, je potrebno predvideti, da bo bodoče vojskovanje obsegalo tako konvencionalne (regular) kot tudi nekonvencionalne (irregular) konflikte (Gray 2005b:190). Nove generacije oborožitvenih sistemov omogočajo razvitim državam, da vodijo vojaške operacije z razdalje, da izvajajo "kirurške akcije" in uničujejo nasprotnikovo informacijsko, energetska, komunikacijsko in drugo infrastrukturo, ne da bi pri tem resno izpostavljale svoje oborožene sile (Žabkar v Bebler 2005: 139-140). Toda takšni konflikti se lahko spremenijo v boj proti upornikom in gverili, katerega uspeh bo

merjen s tem, kakšen bo politični izid, in ne kako hitro in uspešno je bila poražena sovražnikova vojska.

ZDA so, potem ko so uspešno izvedle vojaške operacije, običajno neuspešne v zavarovanju političnega cilja. Delno je to posledica vizije, ki jo imajo ZDA o vojni. Sovražnika vidijo kot zbir tarč in verjamejo, da se bo potem, ko bodo zadete vse tarče, predal in bodo doseženi načrtovani cilji. Toda tako stališče zanemarja dejstvo, da je pomembno, na kakšen način smo porazili sovražnika, in še bolj, kako je videti sovražnikova država po tem, ko so bojne aktivnosti končane. Uničevanje tarč ni dovolj, je morda celo kontraproduktivno v pogojih, kjer ZDA poskušajo vzpostaviti nov režim in pri tem imeti podporo poraženega prebivalstva (Kagan 2003: 27).

Gray predvideva, da bo večina vojn in večina ameriških sovražnikov do leta 2020 asimetričnih. Izvajale se bodo vojne, ki ne bodo postavljale na preizkušnjo ameriške moči, temveč sposobnost dojemanja, da je v vojni potrebno več kot le vojskovanje. Bistvo vojne je pravzaprav mir, ki ga bomo ustvarili z vojno. ZDA bodo zato morale spremeniti svojo strategijo v smeri političnega vedenja zaradi političnih razlogov (Gray 2005a: 21).

2.2. Nastanek nove zamisli o uporabi oboroženih sil ZDA

Nekdaj poudarjeno grožnjo ameriški varnosti, velike sovražne sile, so v sodobnosti zamenjale t.i. malopridne države (rogue states), države s propadlimi sistemi (failed states). Vojaško moč poskušajo ZDA nadomestiti z oblikovanjem strategij na principu asimetričnosti. Novo varnostno okolje postavlja v ospredje operacije, ki vsebujejo vsiljevanje miru, protiuporniško (counterinsurgency) in protigverilsko (counterguerrilla) delovanje, aktivnosti za vzpostavljanje stabilnosti (stability and support operations) in rekonstrukcijo držav po končanem konfliktu (state-building), torej operacije, ki so drugačne od mogočnih konvencionalnih operacij, kjer so se velike vojaške sile spopadale z nasprotnikovimi vojaškimi silami in za katere je bila (nekoč) oblikovana ameriška vojska (Record 2005: 26).

V vojski ZDA so že po operaciji Puščavski vihar leta 1991 začeli razmišljati o tem, kako bodo izvajali svoje bodoče vojne. S koncem hladne vojne je prišlo do obsežnega zmanjševanja vojaškega proračuna in osebja. Koncept operacij, ki temeljijo na učinku, v ameriški vojski nastaja kot posledica razmišljanja, kako bi lahko bodoče operacije tipa Puščavski vihar, operacije, katerih cilj je hitra in odločilna zmaga, izvedli v krajšem času in z manj silami (Ullman 2003: 11).

Izkušnje iz operacije Puščavski vihar so v obrambni skupnosti sprožile številne razprave o tem, da bi ZDA morale v primeru vojne v jugovzhodni Aziji (Vietnam) izvesti temeljne spremembe v »ameriškem načinu vojskovanja« (Deptula 1995: 4), kar vodi razmišljanje v prid OTU. Nadalje zagovorniki tega stališča trdijo, da je konflikt v Bosni in Hercegovini že pokazal določeno stopnjo zrelosti tega koncepta. Dokazujejo, da v teh konfliktih ni šlo več za uresničevanje starega koncepta, torej uničenja in zloma odpora, temveč so se operacije usmerjale bolj na ustvarjanje zaželenih učinkov oziroma ustvarjanje razmer za uresničevanje načrtanih ciljev (Deptula 2001:11). Raziskava teh idej je osnova za nastanek bele knjige (White Paper) združenega poveljstva oboroženih sil ZDA (Joint Force Command – JFCOM) z naslovom Konceptualni okvir operacij, ki temeljijo na učinkih. Knjiga je »...rezultat predkonceptualnega raziskovanja področja in poveljniških odločitev, da se z razvojem koncepta nadaljuje...« (JFCOM 2001:2).

Operacije, ki temeljijo na učinkih, tudi v načrtih ameriške vojske predstavljajo idejo, kako doseči hitro zmago z napadom na kohezivnost sovražnikove sposobnosti in volje za bojevanje in kako izničiti sovražnikove asimetrične prednosti z znanjem, natančnostjo in mobilnostjo.

Načrtovanje bodočih posredovanj v korist varnosti in miru v kontekstu operacij, ki temeljijo na učinkih, oblikuje mišljenje o uspešnih načinih, ki ne predvidevajo zgolj uničenja sovražnikovih sil (US ACC White Paper 2002: 11). Sprememba v filozofiji vojskovanja predvideva uporabo več virov prisile in prepričevanja, zmanjšuje število človeških žrtev in materialno škodo. Ideja predstavlja izhodišče za doseganje varnostnih ciljev z integriranim, celostnim pristopom (JFCOM 2002: 26 in 47).

Operacije, ki temeljijo na učinkih, so koncept v razvoju, nosilec razvoja pa so ameriške zračne sile in Združeno poveljstvo ameriških oboroženih sil (JFCOM). Trenutno se koncept razvija kot del projekta preoblikovanja ameriške vojske, preverja in raziskuje se na eksperimentalen način in na vajah.

Čeprav je koncept še v razvoju, pa danes nekateri avtorji v ZDA poudarjajo, da se operacije, ki temeljijo na učinkih, že izvajajo kot del ameriških posredovanj (operacija Iraqi Freedom), sam koncept pa predstavlja novo zamisel, kako uporabiti oborožene sile (force application concept). Prisotnost elementov tega koncepta v operacijah, ki jih vodijo ZDA, bo gotovo vplivala na njegov razvoj in implementacijo v vojskah, ki so tradicionalno del koalicij z ZDA oziroma se bodo v njih lotili vsaj proučevanja primernosti načel tega pristopa.

2.3. Uveljavljanje sestavin koncepta OTU v ameriški vojski

V zadnjem desetletju je med ameriški vojaškimi teoretiki in praktiki vse več zanimanja in raziskav usmerjenih v koncept OTU. Termin naj bi se oblikoval v začetnih aktivnostih operacije Puščavski vihar, ko so koalijske sile izvajale nočne zračne napade. General Deptula, ki se mu velikokrat pripisuje začetniška vloga pri razvoju koncepta OTU, je že med operacijo trdil, da tehnološki napredek in moč zračnih sil oblikujeta koncept OTU oziroma da so stelth letala in natančno vodena streliva omogočila njegovo prvo aplikacijo (Williams 2002: 2).

Drugi verjamejo, da je pojav pristopa do načrtovanja in izvajanja operacij, ki temelji na učinkih, posledica izkušenj, pridobljenih med vojno v Vietnamu. Davis pravi, da gibanje za OTU in strastni zagovorniki novega koncepta izhajajo iz mladih pripadnikov ameriških zračnih sil, ki so bili razočarani nad pogosto nerazumno in neučinkovito uporabo zračne sile v Vietnamu (Davis 2001: 2).

Pomembno prelomnico pa za uveljavljanje koncepta OTU v ZDA predstavlja teroristični napad 11. septembra 2001. Dogodek označuje spremembo v zaznavanju globalne varnosti in predstavlja vzvod (catalyst) za razvoj koncepta. Napad je povzročil tudi potrebo po

inovativnih pristopih, ki bodo zavarovali nacionalne interese, še posebej nacionalno varnost. Posredno se spremembe odražajo v mnogih ameriških dokumentih, še posebej pa v Četrtnem obrambnem poročilu (Quadrennial defence Review Report), ki je bilo izdano 30.9.2001. V tem poročilu je ameriški obrambni sekretar zapisal, da je ključnega pomena, oblikovati nacionalno varnostno strukturo (aparatus), ki bo ZDA omogočila, da se soočijo z novimi izzivi (Rumsfeld 2001: 2-3). Zvrsti ameriške vojske so OTU sprejele kot možen odgovor na zahtevo obrambnega sekretarja in so se osredotočile na skupno oblikovanje novega koncepta.

Trenutna vodilna agencija v ameriški vojski, ki se ukvarja z razvojem koncepta OTU, je ameriško Združeno poveljstvo sil. V JFCOM-u označujejo OTU kot koncept, ki bo omogočil boljše razumevanje sovražnika, povečal vlogo drugih nacionalnih agencij, vodil do boljših, bolj premišljenih (better-reasoned) možnosti, kako delovati na potencialnega sovražnika, in omogočil hitrejše prilagajanje na dinamično okolje v bodočih konfliktih (JFCOM 2001: 4).

Po definiciji JFCOM-a so operacije, ki temeljijo na učinkih, proces, v katerem so zaželeni strateški izidi ter vpliv na sovražnika doseženi s sinergijo učinkov in skupno uporabo (kumulativno aplikacijo) celotnega spektra vojaških in nevojaških zmogljivosti na vseh ravneh konflikta (Batschelet 2002). Učinek je opredeljen kot fizični, funkcionalni ali psihološki rezultat, dogodek ali posledica, ki je dosežen s specifičnimi vojaškimi in nevojaškimi aktivnostmi. Po tej definiciji proces poteka ciklično (po vsebinsko povezanem zaporedju):

- najprej je potrebno oblikovati znanje (morda vedenje) o sovražniku, ki je razumljen kot kompleksen sistem s sposobnostjo prilagajanja (Complex Adaptive System), ter pridobiti znanja o okolju in lastnih zmogljivostih;
- pridobljeno znanje omogoča poveljniku, da opredeli učinke, ki naj bi prisilili sovražnika, da spremeni svoje obnašanje;
- na podlagi identificiranih (prepoznanih) učinkov se oblikuje koordinirana operacija s predvidenimi sinergističnimi učinki;
- stalno, neprekinjeno ocenjevanje mora meriti in evalvirati (določati vrednost, pomen) vpliv zaželenih (in nezaželenih) učinkov;

- na podlagi kontinuiranega ocenjevanja sovražnika, učinkovitosti lastnih sil in političnih aktivnosti se izvedejo prilagoditve smeri, moči in načina delovanja za doseg zaželenega končnega izida.

2.3.1. Učinki in povezovanje učinkov

Eden najpomembnejših elementov, povezanih z OTU, je »učinek«. Uporaba termina učinek ali učinki implicira rezultat delovanja/aktivnosti ali nedelovanja/neaktivnosti. Rezultate lahko prikažemo kot načrtovane ali pa kot slučajne in nenamerne. V ameriški vojaški strokovni literaturi lahko najdemo definicije različnih vrst učinkov.

Učinki (effects) so fizični, funkcionalni ali psihološki izidi – rezultati, dogodki ali posledice, ki izhajajo iz specifičnih vojaških ali nevojaških akcij (JFCOM 2002: 4)

Neposredni učinki (direct effects) so takojšnje, neposredne posledice prvega reda, ki nastanejo zaradi vojaških ali ne-vojaških akcij, in ki niso spremenjene zaradi drugih dogodkov ali mehanizmov, ki bi nastali med aktivnostjo in rezultatom; so običajno takojšnji in lahko prepoznavni (JFCOM 2001: 6).

Posredni učinki (indirect effects) so učinki, ki so zapozneli, so sekundarne, terciarne posledice vojaških ali nevojaških akcij. Običajno se okrepijo z vmesnimi dogodki ali mehanizmi, ki so namenjeni doseganju zaželenega izida operacij, ki je lahko fizične ali psihološke narave. Posredne učinke je večkrat težko prepoznati in so pogosto posledica seštevka rezultatov ali kombinacije več direktnih učinkov (JFCOM 2001:6).

Kumulativni učinki (cumulative effects) so seštevek več posrednih ali/in neposrednih učinkov na sovražnika. Običajno se učinki kopičijo od nižje ravni delovanja (taktične) in se pojavijo na višjih ravneh (strateški), lahko pa se seštevajo tudi na isti ravni in prispevajo k seštevku na nižji ravni. (ACC White Paper 2002: 27).

Učinki kaskade (stopničasti - cascading effects) so posredni učinki, ki pronicajo skozi sovražnikov vojaški sistem in pogosto vplivajo na druge sisteme. Običajno stopničasti

učinki tečejo od višjih do nižjih ravni delovanja in so rezultat vplivanja na kritična vozlišča, ki so pomembna za sovražnika v več pogledih (ACC White Paper 2002: 27).

Sekundarni in terciarni učinki (second/third order effects) so medsebojno tesno povezani izidi neposrednih učinkov: A povzroči B in ta povzroči C; če na primer povzročimo okvare v električnem sistemu, je posledica neredna dobava električne energije, kar povzroči težave pri dobavi nafte, posledično primanjkuje goriva za letala, kar onemogoča zračne operacije itd. (ACC White Paper 2002: 27).

Obrobni (stranski) učinki (collateral effects) so izidi, ki niso predvideni. Ti učinki so lahko pozitivni ali negativni glede na prvotni namen. Gledano z ožjega vidika ciljev operacije so lahko stranski učinki neposredni ali posredni, običajno nenamerni, povzročijo pa poškodbe ljudi in škodo na objektih in sistemih. S širšega vidika pa obrobni učinki lahko obsegajo paleto možnih negativnih rezultatov, takih, ki vodijo do neuspeha oziroma povzročijo, da začnejo »stvari iti navzdol« (downstream) (ACC White Paper 2002: 27).

Nenamerni, nepričakovani učinki (unintended effects) lahko vplivajo na operacijo ali pa imajo širše negativne posledice. Uničenje sovražnikovega električnega sistema vpliva na poveljevanje in kontrolo nad njegovimi vojaškimi operacijami, hkrati pa vpliva tudi na oskrbo z vodo, kar lahko povzroči pojav bolezni ipd. (ACC White Paper 2002: 27).

2.3.2. Ključni element - spremenjen način razmišljanja

Operacije, ki temeljijo na učinkih, morajo biti rezultat spremenjene miselnosti, izhajati morajo iz razmišljanja, ki temelji na učinkih (effect-based thinking). Razmišljanje z vidika učinkov (in terms of effects) je pomembno, saj nam omogoča, da lahko razumemo prednosti, ki jih ponuja koncept OTU. Tisti, ki odločajo, morajo na vsaki ravni (taktični, operativni in strateški) razmišljati na način, ki je usmerjen v učinke, če želijo delovati v okolju, ki je oblikovano v skladu s principi, ki upoštevajo učinke (effect-based environment). »Na učinkih temelječe razmišljanje zahteva jasno (explicit) in razvidno (comprehensive) povezavo med vsemi aktivnostmi, ki so privedle do operativnih in

strateških izidov.« (Linde in drugi 2001: 6) V JFCOM-u razlagajo, da razmišljanje, ki temelji na učinkih, zahteva od načrtovalcev in tistih, ki odločajo, da razumejo sovražnika kot kompleksen in prilagodljiv sistem sistemov (complex and adaptive system of systems), ki ga sestavljajo vsi elementi njegove nacionalne moči, ne samo vojaška sila, in da imajo jasno idejo o tem, kaj je potrebno doseči, in sposobnost, da preučijo široko paleto možnosti, ki so na razpolago za doseg zaželenega končnega stanja (JFCOM 2002: 11). V konceptu OTU je uresničena zamisel tistih, ki načrtujejo operacijo, in tistih, ki odločajo, kako bodo uporabili zmogljivosti, ki jih imajo na razpolago, in tako dosegli najboljše učinke.

Razmišljanje z vidika značilnosti OTU je način razmišljanja, v katerem (želene) končne dosežke (neke operacije) povezujemo s presojo o uporabi primernih sredstev za njihovo uresničitve. Pri tem se ne smemo zanašati na standardne kognitivne vzorce, saj bi to onemogočilo našo sposobnost, da pridemo do ustvarjalnih rešitev. Ključ do OTU je sposobnost kognitivne povezave (acquired cognitive aptitude) med voditelji in štabi, razumevanje povezav med dosežki oziroma končnim stanjem in sredstvi ter izraženost (artikulacija) razlik med posameznimi aktivnostmi pa tudi med vsemi ravni delovanja. Učinki so most med razumevanjem kritičnih povezav med zaželenim končnim (ali vmesnim) stanjem sistema in aktivnostmi, ki so potrebne, da na sistem delujemo (McDaniel 2002: 3).

Razmišljanje v skladu s principi OTU zahteva preučitev dejavnikov, ki se nahajajo zunaj standardnega okvira (template/šablona) procesa razmišljanja, ki smo ga pri načrtovanju operacij navajeni. ACC-jev dokument ugotavlja, da bi implementacija OTU-metodologije zahtevala od načrtovalcev, da začnejo načrtovati tako, da najprej spremenijo svoj način razmišljanja (mind-set), ki je običajno naravnani na tradicionalno vojaško načrtovanje (ACC White Paper 2002: 22). OTU bodo ustvarjalne in prilagodljive le, če se bodo prilagodili tudi pristopi do načrtovanja, postali fleksibilni in kreativni, osredotočeni na zaželeno stanje in učinke, ki so potrebni, da to stanje dosežemo.

Razmišljanje mora torej biti osredotočeno na določen cilj. Tak miselni pristop bo poveljniku omogočil, da bo lahko prednostno razvrstil in združeval podatke v vsebino, ki mu bo omogočila relevantnost, pravočasnost in pravilnost (accuracy) odločitev (Linde in

drugi 2001: 47). Pristop zahteva tudi mentalno sposobnost in disciplino, da se otresemo predhodnih zamisli. OTU morajo temeljiti na razmišljanju, ki je usmerjeno v učinke; to v bistvu pomeni oceno in prilagoditev operacij, da ustrezajo pogojem, preden se ti pogoji dramatično spremenijo (Murray 2001:1). Odmik od tradicionalnega vojaškega razmišljanja bo verjetno ključen pri uveljavljanju pristopa (do načrtovanja operacij), ki temelji na učinkih (Effects-based Approach). V JFCOM-u so na podlagi svojih raziskav zapisali,

...da bo potrebno preseči videnje sovražnika s sedanje perspektive ZDA. Obstoječa doktrina že razpravlja o potrebi, da se sovražnika obravnava s socialnega in psihološkega vidika, vendar je takšen način obravnave težko uveljaviti, kot je bilo to očitno tudi v Iraku. Smo na dobri poti, da to izboljšamo, vendar pa je za polno implementacijo OTU potrebno tudi boljše razumevanje potencialnega sovražnika kot sistem-sistemov (system-of-systems) in večji napor, da presežemo svojo monokulturno zaprtost (encapsulation). (JFCOM 2002: 18)

Razmišljanje v skladu z načeli OTU je tesno povezano s funkcionalnim povezovanjem učinkov. Pomembna moč OTU je v tem, da zaželeni učinki niso doseženi izključno z uničevanjem tarč. Koncept zahteva (imposes) od poveljnikov na operativni in strateški ravni poveljevanja, da se osredotočijo na povezavo med učinki na eni ravni zato, da bi lahko dosegli cilje (objectives) na drugi ravni in preprečili, da bi se osredotočili le na aktivnosti na taktični ravni (Batschelet 2002: 14).

Pristop do načrtovanja, ki je usmerjen v učinke (Effects-based Approach), se mora začeti z jasnim razumevanjem in artikulacijo tega, kateri nacionalni in strateški učinki so zaželeni. Razvoj operacije (campaign), ki temelji na principih učinkov, se mora začeti z razvojem zbira strateških ciljev (goals, aims), ki so realistični in ki vodijo do razumljivega (understood) političnega izida (Murray 2002: 3). Oblikovalci politike (policymakers) morajo imeti koherentno vizijo o strateških izidih, za dosego katerih bodo namenili/uporabili vojaško silo. To je nujno zato, da lahko načrtovalci razmišljajo o potencialnih učinkih, ki bi jih vojaško delovanje lahko imelo, in zagotovijo, da s temi učinki dosežejo strateške cilje.

Pri JFCOM-u trdijo, da bo potrebno vložiti veliko naporov v razvijanje sposobnosti za povezovanje učinkov. Ne glede na to, kakšen uspeh ima izvedba OTU na taktični ali

operativni ravni, ni nobenega zagotovila, da bodo učinki na taktični ravni povezani z načrtovanimi učinki na operativni ravni in učinki na operativni ravni z učinki na strateški ravni. To bo doseženo le, če se bo v ustvarjanje takih povezav vložilo veliko navora. Načrtovanje na učinkih temelječih operacij zahteva intelektualni napor in spremembo miselnosti. (JFCOM 2002: 8). Analiza in eksplicitna povezava strateških ciljev in zaželenih izidov s taktičnimi aktivnostmi sta torej ključni v oblikovanju smeri delovanja (courses of action) in pri doseganju zastavljenih ciljev.

Povezovanje učinkov ima posledice na naše razmišljanje o sovražniku. OTU vsebujejo aplikacijo diplomatskih, informacijskih, vojaških in ekonomskih aktivnosti, ki lahko vplivajo na kritična vozlišča in povezave sovražnikovih političnih, vojaških, ekonomskih, socialnih, infrastrukturnih in informacijskih sistemov in mrež (Miller 2002: 2). Povezave so pomembne tudi takrat, ko ni neposredne usmeritve za njihovo vzpostavitev. Poveljnik združenega poveljstva, ki je negotov glede zaželenih izidov ameriške zmage in ima le malo usmeritev političnega vodstva le nekaj ur pred iztekom pogajanj, ne izvaja vojaškega elementa operacije na nacionalni ravni v skladu s principi pristopa, ki temelji na učinkih (Linde in drugi 2001: 37).

2.3.3. Obravnavanje sovražnika kot »sistem sistemov«

Na učinkih temelječe razmišljanje je neposredno povezano z razumevanjem sovražnika. Ena od sprememb v ameriški doktrini, ki je povezana z OTU, je prehod od tarč, ki predstavljajo predvsem sovražnikova sredstva, na tiste tarče (cilje), ki se nanašajo na njegovo voljo ali obnašanje in so povezane z njegovim procesom odločanja. OTU predvidevajo bolj povezano razumevanje sovražnika, določitev zaželenih učinkov, aplikacijo celotnega spektra vojaških in nevojaških zmogljivosti, oceno z učinki ustvarjenih izidov in hitro prilagoditev sil na nove zahteve. Razumevanje in modeliranje sovražnika, ki je zapleten, prilagodljiv sistem (Complex Adaptive System), ki ga vodijo kompleksne človeške interakcije, omogoča, da so aktivnosti v operaciji povezane in soodvisne (koherentne) (Gleeson 2001).

OTU poudarjajo celostno, hierarhično povezano (holistično) razumevanje sovražnika, ki je zapleten, prilagodljiv »sistem-sistemov«. Tako razumevanje nam lahko omogoči boljša obveščevalna, opazovalna in izvidniška dejavnost, pomaga pa tudi usmerjenost obveščevalnih agencij v odkrivanje namenov in motivacije sovražnikove vojske ter v odkrivanje razlogov za določene dogodke.

Analize podatkov in ocen morajo potekati v okolju sodelovanja, ki spodbuja interakcijo in preprečuje zastoje, omogoča vzporedno načrtovanje, zagotavlja povratne informacije nadrejenim štabom in dostop do ključnih centrov upravljanja v realnem času.

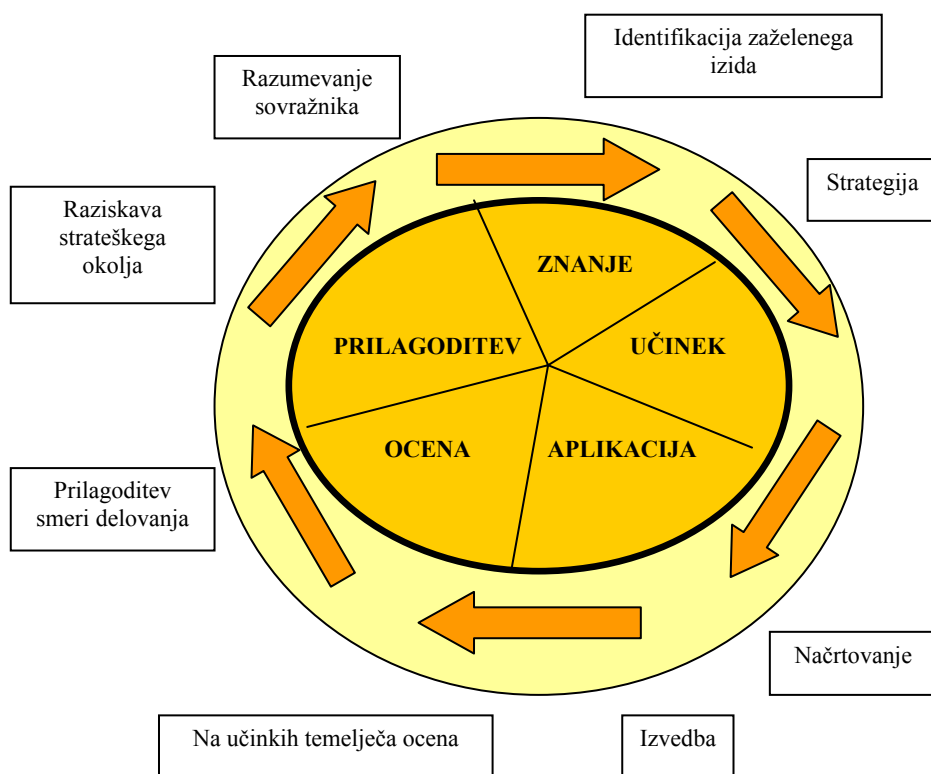
Opisani način delovanja povečuje sposobnost, da identificiramo sovražnikove najpomembnejše ranljive točke, da lahko natančneje predvidevamo njegove aktivnosti in reakcije ter tako identificiramo več možnosti in boljše za spreminjanje njegovega vedenja (JFCOM 2002: 6).

OTU temeljijo na celostnem (povezanem) razumevanju sovražnika. Ta raven razumevanja zahteva kompleksne analize, ki jih morajo podpreti strokovnjaki s kulturnega, vedenjskega, tehničnega, ekonomskega, vojaškega področja in drugih področij. Strokovnjaki z različnih področij namreč lahko zagotovijo izvedbo medsebojno povezanih analiz (interrelated analysis) sovražnika (Linde in drugi, 2001:7). Toda kljub temu tudi tovrstne operacije »... ne bodo odstranile nejasnosti, trenj in negotovosti vojne. Ti elementi bodo še vedno značilnost človeških konfliktov.« (Murray 2001:1).

2.4. JFCOM-ov konceptualni model OTU

V JFCOM-u model cikla operacij, ki temeljijo na učinkih, opisujejo kot kontinuiran proces, ki poteka od razumevanja sovražnika, sposobnosti identificiranja in artikuliranja zaželenega stanja, od sposobnosti lateralnega razmišljanja (odmaknjenega od sredine, stranskega; ki upošteva tudi stranske dejavnike in učinke), ki omogoča razvoj strategije in promovira učinke (za dosego namena), do izvedbe učinkovitega opazovanja za prilagoditev aplikacije sil (smeri delovanja – course of action).

Grafični prikaz 1: Cikel OTU (Vir: (2002) JFCOM Workshop on Effects based Operations, 10 -12 September, 2002:14)

Posamezni elementi cikla OTU so:

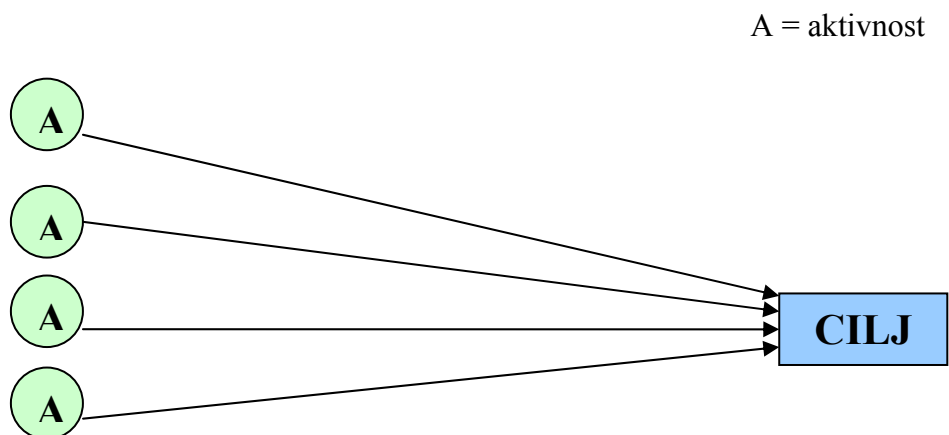
- Znanje je poglobljen in širši vpogled v sovražnika. Omogoča ga fuzija razpoložljivih informacij vseh nacionalnih agencij o sovražnikovem okolju: o kulturnih, političnih, vojaških, ekonomskih, socialnih, informacijskih in infrastrukturnih vplivih. Sovražnik je preučevan kot zapleten sistem med seboj povezanih sistemov, namen preučevanja pa je, ugotoviti ključne povezave in vozlišča v teh sistemih in kje se nahajajo sovražnikova kohezivna moč, šibkost in ranljivost.
- Učinek je dogodek, ki je dosežen v soglasju med nacionalnimi agencijami, usmerjen v zlom kohezivnosti ključnih sovražnikovih sistemov zato, da bi ga prisilili, da spremeni ali opusti svojo smer delovanja.

- Aplikacija (uporaba za določen primer, prilagoditev; postopek prilagoditve) je določitev vrste in obsega zmogljivosti iz celotnega spektra instrumentov nacionalne moči (diplomatskega, informacijskega, vojaškega in ekonomskega), ki bodo najučinkovitejši v doseganju zaželenih učinkov. Aplikacija se nenehno spreminja skladno z zahtevami spreminjajočega se okolja.
- Ocena temelji na pravočasnem opazovanju in zagotavlja povratno informacijo za potrebne prilagoditve (aplikacije). Ocenjevalni proces obsega tradicionalne merilne metode kot tudi opazovanje nastanka učinkov in njihov vpliv na sistem sovražnika. Ocenjuje se, kako so aktivnosti, ki so proizvedle učinke, prispevale ali niso prispevale k temu, da bi se stanje konflikta približalo zaželenemu izidu.
- Prilagoditev je sposobnost, da ocenimo, ali so trenutni pogoji drugačni od stanja pred konfliktom, in izvedemo ustrezne prilagoditve v načrtih in delovanju.

Če želimo razumeti cikel OTU, potem moramo razumeti, kje se učinek pojavlja v tradicionalnem pristopu, ki je usmerjen na cilje (Objective-based Approach). Ta pristop povezuje jasno definirane cilje (objectives) s predlaganim delovanjem/aktivnostjo. Zatem se te povezave natančno opredelijo v operativnih načrtih s po metodi od strategije-donaloge. Pristop, ki je usmerjen v cilje, je definiran v raziskovalnem projektu ameriškega raziskovalnega inštituta za zračno silo (Air Power Research Institute - APRI) kot »...pristop, ki je usmerjen na predvidene rezultate aktivnosti, ki ustrezajo poveljnikovi nameri.« (US APRI 2002:3)

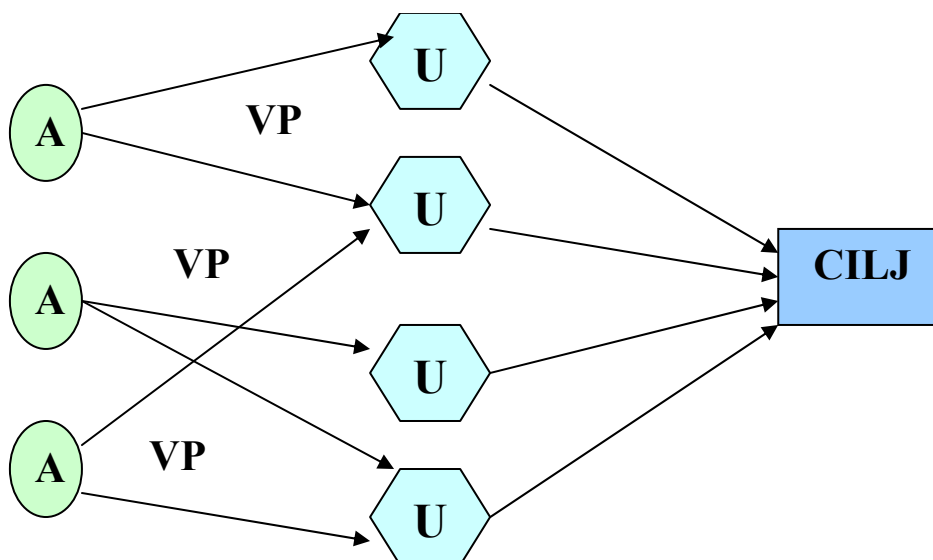
Pristop, ki je usmerjen v doseganje učinkov, je korak naprej od pristopa, ki je usmerjen v cilje, saj omogoča preučitev vzročnih povezav in učinkov, skozi katere aktivnosti/delovanje vodijo do ciljev (objectives). Gre torej za relevantnost vzročnih povezav v procesu ocenjevanja operacij, ki temeljijo na učinkih; v procesu se ocenjuje, ali bo načrtovana aktivnost/delovanje dosegla zaželeni učinek. V dokumentih JFCOM-a sta oba pristopa do operacij ponazorjena v naslednjih grafičnih prikazih.

Grafični prikaz 2: Pristop, ki je usmerjen v cilje (Vir: (2002) JFCOM Workshop on Effects-based Operations, 10-12 September, 2002: 14)

Grafični prikaz 3: Pristop, ki temelji na učinkih (Vir: (2002) JFCOM Workshop on Effects-based Operations, 10-12 September, 2002: 14)

A= aktivnost VP = vzročna povezava U= učinek

Evolucijski korak, ki ga zagotavljajo OTU, je spoznanje, da je z eno aktivnostjo/akcijo lahko ustvarjen več kot le en učinek (izid, dogodek ali posledica) (ACC White Paper 2002: 6).

2.5. Definiranje OTU – razvoj definicije

OTU so spodbudile veliko razprav v ameriških vojaških zvrsteh in med njimi, v združenem vojaškem okolju in na splošno v obrambni skupnosti (svetovalne in raziskovalne institucije, teoretiki ipd.). Zanimanje za koncept OTU se je nenehno povečevalo. Razvijali sta se tudi opredelitev operacij in terminologija. Pregled definicij, ki se pojavljajo v ameriških virih in jih JFCOM najpogosteje uporablja kot referenco v svojih dokumentih, kaže na podobnosti in razlike v razumevanju in sprejemanju koncepta OTU v vojaških strokovnih krogih ZDA.

Pri posameznih avtorjih je v določanju značilnosti OTU dana prednost novemu načinu razmišljanja o operacijah, pri drugih spet pomen spremenjenega pogleda na sovražnika. Zanimivo je, da obstajajo tudi razlike v pojmovanju prednosti OTU. Nekatere definicije kažejo, da je koncept OTU uporaben tako pri načrtovanju kot pri izvajanju aktivnosti, ocenjevanju dosežkov in prilagajanju delovanja, druge pa kažejo na njegovo omejeno uporabo oziroma poudarjajo posamezne prednosti.

V nadaljevanju so navedene definicije, ki jih lahko najdemo v dokumentih ameriške vojske oziroma definicije avtorjev, na katere se uvajanje OTU v ameriško doktrino opira.

Definicije, po katerih so OTU razumljene predvsem kot učinki, ki so posledica medsebojne povezanosti in odvisnosti med različnimi instrumenti nacionalne moči, ki usklajeno delujejo v operaciji:

Operacije, ki temeljijo na učinkih, se osredotočajo na kopičenje (generating) učinkov takolistih, ki zadevajo sovražnika, kot onih, ki zadevajo celotno okolje operacije. Pri tem štejemo, da je učinek rezultat in posledica, ki sta bila ustvarjena z uporabo vojaške in druge moči (Gleeson 2001: 11-15).

Operacije, ki temeljijo na učinkih, »...so operacije, ki so zamišljene in načrtovane kot sistemski okvir, ki obsega celoten spekter neposrednih, posrednih in stopničastih učinkov, ki bi jih lahko z različno stopnjo verjetnosti dosegli z aplikacijo vojaških, diplomatskih, psiholoških in ekonomskih instrumentov moči.« (Davis 2001: 7)

(OTU) »...vsebujejo celoten spekter političnih, ekonomskih in vojaških aktivnosti, ki jih bo neka država izvajala zato, da bi vplivala na sovražnikovo vedenje in ga oblikovala ter vplivala na vedenje potencialnih nasprotnikov in celo zaveznikov pa tudi tistih, ki so nevtralni. « (Smith 2002: 140-143)

Definicije, ki poudarjajo nov, spremenjen način razmišljanja in spremembe, ki jih koncept prinaša v proces sprejemanja odločitev:

Operacije, ki temeljijo na učinkih, predstavljajo v vojaški teoriji in praksi revolucionarno zamisel, ki presega klasične vojaške operacije, katerih glavni cilj je, zmanjšati odpor sovražnika oziroma doseči njegovo uničenje, vendar pa teh operacij ne morejo v celoti nadomestiti (Smit 2002 Summary).

Operacije, ki temeljijo na učinkih »...so način razmišljanja o načrtovanju (thinking-to planning), izvedbi in ocenjevanju vojaških operacij, ki je usmerjeno na rezultat vojaških operacij in razlago, kakšni so ti rezultati, in ne toliko na to, koliko naletov je bilo izvedenih, streliva izstreljenega, ali ton materiala dostavljenega enotam. Cilj OTU je, zasledovati in razumeti, kako te aktivnosti vplivajo na vedenje sovražnikovih sil oziroma sovražnikovega poveljnika. « (McCrabb 2002:1)

Operacije, ki temeljijo na učinkih, so način razmišljanja o načrtovanju, izvajanju in vrednotenju operacije, razmišljanje pa je usmerjeno na rezultate operacij in pojasnjevanje, kako je do takšnih rezultatov prišlo, ne pa toliko na same aktivnosti v operaciji. Razmišljanje in pogled tistih, ki odločajo, sta torej bolj usmerjena na izid kot pa na aktivnosti, ki se izvajajo. Zato operacije, ki temeljijo na učinkih, bistveno vplivajo na proces sprejemanja odločitev (McCrab 2000: 134).

Definicije, ki poudarjajo razumevanje okolja s systemskega vidika in izpostavljajo možnost OTU, da z eliminiranjem ključnih ciljev paraliziramo sovražnikov sistem:

Operacije, ki temeljijo na učinkih, so »...orodje za podporo vzporednih napadov na ključne tarče (objekte, cilje - op. avt.) z namenom, da povzročijo paralizo sovražnikovih povezanih in urejenih sistemov (system of systems). Zaželeni učinki kontrolirajo sovražnika tako, da odstranijo (eliminirajo) zmogljivosti, ki omogočajo delovanje njegovih sil«. (Deptula 2001: 14)

Operacije, ki temeljijo na učinkih »...so zbir načrtovanih, izvedenih in ocenjenih aktivnosti/delovanj, ki s systemskega vidika ustvarjajo učinke, ki so potrebni za doseg političnih ciljev skozi integrirano aplikacijo različnih instrumentov moči.« (McDaniel 2002: 2)

Definicije, ki poudarjajo pomen OTU kot nov pristop za doseganje političnih ciljev z integrirano uporabo vseh instrumentov nacionalne moči:

Operacije, ki temeljijo na učinkih, predstavljajo »...pomemben razvoj v načrtovanju in izvajanju vojaških operacij in doseganju zaželenih političnih učinkov. Zagotavljajo zmago z manipulacijo, grožnjo in uničenjem nasprotnikovih centrov moči - za razliko od delovanja, kjer sta uspeh ali neuspeh stvar številčne primerjave med vojaškimi izgubami na eni in drugi strani...« (Saunders-Newton 2002: 3) .

Operacije, ki temeljijo na učinkih, so »... kontinuirana izmenjava idej in mnenj (s povratnimi informacijami) o 1) določenih zadevah, 2) da bi se dosegla jasnost in 3) zato, da bi se dosegel dinamičen sporazum.« (Murray 2002: 2)

Operacije, ki temeljijo na učinkih, »...predstavljajo identifikacijo sovražnikove šibkosti in moči in delovanje na te lastnosti na poenoten način in z uporabo vseh razpoložljivih sredstev zato, da bi ustvarili specifične učinke, ki bodo konsistentni s poveljnikovo namero.« (Batschelet 2002: 19)

Definicije, ki prepoznavajo prednost OTU na področju pridobivanja podatkov o sovražniku, oblikovanju skladne ocene za pripravo operacije in za spremljanje učinkovitosti delovanja oziroma prepoznavanja sprememb v vedenju nasprotnika, povzročenih z načrtovanimi aktivnostmi:

Operacije, ki temeljijo na učinkih, so »...način razmišljanja ali metodologija načrtovanja, izvajanja in ocenjevanja operacij, način, ki pripelje do prepoznavanja posebnih učinkov, ki so potrebni za realizacijo zaželenih nacionalnih varnostnih izidov. OTU-metodologija izboljšuje našo sposobnost za uporabo vseh elementov nacionalne moči za doseg nacionalnih političnih ciljev.« (ACC White Paper 2002:11)

Operacije, ki temeljijo na principu učinka (effect based operation), so sestavljene iz vrste dejavnosti, ki se poleg vojaškega posega izvajajo z namenom obvladovanja nasprotnika (kot dejavnost razumemo ne le vojaški poseg, temveč tudi dejavnosti na ekonomskem, socialnem, informacijskem... področju). Uspeh določenega posega (operacije) merimo tudi po učinkih na »...človekovo psihološko in sociološko vedenje, v nasprotju z mehaničnim pristopom, ki je osredotočen predvsem na fizične (materialne in številčne) učinke.« (Myers 2003: 48)

Izbrane definicije osvetljujejo en vidik ali več ključnih vidikov OTU, vendar pa nobena izmed njih ne obsega vseh razsežnosti koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih. Nekatere so osredotočene na strateško in operativno raven in zanikajo možnost uporabe OTU na taktični ravni. Druge so usmerjene predvsem na proces razmišljanja, ne da bi upoštevale integracijo vseh procesov, ki se odvijajo v okviru OTU (načrtovanje, ocenjevanje). Večini opredelitev pa je skupno, da avtorji poudarjajo spremenjeno razumevanje nasprotnika ter da prepoznajo ključno značilnost OTU - integrirano uporabo vseh instrumentov nacionalne moči za doseganje načrtovanih (zaželenih političnih) ciljev. Nekatere besedne zveze in termini, ki so uporabljeni za definiranje OTU so: instrumenti nacionalne moči, sistemski vidik, učinek, sinergija, vpliv na vedenje sovražnika, kontinuiran proces, zaželena nacionalna politika, zaželeni varnostni izid.

V letu 2002 je JFCOM prvič definiral OTU. Definicija kaže razumevanje bistva koncepta z vojaškega vidika:

Operacije, ki temeljijo na učinkih, so »...proces, s katerim vzdržujemo zaželeni strateški izid ali »učinek« na sovražnika preko sinergijske, multiplicirane in kumulativne aplikacije celotnega spektra vojaških in nevojaških zmogljivosti na taktični, operativni in strateški ravni.« (JFCOM 2002: 4)

2.6. Integracija in prilagoditev, ki ju omogočajo operacije, ki temeljijo na učinkih

OTU so koncept, ki podpira holistično integracijo elementov nacionalne moči. Inštitut za napredne programe združenega obrambnega bojevanja (Institute for Defence Joint Advance Warfighting Program – ISA/JAWP) ugotavlja, da OTU ponujajo:

...boljšo integracijo vseh elementov nacionalne moči, ker poudarjajo: povezovanje vseh aktivnosti (diplomatske, ekonomske, vojaške in informacijske) v doseganje operativnih in strateških izidov; načrtovanje, analiziranje in ocenjevanje implikacij, ki jih imajo aktivnosti in operacije v smislu učinkov na sovražnika; analiziranje zaželenih kot tudi nezaželenih učinkov; razumevanje implikacij in posledic učinkov v času in prilagajanje načrtov in aktivnosti kontinuirano in skladno z realnostjo operacije oziroma konflikta. (Gleeson in drugi 2001)

Naslednja zelo pomembna sestavina koncepta OTU je zmožnost za prilagajanje na dejanske pogoje v vojni. Bistvo OTU je ocenjevanje in prilagajanje operacij, da ustrezajo dejanskim pogojem, preden se ti pogoji dramatično spremenijo (Murray 2001: 1). Za OTU je značilno, da se različni indikatorji prepoznajo zgodaj, da zagotavljajo prožnost za prilagajanje na nepredvidljive dogodke in sposobnost, da se preprečita presenečenje ali napačno predvidevanje, ki bi lahko imela usodne posledice.

Ključno pri OTU je, da nam omogočajo, da lahko prilagodimo vzorec razmišljanja (mind-set) v situaciji, kjer so pogoji drugačni od predvidevanj in pravil, ki so bila postavljena pred začetkom konflikta, in izvedemo ustrezne spremembe v načrtih in aktivnostih (Murray 2001: 4). Prilagoditev je odraz sposobnosti organizacije, da zazna in razume spremembe v okolju in da reagira proaktivno. OTU so jasno sporočilo sovražniku, da so sile ZDA prožne, prilagodljive in da so pripravljene spremeniti načrte in aktivnosti, ki jim

bodo omogočili, da se bodo lahko prilagodile pogojem na bojišču in prispevale k zaželenim izidom (Linde in drugi 2001: 36).

Pri JFCOM-u ugotavljajo, da so OTU korak naprej v razvoju ključnih vidikov pri načrtovanju operacij: v razmišljanju, povezovanju, integraciji in sposobnosti prilagajanja pri ustvarjanju superiornih in ekonomičnih nacionalnih rešitev:

- Povezava od strategije do naloge (strategy-to-task) je izboljšana zaradi boljšega razumevanja sovražnika.
- Ponujenih je več možnosti, ki so tudi bolj domišljene.
- Nenamerni in namerni morebitni izidi se preučujejo.
- Uspeh aktivnosti na taktični ravni je merjen po njihovem prispevku k doseganju ciljev na operativni in strateški ravni.
- Sposobnost hitre prilagoditve v hitro spreminjajoči se situaciji je boljša (JFCOM 2002: 3).

2.7. Spremembe v vojaški kulturi in vodenstvu

Koncept OTU predstavlja celostni pristop do načrtovanja, izvajanja in ocenjevanja učinkovitosti operacij. Grajen je na osnovi revolucionarnih sprememb v načinu razmišljanja, vsebuje pa številne vidike povezovanja med različnimi vojaškimi področji. Poudarja tudi potrebo po integraciji drugih elementov nacionalne moči in s tem prilagoditve postopkov tradicionalnega operativnega načrtovanja.

V primeru aktivne uporabe koncepta OTU, bo le-ta moral dobiti široko podporo, ki izključuje ambicije posameznih vojaških zvrsti in agencij po samostojnem delovanju. Institucionalizacija koncepta OTU je možna le s spremembo kulture razmišljanja v ameriški vojski (Batschelet 2002: 14). Oblikovati se mora zavedanje o tem, da je zaželeno končno stanje, ki je v nacionalnem interesu, mogoče doseči tako z ubojnimi kot z neubojnimi učinki. Odgovorni v vojski se morajo zavedati, da se lahko drugi elementi nacionalne moči vključujejo v določeno operacijo in pomagajo pri doseganju zastavljenih ciljev, tudi če je bilo vodenje zaupano vojski. Pristop na načelih OTU daje poveljnikom in njihovim štabom možnost, da prepoznajo način, kako ekonomska, informacijska in

diplomatska sredstva podpirajo vojaško operacijo. Spoznajo pa tudi, da je vojska poklicana, da podpre operacijo, ki jo vodi druga agencija.

Očitno torej je, da je za vključitev agencij v vojaške operacije potrebno razviti tako kulturo razmišljanja in obnašanja, v kateri bosta dobila potrebno podporo sodelovanje in integracija. V JFCOM-u trdijo, da bo potrebno v vojaške štabe vključevati predstavnike civilne sfere. To naj bi spremenilo način razmišljanja, uveljavilo načela OTU in posledično pripeljalo do realizacije s temi načeli usklajenega načrtovalnega cikla, izvedbe operacij in ocenjevanja njihove učinkovitosti ter nato do morebitnih (potrebnih) prilagoditev delovanja. Potrebni pa bodo nova doktrina, taktika, tehnike in procedure, organizacijske spremembe in usposabljanje. Nič od tega pa ni mogoče uresničiti brez sprememb v načinu razmišljanja, ki mora temeljiti na učinkih (JFCOM 2002: 1).

Osnovni pogoj za uveljavitev kulture razmišljanja in obnašanja v skladu s teorijo OTU je, da se le-ta uveljavi pri voditeljih. Ti morajo videti, slišati, preverjati, pojasnjevati, povezovati in ukazovati na način, ki temelji na učinkih (in effects-based terms), in podpirati idejo OTU. Vojaški voditelji morajo jasno razumeti, kakšen rezultat bodo dosegli z usmerjenimi vojaškimi aktivnostmi, kako bodo vplivali na spremembo nasprotnikovega vedenja. Če njihovo razmišljanje ne temelji na učinkih, ne morejo izpeljati načrtovanja in ne oblikovati okolja (effect-based campaign), ki bo zagotovilo uspeh operaciji. Da bo ideja OTU prodrla v vse zvrsti ameriške vojske in v ameriško interagencijsko okolje, jo morajo podpreti ključni voditelji (JFCOM 2002: 40).

2.8. OTU in ameriška vojska danes – med sprejemanjem in skepso

Po petih letih razvoja koncepta, eksperimentiranja in testiranja prototipov so ključni elementi operacij, ki temeljijo na učinkih, našli svojo pot v združeno doktrino ameriških oboroženih sil. Dve temeljni publikaciji, ki vključujeta idejo OTU, sta revizija in druga začasna (draft) verzija združene publikacije (joint publication) z naslovom Združene operacije (Joint Operations 3-0) in revizija ter tretja začasna (draft) verzija publikacije z naslovom Združeno načrtovanje operacij (Joint Operation planning 5-0).

Prispevek v publikaciji Združene operacije vsebuje sistemske poglede na operativno okolje, priznava vlogo učinkov v združenem operativnem načrtovanju in razpravlja o učinkih kot o novem elementu, ki vpliva na operativno delovanje oz. na načrtovanje operativnega delovanja (JP 0-3 2005). V publikaciji Združeno načrtovanje operacij lahko zasledimo podrobnejšo razpravo o učinkih in njihovi povezavi z različnimi vidiki operativnega načrtovanja. Opredeljeno je tudi na učinkih temelječe načrtovanje na ravni združenih namenskih sil (joint task force).

OTU bodo predstavljene tudi v nekaterih novih dokumentih, ki so v nastajanju: JP 3-09 Združeni ogenj (Joint Fires), JP 3-60 Združeno ciljanje (Joint Targeting), JP 2-01.3 Združene taktike, tehnike in procedure za obveščevalno podporo priprave bojišča (JTTP for joint Intelligence Preparation of the Battlespace).

Vključevanje temeljnih idej koncepta OTU v ameriško združeno doktrino ne poteka brez nasprotovanja in prisotnosti različnih mnenj. Člani delovnih skupin, ki ustvarjajo doktrino, in posamezni poveljniki iz vseh zvrsti vojske, imajo zelo različna mnenja o OTU – od popolnega sprejemanja koncepta do precejšnjega skepticizma. V procesu sprejemanja poveljniškega priročnika, ki ga je izdal JFCOM v letu 2005 (Commander's Handbook on an Effects-Based Approach to Operations 2006), je več organizacij izrazilo zaskrbljenost nad tehnikami in procedurami, povezanimi z OTU. Bilo pa je veliko tudi takih, ki so nove ideje podprle. Kljub velikim naporom JFCOM-a, da promovira OTU, in splošno znanemu dejstvu, da so konceptu naklonjeni tudi poveljniki bojnih poveljstev, ki so odgovorna za določeno geografsko področje (geographic combatant commander)²⁸, koncept še vedno ni splošno (universal) sprejet. Kot za vsako novo kompleksno idejo so tudi za koncept OTU potrebni čas in praktične izkušnje, da ga bodo uporabniki razumeli tako, kot je pričakovano (Rowlett 2005: 8).

²⁸ Pet poveljnikov bojnih poveljstev v ameriški vojski je odgovornih za vse operacije, ki se odvijajo na območju, za katerega so odgovorni (na geografskem območju): Združeno poveljstvo (USJFCOM), Centralno poveljstvo (USCENTCOM), Poveljstvo za Pacifik (USPACCOM), Južno poveljstvo (USSOUTHCOM) in Poveljstvo za Evropo (USEUCOM).

OTU se kot mnogo drugih novih konceptov na združeni ravni sooča z izzivom, kako bo sprejet v posameznih zvrsteh vojske. Rowlett, član JFCOM-ove skupine za razvoj doktrine in podporo usposabljanja, opisuje zadržke za sprejem koncepta. Glavni med njimi so: omejena uporabnost definicije OTU na operativni ravni delovanja, obsežnost in zapletenost zgradbe koncepta OTU in skepticizem do novih idej v skupnosti, ki razvija novo združeno doktrino ameriške vojske (Rowlett 2005: 8).

Definicija OTU v publikaciji Pam 7, Operativne posledice OTU (JFCOM JWC Pam 7 2004) se glasi:

Operacije, ki temeljijo na učinkih (OTU), so operacije, katerih načrtovanje, izvedba, ocenjevanje in uporaba (adopted) temeljijo na celostnem, (hierarhično) povezanem (holističnem) razumevanju operativnega okolja, v katerem z integrirano uporabo izbranih instrumentov nacionalne moči spremenimo vedenje nasprotnikovega sistema ali vplivamo na zmogljivosti in dosežemoi zadane (directed) politične cilje (aims).

V JFCOM-u poudarjajo, da je jasna, koncizna definicija tista, ki zagotavlja potreben temelj za kakršno koli zgradbo koncepta. Za definicijo, ki jo trenutno uporabljajo, še ugotavljajo, da je zadostovala namenu avtorjev koncepta, da so lahko prikazali širino/obsežnost aplikacije OTU, zavedajo pa se, da ni zadosti podrobna, da bi razjasnila OTU z vidika združene doktrine (JFCOM JWC 2005: 8).

Najbolj kritičen do koncepta OTU je dr. Milan N. Vego²⁹, ki v svojem članku (Vego 2006: 51-57) predstavlja kritičen pogled na koncept operacij, ki temeljijo na učinkih. Njegov glavni očitok velja kompleksnosti in zahtevnosti koncepta v primerjavi z uveljavljenimi pristopi v vojaškem procesu odločanja.

Koncept operacij, ki temeljijo na učinkih, so antiteza operativnemu razmišljanju in praksi (Vego 2006: 52). Avtor svojo kritiko utemelji s primerjalno analizo ključnih tradicionalnih in novih značilnosti (atributov) v procesu odločanja in načrtovanja operacij. Pri tem izhaja iz (pri drugih avtorjih opuščene, op. avt.) predpostavke, da je cilj operacij zavzetje

²⁹ Dr. Vego je profesor na mornariškem vojaškem kolidžu v Newportu, Rhode Island.

geografskega območja, kot so glavno mesto, otok ali teritorij, učinki pa nimajo atributov, kot so uničenje, nevtraliziranje, zavzetje.

Njegova kritika ne upošteva dejstva, da se razmišljanje, usmerjanje v doseganje učinkov, osredotoča na učinke, povezane s končnim rezultatom, pri čemer zmanjšuje pomen orožja in tarč, na katere to deluje. Spregleda značilnosti OTU, da je potrebno najprej identificirati ključne sovražnikove zmogljivosti, (ki niso nujno vojaške), nato pa nanje delovati tako, da se dosežejo učinki, ki se skladajo s postavljenimi cilji (iz poveljnikove zahteve). Ko Vego govori o učinkih doseženih vojaških ciljev, pravi, da zagovorniki OTU zanemarjajo dejstvo, da bodo ti sprožili določene učinke v času in prostoru, pri tem pa v svojih razmišljanjih spregleda bistveno teoretično predpostavko OTU, da fizični učinki posredno vplivajo na duševnost ljudi in tako spreminjajo njihovo vedenje.

V konceptu operacij, ki temeljijo na učinkih, pravi Vego v nadaljevanju, so cilji preveč nejasno določeni, zanje se uporabljajo izrazi namen in cilj (aim, goals), a ne v smislu točno določenega cilja oziroma objekta. Cilj, objekt je celota sestavnih delov ki se imenujejo naloge (tasks); z njihovo realizacijo je moč meriti napredek v operaciji. Naloga odgovarja na vprašanje KAJ je potrebno narediti, medtem ko cilj oziroma namen (purpose) odgovarja na vprašanje ZAKAJ. Povezava med obema mora biti jasna, sicer lahko ogrozimo doseganje cilja. Ko določimo, kateri cilj je potrebno doseči, določimo, ali se bo vojskovanje izvajalo na taktični, operativni ali strateški ravni. Cilj določa tudi metodo uporabe oboroženih sil in vsebino različnih elementov operativnega vojskovanja, kot so koncentracija, kritični elementi, točke osredotočanja, manever, ogenj, kulminacija, zavajanje, sekvenčnost, sinhronizacija, rezerva. V nasprotju s cilji in nalogami so učinki manj specifični in ne morejo služiti za vojaško načrtovanje in izvedbo operacij (Vego 2006).

Vego kritizira tudi kategorizacijo učinkov, ki da je preveč zapletena in da razlikovanje med neposrednimi, posrednimi in nato med različnimi vrstami le-teh (fizični, funkcionalni, obrobni, psihološki ipd., ki so nadalje lahko še učinki drugega, tretjega in naslednjih redov) ponuja preveč različnih variabel. Trdi, da je celo napovedovanje direktnih učinkov prvega reda težko in da je napovedovanje vseh nadaljnjih učinkov praktično nemogoče. Vsaka

najmanjša sprememba lahko povzroči nepredvidljive učinke, tako zaželene kot tudi nezaželene.

Najtežje je po njegovem mnenju predvideti, katera fizična aktivnost mora biti izvedena, da bi povzročila zaželeni učinek na vedenje nasprotnika v nekem določenem času. To je še posebej zahtevno na operativnem in strateškem nivoju (Vego 2006).

Tudi večina zagovornikov OTU priznava, da je učinke težko napovedovati, toda razvija in ponuja metode za njihovo prepoznavanje in ocenjevanje. Tudi nobeden od njih ne trdi, da je napovedovanje učinkov lahka naloga. Izkušnje iz sodobnih vojn in vojaških eksperimentov pa kažejo, da se v veliki meri da utemeljeno sklepati, kakšen učinek bo imela določena aktivnost na nasprotnika in to na taktični, operativni in tudi na strateški ravni.

Vego se v svojih kritičnih pogledih dotakne tudi področja pridobivanja podatkov o nasprotniku in pravi, da obveščevalne službe ne morejo predvideti ključnih vidikov sovražnikovega strateškega vedenja. Spregleda, da je v teoriji OTU dan poseben poudarek prav razvijanju informacijskih sistemov in zbiranju informacij, ki so ključnega pomena za poveljnikovo odločanje o operacijah in tudi spremljanju sprememb poteka operacij med njihovim trajanjem.

V nadaljevanju svoje analize (Vego 2006) avtor primerja tradicionalni način vrednotenja situacije s sistemskim pristopom, ki ga uvaja koncept operacij, ki temeljijo na učinkih. Taktična, operativna in strateška situacija se razlikujejo glede na pomembnost cilja, pravi. Pomembnejši je cilj, zapletenejša je situacija. Povzema teorijo OTU, v skladu s katero je najboljši način za oceno situacije sistemski pristop. Ta pristop situacije ne ocenjuje glede na cilje, ki jih je potrebno doseči, ampak govori o operativnem okolju, ki ga sestavljajo politični, vojaški, ekonomski, socialni, infrastrukturni in informacijski sistemi (PMESII). Vsak sistem ima dva primarna elementa: vozlišče in povezave. Vozlišča so elementi, ki jih lahko ciljamo (ljudje, material in objekti), povezave pa so vedenjske in funkcionalne zveze med vozlišči. Medsebojna povezanost med vozlišči naj bi določala, kakšno bo vedenje določenega sistema; če delujemo na vozlišča, bomo povzročili sistemske učinke v operativnem okolju (Vego 2006: 53-55).

Avtor trdi, da je predvidevanje zagovornikov OTU, da lahko natančno določijo vozlišča in povezave ter da bodo učinki na vozlišča praktično linearni, podobno matematičnemu pristopu do vojskovanja, kar pa se je v zgodovini izkazalo za neuspešno. Sovražnik, pravi, ima svojo voljo in na aktivnosti lahko reagira nepredvidljivo in iracionalno. Meni, da zagovorniki OTU jemljejo vojskovanju atribut umetniškega in ga zamenjujejo z znanstvenim (Vego 2006).

Nekaj podobnosti s tem razmišljanjem najdemo tudi pri Smithu (Smith 2001), ki med drugim pravi, da ne smemo predvidevati, da bo sovražnik bojeval vojno skladno z našimi načrti. Pričakujemo lahko, da se bo spremembam na naši strani prilagajal na nepričakovane načine, zato pa morajo biti pristopi do vojskovanja prožni in dinamični. Prizadevanja za uvajanje OTU v nacionalne doktrine in zavezniško doktrino kažejo, da so OTU razumljene kot možnost takega pristopa in najboljša izbira za soočenje z inteligentnim sovražnikom.

Zagovorniki OTU po Vegovem mnenju temeljito spreminjajo metode tradicionalnega sprejemanja odločitev. Z uvajanjem učinkov spreminjajo korake v poveljniki ocen (estimate) in v obveščevalno pripravo bojišča uvajajo analizo sistemov (system-of-system analysis). Analiza naloge je v novem pristopu osredotočena na določitev učinkov, ki je zelo zapleten in težak korak. Prav tako se bistveno spreminja vsebina poslanstva (mission statement); običajno je zapisana v dveh delih: prvi je naloga (task), ki mu sledi namen (objective). Z redifiniranjem nalog v aktivnosti in vključitvijo učinkov je po avtorjevem mnenju poslanstvo težje natančno in jasno (nedvoumno) artikulirati.

Vegova kritičnost izgubi ostrino, če jo soočimo z dejstvom, da so vojaško poslanstvo in okoliščine, v katerih se odvijajo vojaške aktivnosti, drugačni, kot so bili v preteklosti. Operacije, v katerih sodeluje vojska, niso več predvsem vojaške (Smith 2001: IV) . Učinki, ki jih je potrebno doseči, zahtevajo uravnoteženo uporabo vojaških in nevojaških sredstev. Teorija OTU opozarja na dejstvo, da morajo biti sredstva in učinki eksplicitno povezani in da tradicionalna sredstva za doseganje zaželenih učinkov morda niso več primerna – razširiti moramo pogled na vojaške operacije.

Naslednji problem, ki ga vidi Vego (Vego 2006: 5), je v tem, da bo nov pristop razveljavil smisel koncepta točke osredotočenja. PMESII namreč uveljavlja miselnost, da lahko imamo več točk osredotočenja v vsakem sistemu. Cilj ni povezan s točko osredotočenja, toda cilj je tisto, kar določa situacijo in posledično raven in obseg analize sovražnikovih in lastnih kritičnih moči za delovanje (strenghts) in njegovih šibkih točk. Točka osredotočenja so torej sile, ki lahko fizično ali drugače ogrozijo sovražnikove centre osredotočenja, kot so logistika, poveljevanje, komunikacije, obveščevalna vozlišča.

Če točka osredotočenja ni povezana (disconnected) s ciljem, ki ga moramo doseči, potem ni poglobitnega namena operacije, ki mu mora biti vse podrejeno; avtor prav to pomanjkljivost očita novemu – sistemskemu pristopu. Definirani cilji namreč omejujejo število točk osredotočenja, v katere je potrebno usmeriti večino naporov. Višja je raven vojne, manj ciljev je potrebno doseči in manj je točk osredotočenja. V operaciji (campaign) je samo en vojaški strateški center osredotočenja na vojskovališču (theater strategic centre of gravity) (Vego 2006).

Zelo kritičen je avtor tudi do ocenjevanja učinkov v novem pristopu do operacij. Zagovorniki OTU predvidevajo, da je učinke aktivnosti mogoče natančno meriti in rezultate skoraj takoj posredovati tistim, ki odločajo. Toda ta možnost je po Vegi le malo verjetna. Visoka stopnja odvisnosti od različnih kvantitativnih meritev in (ne)zmožnost hitre povratne informacije porajata vprašanje o uporabnosti pristopa, ki temelji na učinkih, posebej na operativni in strateški ravni vojskovanja. Po avtorjevem mnenju pristop, ki temelji na učinkih, predstavlja aplikacijo pristopa ciljanja tarč na vseh ravneh. Ta se je pokazal kot zelo uspešen pri napadih na različne dele sovražnikove infrastrukture. Strinja se, da je smiselno napadati samo tista vozlišča, ki bodo povzročila stopničaste učinke v celotnem omrežju (sistemu) in ne vseh zaznanih elementov. Pristop, ki temelji na učinkih, je lahko torej zelo učinkovit, ko napadamo sovražnikove informacijske sisteme. Vendar pa stvar postane zapletna, če želimo pristop uporabiti na operativni in strateški ravni vojskovanja. Mešanica konkretnih, prepoznavnih in neprepoznanih oziroma težko prepoznavnih elementov skupaj z negotovostjo, trenji in nepredvidljivostjo človeškega elementa dela pristop v veliki meri nerelevanten. Avtor pravi, da taktičnih metod ni mogoče uspešno uvajati na operativno in strateško raven. Če želimo doseči operativni ali

strateški cilj, je treba za uporabo bojne sile najti drugačne metode tako pri načrtovanju kot pri izvajanju operacij.

V svojih kritičnih pogledih na činkovitost pristopa, ki temelji na učinkih, Vego posebej izpostavlja nemoč OTU na operativni in strateški ravni. Pri tem ne upošteva temeljne predpostavke novega pristopa, ki nasprotnika razume kot povezan sistem podsistemov. Vse nasprotnikove strateške danosti so povezane v sistem: kadar v načrtu operacije povežemo učinke in cilje, lahko z delovanjem na nasprotnikove vitalne kontrolne sisteme na operativni ravni ohromimo njegovo sposobnost delovanja na strateški ravni.

Avtor v nadaljevanju trdi, da uvrstitev učinkov med naloge in cilje ter predvidevanje in merjenje učinkov zmanjšujejo pomen ciljev v procesu odločanja in načrtovanja operacij. Če med cilji in podrejenimi nalogami ni kontinuirane povezave, ni mogoče meriti uspeha oziroma izpolnjevanja poslanstva.

Vego v zaključku svoje kritike OTU ponavlja, da visoko zapletenih situacij na operativni in strateški ravni vojskovanja ne moremo arbitrarno in umetno zmanjšati na šest sistemov ali več, te pa še naprej omejiti na vozlišča, povezave, ranljivosti, slabosti in medsebojno odvisnost. Zagovorniki OTU po njegovem zanemarijajo voljo sovražnika, njegovo sposobnost, da reagira neodvisno, nepredvidljivo in celo iracionalno. Napad na določeno vozlišče, ki bi bil izveden v nepravem času ali na napačen način, lahko povzroči nezaželene posledice. Tradicionalni način odločanja in načrtovanja, če je apliciran pravilno, vsebuje vse prednosti pristopa, ki temelji na učinkih. Utečene načrtovalne procedure omogočajo primerno postopnost in sinhroniziranost vseh instrumentov moči v operaciji, trdi avtor. Če procedure niso pravilno izpeljane ali so slabo izvedene, pravi, to ne pomeni, da jih je potrebno zavreči. Trend poudarjanja indikatorjev in matrik gre v napačno smer. Napredek obsežne operacije ne more biti natančno merjen s kvantitativnimi metodami, pa naj bodo še tako napredne (Vego 2006).

Kritične poglede na pristop, ki temelji na učinkih, in jih je obširno utemeljil Vego (Vego 2006), je v večjem delu moč zavrniti z izkušnjami generala Deputle in izkušnjami iz eksperimentov Hitre in odločilne operacije (Arkin 2001).

Drugi avtor, ki izraža precejšnjo mero skepticizma glede uporabnosti OTU, je Rowlet (Rowlet 2005). Med drugim pravi, da se terminologija v definiciji JFCOM iz leta 2004 ne razlikuje od terminologije v obstoječi doktrini; izrazi »načrtovanje, izvedba, ocenjevanje in uporaba« ne osvetljujejo razlik med novimi in obstoječimi procesi in produkti v doktrini. Trditev dokazuje z analizo izrazov. Pravi, da bi v primeru, če bi v besedni zvezi »holistično razumevanje operativnega okolja« besedi »operativno okolje« zamenjali z izrazom »bojišče«, lahko termin razumeli kot združeno obveščevalno pripravo bojišča. Potem: »vplivati ali spremeniti vedenje sistema« zveni precej teoretično in ne praktično; zvezo »integrirane aplikacije izbranih instrumentov nacionalne moči« lahko nadomesti »združena aktivnost (unified action)«; slednji je že od leta 1994 ključni element združene doktrine in bi ga lahko uporabili v definiciji (Rowlett 2005: 8).

Njegov naslednji zadržek se nanaša na zapletenost in obsežnost zgradbe koncepta. JFWC Pam 7 opisuje, da ima OTU tri primarne sestavine: načrtovanje, izvedbo in ocenjevanje. Le-te so tudi glavni elementi tradicionalnega vojaškega načrtovanja. Sestavine so podprte z dvema ključnima podpornima sistemoma: operativnim mrežnim ocenjevanjem (Operational Net Assessment - ONA) in kolaborativnim informacijskim okoljem (Collaborative Information Environment - CIE).³⁰ Operativno mrežno ocenjevanje je namenjeno oblikovanju dela definicije OTU, ubesedenega kot »holistično razumevanje operativnega okolja«. Operativno mrežno ocenjevanje omogoča podproces, imenovan sistem sistemskih analiz (System of Systems Analysis – SOSA). Le-ta obravnava operativno okolje kot zbir šestih medsebojno povezanih (interrelated) sistemov: političnega, vojaškega, ekonomskega, socialnega, infrastrukturnega in informacijskega (political, military, economical, social, infrastructure and information - PMESII). Toda operativno mrežno ocenjevanje je več kot le povezane sistemske analize. Poveljnik združenih sil najprej določi geografsko območje, na katerega bo usmerjeno delovanje, in opredeli zaželeno učinke, ki so povezani z dejansko ali možno temeljno nalogo. Nato se v procesu operativnega mrežnega ocenjevanja določijo aktivnosti, ki bodo usmerjene na različna sistemska vozlišča PMESII oziroma na ključne dele v teh sistemih. Za tem se

³⁰ CIE je okolje, v katerem se informacije zagotavljajo preko spleta (online). Sistem sestavljajo računalniki in komunikacijska tehnologija, software orodje in protokoli ter procedure, ki omogočajo tistim, ki informacije uporabljajo, da si lahko ustvarijo enako poznavanje in razumevanje situacije – okoliščin, za katere vlada skupen interes (shared situational awareness). Ta definicija je delovna, navedena v začasnem dokumentu SACT HQ z naslovom Draft Situational Awareness Concept Paper, Norfolk, 2006.

določijo viri in sredstva, s katerimi se bodo izvajale aktivnosti. Rowlett meni, da je v tem delu koncept OTU podoben tradicionalnemu procesu operativnega načrtovanja (Rowlett 2005: 9). CIE podpira opisani proces z organizacijami, s sistemi, z infrastrukturo, s procesi in z ljudmi tako, da ustvarja in zagotavlja podatke, informacije in znanje, ki so potrebni za načrtovanje, izvedbo in ocenjevanje združenih operacij.

Pristop, ki je grajen na principih OTU, harmonizira aktivnosti diplomatskih, informacijskih, vojaških in ekonomskih (diplomatic, informational, military and economics – DIME) instrumentov nacionalne moči v združeno akcijo proti (nasprotnikovim) PMESII sistemom. Znotraj območja odgovornosti poveljniki bojnih poveljstev sodelujejo z ameriškimi veleposlaniki in njihovimi timi. Skupno delovanje omogoča enako razumevanje razmer in graditev sodelovanja na področju zagotavljanja varnosti v območju odgovornosti. Rezultat takega sodelovanja in razumevanja so skupni cilji (common objectives) v načrtu operacij (contingency plans).

Rowlett opozarja, da je pri obravnavanju koncepta OTU potrebno upoštevati dvoje: zelo težko je razumeti koncept OTU brez znanja o ključnih elementih, ki omogočajo izvedbo operacij, in brez poznavanja poteka interakcije med temi elementi; kratek opis OTU in elementov, ki omogočajo izvedbo koncepta se v marsičem prekriva z obstoječimi doktrinarnimi koncepti. Obstoječa definicija in popularne fraze, kot so »spremenjen način razmišljanja o združenih operacijah« ne zagotavljajo zadostnega razumevanja novosti, ki jih koncept OTU prinaša v združene operacije. Zato, pravi Rowlett, bo potrebno izvesti natančno analizo in primerjavo med tradicionalnimi koncepti in konceptom OTU (Rowlett 2005:9).

Rowlett ocenjuje, da se skepticizem vojaških krogov do OTU izraža kot zadržanost predstavnikov posameznih zvrsti vojske, ki sodelujejo v razvoju združene ameriške doktrine. Na zadržanost pomembno vplivajo struktura posamezne vojaške zvrsti, njena vloga, poslanstvo in funkcije kot tudi vpliv le-teh na njene programe in finančni delež. Spremembe v združeni doktrini lahko namreč pomembno vplivajo na posamezne zvrsti vojske ali na že vzpostavljen status in vlogo njihovih funkcionalnih delov v združenih operacijah. Rowlett pravi, da je pomemben vidik tudi vprašanje, koliko vrednosti prinaša koncept OTU: ali bo izboljšal obstoječe procese, poenostavil operacije, zmanjšal rizik,

prihranil denar, razjasnil povezave oziroma podprl skupna prizadevanja (unity of effort). Rowlett pravi, da je za uveljavitev OTU najpomembneje pojasniti ravno slednje dileme (Rowlett 2005: 9).

Ključni vidiki koncepta OTU, ki se uveljavljajo v ameriški doktrini in izboljšave, naj bi po Rowlettu bile:

- Z uveljavitvijo učinkov v združenem operativnem načrtovanju bo mogoče jasneje določiti strateške in operativne cilje ter njihovo povezavo z operativnimi in taktičnimi nalogami.
- Uveljavitev ocenjevanja učinkov (effects assessment) in meril uspešnosti (measures of effectiveness – MOE) prinaša izboljšanje ocenjevanja, ki ga ponuja trenutna doktrina, saj se ta osredotoča zgolj na merjenje tega, ali so sile izvedle nalogo.
- Zahteva po razumevanju povezav med političnimi, vojaškimi, ekonomskimi, socialnimi, infrastrukturnimi in informacijskimi sistemi na bojišču se s konceptom OTU s strateškega prenaša tudi na druge nivoje delovanja. Obstoječe analize sistemov so predvsem osredotočene predvsem na sovražnikove vojaške zmogljivosti, manj pa na druge sisteme na bojišču.

Jasno izraženi (opredeljeni) učinki, ki temeljijo na jasnih strateških ciljih, lahko torej zagotovijo oblikovanje alternativnih smeri delovanja, ki bo po obliki in vsebini predstavljalo harmonizirano delovanje agencij z združenimi vojaškimi operacijami. Vse našteto zagotavlja skupno delovanje (unified action), ne le sodelovanje (Rowlett 2005: 14 – 27).

Prednosti, ki jih ponuja OTU ameriški združeni skupnosti, so večje, kot so problemi, ki jih predstavljata uvedba in institucionalizacija koncepta. Ena od pomembnih prednosti je natančno načrtovanje, ki povezuje strateške cilje in zaželeno izide s taktičnimi aktivnostmi. OTU omogočajo osredotočenje na poveljnिकovo namero, podrejeni poveljniki pa imajo boljše razumevanje o končnem stanju in o sredstvih, ki so na razpolago za njegovo dosego (JFCOM 2002: 20 in ACC White Paper 2002:11).

3. PRISTOP DO OPERACIJ, KI TEMELJIJO NA UČINKIH, V DOKUMENTIH ZVEZE NATO

3.1. NATO in sodobni varnostni izzivi

Z razpadom Sovjetske zveze in razpustitvijo Varšavskega sporazuma je izginila poglavitna grožnja varnosti, ki je za članice Nata po koncu 2. svetovne vojne prihajala z vzhoda. Zaznavanje skupne ogroženosti v Zahodni Evropi in ZDA, ki je bilo temelj za ustanovitev Severnoatlantskega zavezništva, se je spremenilo. Mnogi politiki, raziskovalci mednarodnih odnosov in varnosti so v začetku devetdesetih menili, da z odpravo poglavitne grožnje članicam Nata ni več razloga za njegov obstoj (Mihalka 2001: 51 v Grizold 2005: 83). Toda zveza NATO je varnostne interese svojih članic prilagodila v smeri oblikovanja varnostnega partnerstva, kar naj bi razširilo območje stabilnosti v Evropi. V okviru tega je ponudila sodelovanje tudi nekaterim članicam razpadlega Varšavskega sporazuma. Zveza se je bolj angažirala v okviru kriznega upravljanja, reformirala pa je tudi svoje vojaške strukture. Konec devetdesetih let pa je sprejela odločitev o razširitvi svojega delovanja tudi izven ozemlja držav članic Nata.

Drugi prelomni dogodek za NATO so bili teroristični napadi na ZDA 11. septembra 2001. Zveza NATO je po teh dogodkih prvič v zgodovini svojega delovanja aktivirala 5. člen Washingtonske pogodbe, toda v operacije v Afganistanu se je vključila šele čez dve leti. V tej državi danes izvaja eno svojih najpomembnejših misij. Zveza NATO se je po koncu hladne vojne uspela prilagoditi novemu varnostnemu okolju. To je organizaciji »...omogočilo ne samo preživetje, ampak jo je okrepilo kot forum, v katerem se usklajujejo vojaški instrumenti in se opravlja strateška razprava o skupnih izzivih med članicami in z EU.« (Grizold 2005: 85 - 86)

Reševanje kriznih razmer zgolj z vojaško silo se je v sodobnem svetu pokazalo za precej neučinkovito. Kritike na račun vojaških posredovanj v kriznih situacijah so usmerjene predvsem v dejstvo, da posredovanje z vojaško silo ne zagotavlja bistvene spremembe situacije. Spoznanje, da vojska ne bo rešila ključnih problemov, pač pa nam bo zagotovila

čas za ekonomsko-politično-socialno delovanje, ki bo bistveno vplivalo na varnostno situacijo, daje vojaškemu posredovanju povsem nove razsežnosti. Ni torej nujno, da je bila v določenem konfliktu neuspešna vojaška intervencija, pač pa so bila razpoložljiva politična in ekonomska orodja tista, ki niso uspela zagotoviti dolgoročnih rešitev v času, ki ga je za te postopke zagotovila vojska operacija.

NATO danes izvaja operacije, s katerimi podpira globalno varnost. Da bo zveza NATO uspešno reševala nove varnostne probleme, bo morala uporabiti vse svoje znanje in fizične zmogljivosti, ki jih ima na razpolago. Najti in uporabiti pa bo morala tudi nove pristope k reševanju konfliktov in v njih predvideti, kako se bo nasprotnik odzval na uporabo različnih instrumentov moči, npr. političnega, vojaškega, informacijskega, ekonomskega in drugih.

Uspešen odgovor na kompleksnost varnostnih razmer bo v prihodnosti moral temeljiti na sistemskem pristopu, ki bo upošteval, da se strateških varnostnih ciljev ne da doseči le z vojaško silo. Tak pristop predvideva, da lahko na podlagi analiz podatkov izberemo najprimernejša (ne le vojaška) sredstva ali kombinacijo le-teh, uporabljena pa so zato, da bi v postopku priprave, načrtovanja in izvedbe operacij aktivnosti temeljile na predvidenih učinkih, ki bi vodili do zaželenih ciljev.

3.2. Razlogi za uvajanje novih pristopov k načrtovanju operacij v zvezi NATO

V zgodnjih 90. letih prejšnjega stoletja so bili Združeni narodi deležni velike pozornosti, ko so začeli spodbujati operacije vzdrževanja, vsiljevanja in vzpostavljanja miru³¹ po vsem svetu. Pojavil se je tudi nov *modus operandi*, v katerem se za potrebe intervencije v krizni situaciji lahko sestavijo koalicije okrog »vodilne« države ali države, ki predstavlja »okvir« za sestavo koalicije.³² Ta model se uporablja tudi v zvezi NATO, kadar je v okviru kriznega menedžmenta sprejeta odločitev o intervenciji, z njo pa se oblikuje koalicija mednarodnih sil.

³¹ Operacije vzdrževanja (peacekeeping), vsiljevanja (enforcement) in vzpostavljanja (building) miru so operacije kriznega menedžmenta. V krog teh operacij sodijo tudi humanitarne operacije. V Natu razširjajo terminologijo teh operacij z operacijami za stabilizacijo razmer (stabilization) in rekonstrukcijo oziroma obnovo (reconstruction), ki pa so lahko tudi faza znotraj posamezne operacije.

³² Lead nation, framework nation.

V devetdesetih letih so se predvsem razvite države z oboroženimi silami, sposobnimi za izvedbo intervencij, čutile dolžne poseči v določene krizne razmere. Največkrat so to storile zaradi humanitarnih razlogov, ki so bili v neposredni povezavi z zagotavljanjem stabilnosti v določeni regiji.

Danes se voditelji razvitih demokracij zavedajo, da nevarnosti, ki jo predstavljajo države, kjer so državne institucije razpadle (failen, rogue states), ni mogoče več spregledati. Tudi članice Nata se strinjajo, da si moramo vsi prizadevati za to, da te države ali one, ki so v postkonfliktnem stanju, ne smejo postati varno zavetje (safe haven) za teroriste. Prav tako se strinjajo, da je potrebno preprečevati konflikte, ki bi lahko ogrozili regionalno stabilnost.³³

V kompleksnih okoljih, v katerih se danes odvijajo operacije, uspeh ni več odvisen le od vojaške sile. Uporaba vseh instrumentov nacionalne moči je postala nujna v operacijah v tujini, pa naj gre za prisilno vzpostavitev zaželenega stanja (coercion), protiteroristično operacijo, stabilizacijo razmer ali rekonstrukcijo (obnovo) po končanem konfliktu. Medagencijsko in mednarodno sodelovanje in koordinacija so potrebni vse od pripravljalnega obdobja v fazi načrtovanja pa vse do faze izvedbe.

V Zvezi načrtovanje operacij (defence planning) v širšem pomenu obsega vse discipline področja načrtovanja, kot so načrtovanje sil, oborožitve in logistike. Obenem je tesno povezano z drugimi področji, kot so operativno načrtovanje, standardizacija in zračna obramba. Večina načrtovanja se izvaja s sodelovanjem zaveznic pod sponzorstvom Severnoatlantskega sveta (North Atlantic Council - NAC). V ožjem pomenu pa načrtovanje obsega načrtovanje sil (force planning) in povezave med načrtovanjem sil in drugimi področji.

³³ Na Praškem srečanju od 21.do 22. novembra 2002 so predsedniki vlad držav članic Nata sprejeli sklep o izvedbi ukrepov, ki bodo okrepili pripravljenost Zveze in njeno sposobnost za soočanje z varnostnimi izzivi, vključno s terorizmom in širjenjem orožja za množično uničevanje. Ukrepi so uveljavljeni v novi poveljniški strukturi in nekaterih novih konceptih: v vojaškem konceptu za obrambo pred terorizmom, v konceptu Natovih sil za posredovanje (NATO Response Force – NRF), paketu praških zmogljivosti in konceptu obrambe pred orožji za množično uničevanje.

Pomemben element pri odločanju o načinu reševanja konfliktov so podatki, na podlagi katerih se odločitve in ukrepi sprejemajo. V Severnoatlantskem svetu, ki ima politične pristojnosti in moč odločanja, se na tedenskih sestankih obdelujejo in izmenjujejo informacije in mnenja o varnostnih razmerah. Osnovno načelo, ki vodi sprejemanje odločitev je konsenz, sprejet po temeljitih posvetih predstavnikov vseh držav, članic Zveze.

Zaradi hitrih sprememb in negotovega varnostnega okolja prihaja do razhajanj med tem, kako hitro in učinkovito varnostni sistemi zaznavajo potencialne grožnje, in med reakcijami obstoječih struktur na eni strani ter med zmogljivostmi vojska in njihovo sposobnostjo, da se na prepoznane grožnje odzovejo prožno in učinkovito, na drugi strani. Vojaške organizacije zveze NATO nimajo dobro opredeljenih metod za načrtovanje tistih zmogljivosti, s katerimi bi prepoznavale kakovost in količino potrebnih sil za izvedbo določene operacije. Dodatno težavo predstavlja nenehno zmanjševanje vojaških proračunov, kar omejuje trenutne in bodoče vojaške zmogljivosti v mnogih državah. Načrtovanje vojaških zmogljivosti v državah, članicah Nata, v veliki večini še vedno temelji na zapuščini bivših sistemov, kjer so se sile načrtovale v skladu s konceptom hladne vojne, blokofske pripadnosti oziroma v skladu z obrambno strategijo. Rezultat tega je precejšnje razhajanje med kriteriji in merili, ki jih za načrtovanje operacij uporabljajo posamezne države v zvezi NATO; pri tem največjo težavo trenutno predstavlja povezava med merili in kriteriji za dolgoročno vojaško načrtovanje ter med operativnim načrtovanjem in vrednotenjem Natovih vodenih operacij.

3.3. Izhodišča za razvoj novega koncepta

Strategija Nata je bila v obdobju hladne vojne pod dominantnim vplivom ZDA in ameriške vojaške doktrine (Vegič v Bebler in drugi 2005: 183). Ob koncu hladne vojne sta med nekdanjimi nasprotniki še vedno vladala nasprotje in nezaupanje kljub politiki, ki si je prizadevala za dialog. V takih razmerah strategija Nata ni mogla biti uspešna. Prvi dokument, ki je določal prvine nove strategije za razmere po končani hladni vojni, je bil strateški koncept zveze NATO, sprejet v letu 1991 (Strategic concept 1991). Poudarjal je nujnost sodelovanja med prejšnjimi nasprotniki. Na vrhunskem zasedanju zavezništva v

Washingtonu, aprila 1999, je bil sprejet nov strateški koncept (Strategic concept 1999). Ta je dopolnil temeljne varnostne naloge zavezništva in prvič opredelil vlogo Nata v reševanju kriz (operacije kriznega odzivanja), ki se izvajajo zunaj določil 5. člena Severnoatlanske pogodbe (Vegič v Bebler in drugi 2005: 183-186).

Na zasedanjih v Pragi (2002) in v Istambulu (2004) so bile sprejete dopolnjene usmeritve za obrambno načrtovanje zveze NATO ter izhodišča, ki določajo sile, sredstva in zmogljivosti, ki jih zahtevajo operacije, za katere se je NATO opredelil že v Strateškem konceptu, sprejetem leta 1999. V teh dokumentih je zapisano, da NATO potrebuje skupen okvir za načrtovanje, ki bo zagotovil konsistentnost, medsebojno usklajenost instrumentov nacionalnih moči, povezanost (združenost) vojaških sil držav, članic Zveze, ter njihovo operativno uspešnost.

Dokument, ki predstavlja konceptualni okvir³⁴ za izvedbo vojaškega preoblikovanja Zveze, z naslovom Koncept bodočih združenih operacij zveze NATO (CAFJO), sta v februarju 2006 sprejela oba poveljnika Natovih strateških poveljstev: poveljnik operativnega in poveljnik poveljstva za preoblikovanje³⁵.

Dokument je torej nastal na podlagi zavedanja, da se mora NATO preoblikovati, ker to zahtevajo vedno bolj zapletene razmere in globalizacija strateškega okolja, v katerem Zveza deluje. Dokument je odziv na potrebo po nadaljnjem kodificiranju in definiranju okvira za preoblikovanje, ki sta ga strateška poveljnika predstavila že v dokumentu Strateška vizija (Strategic Vision, 2004). Dokument temelji na podrobnih usmeritvah Vojaškega komiteja iz leta 2005³⁶, ki določa, kako mora potekati proces preoblikovanja Zveze, na stališču Vojaškega komiteja iz avgusta 2006 do pristopa k načrtovanju operacij, ki temeljijo na učinkih³⁷, ter na političnih usmeritvah³⁸, ki spodbujajo razvoj novih

³⁴ Concepts for Alliance Future Joint Operations – CAFJO, NATO HQ SACT, February 2006. Ker je dokument označen z oznako tajnosti, povzemanje in citiranje iz dokumenta ni dovoljeno. V nadaljevanju so uporabljeni le tisti podatki, ki so bili javno objavljeni, preden je dokument dobil oznako tajnosti.

³⁵ Poveljnika Natovih strateških poveljstev sta poveljnik poveljstva za operacije, Supreme Allied Commander Europe in poveljnik poveljstva za preoblikovanje, Supreme Allied Commander Transformation. Poveljstvo za operacije, Allied Command Operations ima sedež v Monsu, Belgija, poveljstvo za preoblikovanje, Allied Command Transformation, pa v Norfolk, Virginia, ZDA.

³⁶ MCM-0054-2005, 6 May, 2005, dokument z oznako tajnosti.

³⁷ MCM-0052-2006, 18 Avgust, 2006, dokument z oznako tajnosti

³⁸ Comprehensive Political Guidance, SG(2005)0918, 7 December 2005, dokument z oznako tajnosti.

konceptov. Dokument se je v procesu nastajanja dopolnjeval tudi s predlogi in komentarji, ki so jih posredovale države članice.

3.4. Konceptualni okvir za oblikovanje doktrin zveze NATO

Dokument CAFJO je namenjen definiranju konceptualnega okvira za obdobje naslednjih 15 let, usmerjal in oblikoval pa bo bodoči razvoj konceptov, doktrine in zmogljivosti, ki bodo Zvezi omogočili uveljaviti pristop do načrtovanja operacij, ki temeljijo na učinkih (Teft 2005).

CAFJO je dokument, v katerem so politično-vojaške usmeritve prevedene v vojaške koncepte; namenjen je tako za strateško kot tudi za operativno raven angažiranja Zveze. Vsebuje opise posameznih vrst operacij, v katere se bo NATO v prihodnje najverjetneje vključeval: od operacij visoke bojne intenzivnosti in kriznega odzivanja do različnih vrst operativnega angažiranja, ki vključuje vojaško podporo operacijam, ki so namenjene za stabilizacijo in rekonstrukcijo.

Dokument je namenjen tako vojakom, kot tistim, ki razvijajo koncepte in doktrine v Zvezi in v posameznih državah članicah na nacionalni ravni, pa tudi tistim, ki delajo na eksperimentih ter obrambnim načrtovalcem. Predstavlja osnovne definicije, opisuje ključne koncepte in določa zmogljivosti, ki bodo potrebne za uspešno izvajanje bodočih operacij Zveze.

CAFJO dokument torej izhaja iz spoznanja, da se v kompleksnem varnostnem okolju tako na strateški kot tudi na operativni ravni odločanja in poveljevanja ter kontrole pojavljajo nove zahteve. Operacije morajo biti načrtovane tako, da v svoje cilje umestijo dosežke, ki presegajo zgolj njihovo vojaško poslanstvo oziroma vojaško temeljno nalogo (mission). Izvajalci morajo upoštevati vse posledice načrtovanih strateških in operativnih aktivnosti, ki jih dobijo s podrobnimi analizami posameznih kriznih primerov.

Pristop, ki temelji na učinkih (Effects-based Approach to Operations) je podrobneje opredeljen v tretjem poglavju dokumenta CAFJO. Predstavlja zamisel o načinih in poteh,

na podlagi katerih bo NATO pristopal k reševanju kriz v bodoče. Uspešna uporaba tega pristopa zahteva, da NATO doseže sinergijo med vojaškimi in ne-vojaškimi dejavniki in razume medsebojno odvisnost med različnimi akterji (ki so lahko zavezniki, nevtralni ali sovražniki, partnerji ter civilne, vojaške, vladne, ne-vladne in mednarodne organizacije), ki so povezani s krizo. Le tako bo možno ustvariti učinke, ki lahko zagotovijo uresničitev zastavljenih ciljev.

CAFJO določa tudi načela načrtovanja, ki so osnova za oblikovanje pristopa, ki temelji na učinkih. Ta načela izhajajo iz opredelitev v Natovem Strateškem konceptu iz leta 1999, kjer je zapisano, da Zveza ostaja »...zavezana širšemu pristopu do varnosti in sprejema/priznava (recognize) pomembnost političnih, ekonomskih, socialnih in okoljskih faktorjev skupaj z nepogrešljivo obrambno dimenzijo.« (Strategic Concept 1999: točka 25). Iz tega sledi, da NATO prepoznava in priznava, da samo z vojaškimi aktivnostmi ni moč reševati svetovnih problemov in posameznih kriz.

Omenjena načela za načrtovanje so:

- Osredotočiti se je potrebno na končno stanje (end-state) in oblikovati pogoje, ki bodo omogočili, da ga dosežemo.
- Področje delovanja Nata (Engagement Space) je potrebno obravnavati kot sistem, v katerem delujejo in ustvarjajo učinke vse entitete in akterji (sovražnikovi, nevtralni in prijateljski).
- Področje delovanja je potrebno podrobno analizirati, da lahko razumemo probleme in vzročne (causal) povezave med aktivnostmi in učinki.
- Harmonizirati je potrebno delovanje in prispevek posameznih instrumentov Zveze, in kjer je to primerno, tudi aktivnosti drugih akterjev.
- Kontinuirano je potrebno ocenjevati učinkovitost aktivnosti in jih, kadar je to potrebno, prilagajati.

Pristop, ki temelji na učinkih, je v dokumentu CAFJO opredeljen kot širši okvir, ideja o uporabi vojaških in nevojaških instrumentov moči za izvajanje operacij. Same operacije, ki temeljijo na učinkih, pa so definirane kot usmerjene vojaške dejavnosti, ki naj bi vplivale na sovražnikovo voljo do bojevanja. V postopku načrtovanja operacij torej pristop, ki temelji na učinkih, predstavlja zamisel o tem, kako lahko v reševanju krize dosežemo

popolno (comprehensive) in koherentno aplikacijo vojaških in nevojaških inštrumentov moči. Ta pristop bo Zvezi omogočil, da bo bolje identificirala (prepoznala) načine, kako z vojaško silo učinkoviteje podpreti prizadevanja drugih inštrumentov moči, hkrati pa predstavlja načine, kako ti instrumenti lahko podprejo vojaško delovanje Zveze. Tako podprta bo lahko učinkoviteje vplivala na dogodke, voljo, razumevanje situacije in na zmogljivosti različnih akterjev v krizi. Medsebojni vpliv se bo izrazil na več ravneh odločanja.

CAFJO opredeljuje tudi inštrumente moči ter poskuša poenotiti razumevanje o tem, kaj vsak posamezen instrument moči predstavlja in kaj lahko vsak od njih zagotavlja iz vojaške perspektive:

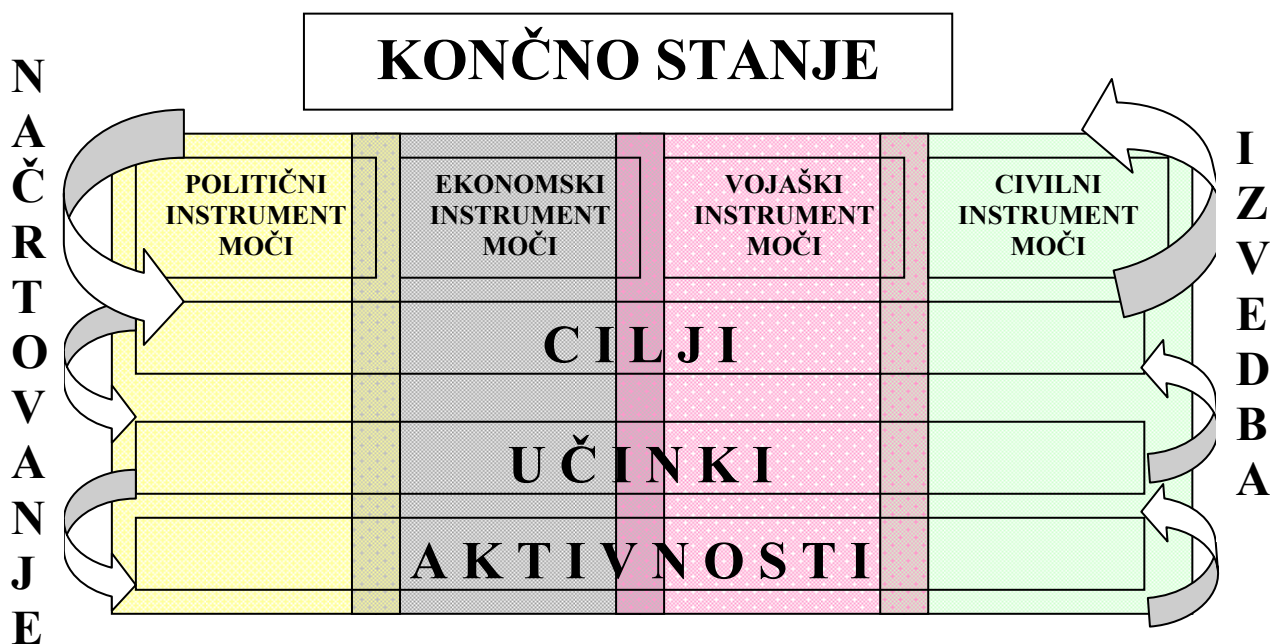
- Politični inštrument se nanaša na uporabo politične in diplomatske moči za vplivanje na akterje v krizi ali za ustvarjanje pogojev, ki bodo ugodni za NATO. Gre za to, da bi se v povezavah med Natom in številnimi regionalnimi in mednarodnimi organizacijami ter akterji razrešila določena vprašanja, povezana s krizo, da bi se izognili konfliktu ali vplivali na potencialnega sovražnika.
- Ekonomski instrument moči se nanaša na ekonomske vzvode, predvsem na finančnem področju (spodbude, blokade). V kontekstu zveze NATO bo tovrstni instrument najverjetneje deloval preko držav članic ali v okviru mednarodnih organizacij.
- Civilni instrument se nanaša na področja, kot so pravo, javna uprava, izobraževanje, javno informiranje, administrativna podpora ter podpora pri vzpostavljanju infrastrukture (ta omogoča dostop do zdravstvene oskrbe, vode, energije, hrane). NATO se bo na tem področju povezoval tako z nacionalnimi državami kot tudi z nevladnimi in mednarodnimi organizacijami. Civilni inštrument moči se lahko uveljavlja na področjih kot so: pomoč in vpliv na razvoj pravnega sistema, izmenjava informacij o kriminalnih aktivnostih, izobraževanje, oblikovanje klime za sprejem Natovih sil med javnostmi na območju operacije.
- Vojaški instrument predstavlja uporaba vojaških zmogljivosti, vključno z grožnjo ali uporabo sile za doseg zaželenega cilja.

Pri uveljavljanju pristopa (do načrtovanja operacij), ki temelji na učinkih, kot ga opredeljuje CAFJO, je pomembno določiti vzročne povezave med aktivnostmi in učinki. V dokumentu je definirano področje delovanja NATO (Engagement Space) kot tisti del

strateškega okolja (strategic environment), v katerem se je NATO odločil, da bo deloval. Področje delovanja zveze NATO je razdeljeno na domene: vojaško, politično, ekonomsko in civilno. Vojaška domena je tisti del področja, znotraj katerega se izvajajo vojaške aktivnosti, ki jih vodi vojaški poveljnik s koordinirano podporo drugih domen. Znotraj domene vojaškega poslanstva se bodo izvajale tudi aktivnosti nevojaškega značaja, vojaški poveljnik pa jih mora integrirati ali podpreti skladno s tem, koliko lahko tovrstna integracija ali podpora uspešno prispeva h zaželenemu končnemu stanju (end-state).

Grafični prikaz v nadaljevanju predstavlja poenostavljeno shemo načrtovanja in izvedbe operacij v skladu s pristopom, ki temelji na učinkih – načrtovanje poteka od zgoraj navzdol in od spodaj navzgor. Prikaz različnih domen na način, da je vsaka predstavljena posebej, odraža različnost njihove strukture in omejitve posamezne domene. Razvidno je tudi, da se medsebojno prepletajo, kar ponazarja medsebojno odvisnost (interdependencies) instrumentov moči, kadar so ti uporabljeni v reševanju krize.

Grafični prikaz 4: Shema načrtovanja in izvedbe operacij v skladu s pristopom, ki temelji na učinkih (Vir: (2005) Teft, Martin, Concepts for Alliance Future Joint Operations – CAFJO, NATO HQ SACT)

CAFJO vsebuje spoznanje, da bodo vojaške aktivnosti le redko rešile probleme v kompleksnem in multidimenzionalnem varnostnem okolju. Pri razumevanju bistva pristopa (do načrtovanja operacij), ki temelji na učinkih, je ključno razumevanje odnosa (relationship) med končnim stanjem (end-state) in aktivnostmi. V dokumentu so razloženi in definirani pojmi za posamezni pojav in relacije med njimi.

Končno stanje (the end-state) je edinstvena, nedvoumna zaključna situacija, ki je bila realizirana z dosego enega cilja ali več (objectives), ki jih je določil Severnoatlantski svet; je zaključna situacija, ki nastopi takrat, ko se uspešno zaključijo vse operacije, tako vojaške kot nevojaške.

Cilj (objective) je izid, ki ga želimo doseči (intended) znotraj področja delovanja z združevanjem (aggregation) določenih (specified) učinkov. Cilj bo dosežen z ustvarjanjem številnih učinkov.

Določitev oziroma poznavanje vseh ciljev zagotavlja, da lahko bolje razumemo, kakšno naj bo končno stanje.

Učinek je vsota posledic (cumulative consequence) v okolju, nastal pa je kot rezultat ene aktivnosti ali več in bo vodil do spremembe situacije v eni dimenziji ali več dimenzijah³⁹ področja delovanja.

Aktivnost je proces, v katerem je angažiran katerikoli inštrument moči na kateri koli ravni.

CAFJO obravnava učinke kot ključen element pristopa, ki temelji na učinkih. Učinki namreč povezujejo končno stanje in cilje z aktivnostmi, ki se izvajajo znotraj področja delovanja. Kot posledica specifičnih aktivnosti učinki prispevajo k spremembam zmogljivosti, vedenja in mnenja akterjev v strateškem okolju. Dokument učinke razvršča v fizične in kognitivne. Kljub temu da fizični učinki lahko privedejo do nekaterih kognitivnih učinkov, je njihov primarni namen, vplivati na zmogljivosti akterjev. Kognitivni učinki pa so usmerjeni predvsem na vedenje akterjev. Učinke razvršča še v primarne, ki so neposreden rezultat aktivnosti, in posledične (subsequent), kjer en učinek povzroči naslednji učinek ali skupino učinkov. CAFJO nadalje deli učinke na zaželene, nezaželene, namerne in nenamerne:

- Zaželeni učinki imajo neposreden in pozitiven vpliv na doseganje zaželenega (načrtovanega, predvidenega) končnega stanja.
- Nezaželeni učinki ogrozijo zaželeno končno stanje.
- Namerni učinki so tisti, ki ustvarijo vnaprej določeno (pre-determined) skupino učinkov.
- Nenamerni učinki so tisti, za katere se ne pričakuje ali predvideva, da bodo povezani z zaželenim končnim stanjem; lahko so zaželeni ali nezaželeni.

³⁹ Področje delovanja sestavljajo fizične in kognitivne entitete. Vključuje tudi dimenzije, kot so geografija, demografija, ekonomski faktorji, informacije, socialni vplivi, politični trendi, dinamika vodenja, znanje, tehnološki razvoj, obveščenost javnosti.

CAFJO določa tudi štiri funkcije, ki izhajajo iz analize procesa opazovanja, usmerjanja, odločanja in delovanja (observe, orient, decide, act process): razvoj baze znanja (knowledge base), načrtovanje (planning), ki temelji na učinkih, izvedba delovanja z upoštevanjem principov pristopa, ki temelji na učinkih, in ocenjevanje področja delovanja. Sposobnost Zveze, da združi različne instrumente moči, s katerimi bo najučinkoviteje delovala, in njena sposobnost, da koordinira svoje delovanje z drugimi akterji, pa predstavljata strateško okolje.

Razvita baza znanja je produkt sistematične analize strateškega okolja, ki je razumljeno celostno (holistično). Vsaka dimenzija: politična, geografska, ekonomska, socialna in civilna ter elementi, kot so infrastruktura, tehnologija, vojaška varnost in nevojaška varnost, so natančno opredeljeni. Razvoj baze znanja je kontinuirana aktivnost, ki zagotavlja znanje za razumevanje, ki ga potrebujemo za izvebo načrtovanja operacij, temelječih na učinkih. V tem znanju so upoštevane tudi vojaške in politične usmeritve z višjih ravni.

Načrtovanje je v pristopu, ki temelji na učinkih (Planning in an Effects-based Approach to Operations), določeno s pogoji, pod katerimi bodo doseženi učinki, ki bodo privedli do zaželenega končnega stanja. Rezultat tovrstnega načrtovanja je koordinacija in sinhronizacija delovanja na celotnem področju konflikta (engagement space).

Delovanje je v pristopu, ki temelji na učinkih (Execution in an Effects-based Approach to Operations), opredeljeno kot ustvarjanje zaželenih učinkov s skupnimi, koordiniranimi in sinhroniziranimi aktivnostmi vojaških in drugih akterjev. Delovanje lahko poteka na strateški, operativni ali taktični ravni. Odgovornost za določitev in opazovanje (monitoring) učinkov je na politični, vojaško-politični, strateški in operativni ravni. Ključni element pri izvedbi vsake operacije je sposobnost merjenja napredka v smeri zaželenega končnega stanja, merjen pa je z doseženimi učinki in sposobnostjo prilagajanja na spremembe na področju delovanja.

Ocenjevanje področja delovanja (Assessment of the Engagement Space) vsebuje opazovanje (monitoring) in ocenjevanje izidov (outcome) vseh aktivnosti, ki se izvajajo v konfliktu, in z njimi povezanih učinkov.

Pristop, ki temelji na učinkih, je v dokumentu CAFJO interpretiran kot širši pristop do varnosti, ki pri načrtovanju operacij priznava pomembnost uvajanja različnih instrumentov, ki so Zvezi na razpolago. Z njimi je moč ustvariti celoto učinkov, ki bodo privedli do rešitve krize. Sinergija med vojaškimi in nevojaškimi entitetami ter razumevanje medsebojne odvisnosti med akterji, bosta omogočila vojaškemu instrumentu Zveze določiti način, kako najbolje harmonizirati svoj prispevek s prispevkom drugih akterjev in entitet, ki so vpleteni v krizo, in tako doseči zaželeni izid.

Pristop, ki temelji na učinkih, in njegova operativizacija, koncept operacij, ki temeljijo na učinkih, sta v fazi razvoja. Za polno uveljavitev v nacionalnih državah ali v zvezi NATO je potrebno dograditi teoretični okvir in opraviti vrsto analiz v okoljih, kjer naj bi ga uporabljali. Bodoče operacije, ki se bodo načrtovale in vodile v skladu s pristopom, ki temelji na učinkih, bodo od političnega in vojaškega vodstva zahtevale polno razumevanje pomena učinkov in njihove povezave z aktivnostmi in viri na eni ter cilji operacije na drugi strani.

Kar zadeva NATO, bodo tisti, ki odločajo, morali imeti jasne predstave o strategiji Zveze, doumeti povezave med zastavljenimi cilji, aktivnostmi in učinki, imeti instrumente za kontinuirano ocenjevanje operativnih izidov in razviti sposobnosti za prilagajanje delovanja spremembam v poteku operacije. Prav tako bo potrebno vzpostaviti usklajeno sodelovanje z drugimi agencijami in v načrte za doseg zaželenega končnega izida vključevati politične, ekonomske, socialne, pravne in druge dejavnike.

3.5. Razvoj koncepta v državah, članicah zveze NATO

Na podlagi dostopnih dokumentov, ki govorijo o razvoju novega pristopa do načrtovanja in izvajanja operacij, lahko sklepamo, da so določene, predvsem stare članice zveze (VB, Nemčija, Francija, Kanada) razvijale svoje koncepte operacij, ki temeljijo na učinkih, še preden je pristop, temelječ na učinkih, začela razvijati zveza NATO. Te države, in tudi nekatere, ki niso članice Zveze (npr. Avstralija), skupaj z vojsko ZDA take koncepte

razvijajo že od leta 2002 v seriji eksperimentov z naslovom Mednarodni eksperiment (Multinational Experiment 3 in 4) .

NATO je na institucionalni ravni začel razvijati t.i. pristop do operacij, ki temelji na učinku šele v letu 2005. Razvija ga poveljstvo za transformacijo (SACT), ki v prej omenjenih eksperimentih, ki jih vodijo ZDA, sodeluje in izsledke uporablja za oblikovanje svojih rešitev v novem pristopu do operacij.

Članice NATO kot nacionalne države pri razvoju konceptov operacij, ki temeljijo na učinku, upoštevajo posebnosti svojih nacionalnih doktrin. Vanje vnašajo lastne izkušnje iz operacij, ki so jih izvajale same ali kot del koalicij in Zveze. Razumevanje novega pristopa, katerega bistvo je v spoznanju, da za obvladovanje sodobnih svetovnih kriz ne zadostuje le vojaška moč, je v Natu in državah članicah podobno. Analize dokumentov so pokazale, da velikih vsebinskih razlik na najbolj splošni ravni ni, nastajajo, ko gre za izvedbeno raven, za postopke načrtovanja, izvajanja, ocenjevanja in prilagajanja poteka operacij. V nacionalnih konceptih posamezne države uporabljajo različno terminologijo: nekoliko različno pojmujejo okolje, v katerem potekajo operacije, različna je tudi vloga, ki jo pripisujejo učinkom. V vseh konceptih pa je opaziti vpliv teoretičnih izhodišč, ki so nastajala v ZDA, kar je razumljivo, saj so avtorji zasnove novega pristopa do načrtovanja in izvajanja operacij skoraj izključno Američani.

40

3.5.1. Razvoj koncepta v nekaterih starih članicah Nata

Velika Britanija

V Britaniji so razvili t.i. usklajen pristop do reševanja kriz (Comprehensive Approach), ki predstavlja konceptualni okvir za uspešno koordinacijo ciljev in aktivnosti med različnimi področji, ki jih vodi vlada. Pristop obsega analiziranje, načrtovanje in izvajanje operacij kot nacionalni odgovor na kompleksne situacije.

⁴⁰ Izbrane države imajo javno dostopne dokumente, ki nakazujejo razvoj koncepta operacij, ki temelji na učinkih.

Na učinkih temelječ pristop (Effects-Based Approach to Operations) Britanci razumejo kot način razmišljanja in specifičen proces, ki omogoča integracijo delovanja vojske z drugimi instrumenti nacionalne moči in njen prispevek k uspešnemu reševanju kriznih razmer. Bistveno značilnost tega pristopa na splošno razumejo torej podobno, kot v drugih državah in Natu, vendar so oblikovali svoj pristop, ki pa predvideva sodelovanje med različnimi vladnimi področji. Tako razumevanje pristopa do operacij, ki temelji na učinkih, in celovit pristop, ki predstavlja nacionalni koncept, sta podlaga za oblikovanje vojaške doktrine Velike Britanije.

Kanada

Strateški koncept iz leta 2004 kaže, da so kanadske oborožene sile pripravljene sprejeti koncept OTU kot svoj *modus operandi* za bodoče obrambne in varnostne operacije. V tem dokumentu so OTU opisane kot »...napor, ki je usmerjen v izravnavo mehkih in trdih zmogljivosti (power assets), ki jih ima država ali koalicija, vključno s političnimi, ekonomskimi, tehnološkimi in socialnimi viri zato, da bi dosegla zaželeno izide (desired outcomes). Z OTU si prizadeva vplivati na nasprotnikovo razmišljanje in učinkovati na njegovo voljo do delovanja in hkrati zagotoviti čim manjšo obrobno škodo.« (CFSOC 2005: 18)

Operacije, ki temeljijo na učinkih, so predstavljene kot koncept, ki bo kanadski vojski omogočil, da bo v bodočih operacijah lahko v popolnosti izrabila prednosti novih tehnologij in informacijskih sredstev, sodelovala z nevojaškimi akterji in dosegla prevlado nad nasprotniki. Kanadsko razumevanje OTU je podobno kot v drugih državah članicah Nata, še posebej tistemu v ZDA (Craig 2004: 2).

Kanadska vojska je v procesu posodabljanja svoje vojaške doktrine in operacije, ki temeljijo na učinkih, bodo predstavljale osrednji koncept za načrtovanje, izvedbo in ocenjevanje operacij v kompleksnih kriznih situacijah.

Nemčija

Nemška vojska razume koncept operacij, ki temeljijo na učinkih, kot podlago za združeno (verbund) delovanje vojaške sile, mednarodnih, vladnih in nevladnih institucij, predvsem v okviru stabilizacijskih operacij. Poudarjajo, da se mora vojska vključiti v integrirano načrtovanje skupaj z mednarodnimi partnerji kot tudi z vladnimi in nevladnimi organizacijami z nevojaškega področja. S sodobnimi in bodočimi varnostnimi in političnimi izzivi se bo po njihovem mogoče soočati skupno, z integracijo vseh moči.

Koncept operacij, ki temeljijo na učinkih, je osredotočen na kombinacijo vojaških in nevojaških ravnanj, ki vplivajo na dejavnike v konfliktu v operativnem okolju. Pričakovan uspeh takšnega pristopa izhaja iz sistemske analize. Vse aktivnosti, tako vladnih kot nevladnih institucij so integrirane in usklajene že v postopku načrtovanja. Pomembna sta nadzor nad izvajanjem operacij in ocenjevanje uspešnosti; uspeh se meri z vnaprej postavljenimi kriteriji za stabilizacijske operacije. OTU so zasnovane na razvoju znanja, ki zagotavlja pravočasno in dinamično razumevanje sistema, ter na načrtovanju, izvajanju in ocenjevanju (Bundeswehr 2006).

Razvoj nemškega koncepta se preverja eksperimentalno in še ni razvit do take stopnje, da bi ga vključili v doktrino. Nemčija sodeluje tudi v seriji mednarodnih eksperimentov (MNE), ki jih vodijo ZDA. Nemški strokovnjaki bodo spremljali razvoj koncepta OTU na institucionalni ravni Zveze in sodelovali pri njegovem oblikovanju naslednji dve leti ter rezultate in izkušnje prenašali v razvoj koncepta OTU na nacionalni ravni.

Francija

Francija razvija koncept operacij, ki temeljijo na učinkih, v okviru zamisli o konceptu kriznega odzivanja (Crisis Response Concept), ki je del strateškega navodila za načrtovanje operacij (Strategic Planning Guidance). Koncept kriznega odzivanja se uporablja v povezavi s koalicijskimi operacijami. Usmerjen je na razvoj strateških možnosti (strategic options) morebitne koalicije v krizni operaciji, še preden je ta politično odobrena. V osnovi gre za načrtovanje, ki temelji na učinkih na strateški ravni. Koncept

kriznega odzivanja tako vsebuje koalicijsko strateško oceno situacije, sprejeto končno stanje in ključne cilje. Vsebuje tudi listo povezanih strateških možnosti za vsak posamezen cilj: opis in zbir povezanih učinkov, ki jih je potrebno doseči. Vanj so zajete tudi aktivnosti združenih političnih, informacijskih, vojaških in ekonomskih instrumentov moči na strateški ravni (DIME strategic course), ki so potrebne za doseg te učinkov kot tudi ocena tveganja in stroškov ter pravni okvir (Strategic Planning Guide 2005).

Francija pri razvoju koncepta operacij torej upošteva splošna načela pristopa, ki temelji na učinkih. Čeprav je krovni koncept pri njih imenovan drugače, sprejemajo osnovno paradigmo, da je za reševanje kompleksnih kriz potrebno obravnavati vse vidike krize: politično, vojaško, pravno, informacijsko, varnostno, ekonomsko in humanitarno, in to simultano in koordinirano. Vendar pa sami pravijo, da navodilo za strateško načrtovanje tistim, ki o načrtovanju in izvajanju operacij odločajo, na politični ravni ponuja široke možnosti za izbiro in omogoča morebitni koaliciji, da se odloči o intervenciji, o cilj in načinih posredovanja (Strategic Planning Guide 2005).

3.5.2. Razvoj koncepta v Češki republiki, na Poljskem, Madžarskem ter v Latviji, Litvi, Estoniji, Bolgariji, Romuniji, na Slovaškem in v Sloveniji

Po dostopnih podatkih, zbranih pri nacionalnih predstavnikih Češke, Poljske, Madžarske in sedmih najmlajših članicah zveze NATO, lahko sklepamo, da nobena od njih ne razvija lastnega koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih. Predstavnik Slovaške in Češke sta potrdila, da bo koncept vgrajen v njuni obrambni doktrini, ki ju v obeh državah posodablja in za kateri je predvideno, da bosta sprejeti v letu 2007. Bolgarija je letos sprejela zakon o kriznem upravljanju, ki vsebuje elemente pristopa, ki temelji na učinkih (Effects-Based Approach to Operations). Vojška doktrina in vojaška strategija sta bili v tej državi sprejeti leta 2002 in sta v procesu posodabljanja.

V Sloveniji smo novo vojaško doktrino sprejeli v letu 2006. V dokumentu je zapisano, da vojaška doktrina uveljavlja Strateški koncept zavezništva (Washington 1999) ter načela organiziranja in delovanja vojaških sil, ki izhajajo iz zavezniške doktrine združenih sil (Allied Joint Doctrine – AJP-1), in upošteva dejstvo, da je Republika Slovenija postala

članica zveze Nato in Evropske unije, kar pomeni upoštevanje novih rešitev v organiziranosti in delovanju Slovenske vojske (Vojaška doktrina 2006: 7). V dokumentu je tudi zapisano, »... da globalne grožnje varnosti postajajo vse bolj tudi neposredne nacionalne grožnje« in »...ker večina groženj varnosti deluje transnacionalno, obramba pred njimi zahteva visoko stopnjo mednarodnega sodelovanja in usklajenega odzivanja na različne krizne pojave.« (Vojaška doktrina 2006: 11). Doktrina že vsebuje spoznanje, da se lahko kompleksni varnostni problemi rešujejo le z mednarodnim, interagencijskim in medresorskim sodelovanjem, in to tako znotraj meja nacionalne države kot na svetovni ravni (Grizold 2005: 25). To spoznanje pa je podlaga za uveljavljanje pristopa do načrtovanja operacij, ki temeljijo na učinkih.

Razpoložljivi podatki torej kažejo, da bodo vse nove članice zveze NATO v svoje doktrine vgradile elemente pristopa do operacij, ki temelji na učinkih, ko bo ta sprejet na ravni zveze NATO.

3.5.3. Težave pri sprejemanju koncepta na institucionalni ravni zveze NATO

Razvijanje pristopa, ki temelji na učinkih in njegova najpomembnejša značilnost, da je za doseg varnostnih ciljev potrebno poleg političnega in vojaškega angažirati tudi ekonomske in druge civilne inštrumente moči, nekateri razumejo kot širitev vloge Nata izven vojaške in politične domene.

Večina držav članic se z razvojem pristopa na institucionalni ravni zavezništva strinja in namerava razvijati koncepte, v katerih se bodo v skladu z načeli pristopa načrtovale in izvajale operacije, ki temeljijo na učinkih. Izjema je pravzaprav le Francija, ki Nato očita, da poskuša širiti svoj vpliv na civilno področje. Ne strinja se, da bi Zveza na institucionalni ravni v reševanje konfliktov vključevala poleg vojaškega in političnega tudi druge instrumente moči, kar pa pravzaprav tudi ni namen Nata.

V preteklosti so tako stare kot tudi nekatere nove članice zveze NATO že nasprotovale odločitvam, in to predvsem tistim, za katere so sodile, da so jih spodbudile ZDA. To nasprotovanje lahko izvira iz dejstva, da želijo nacionalne države uveljavljati svoje

koncepte, ki so odraz njihove tradicije in prakse. Zato zavračajo (včasih tudi vsiljene) ameriške modele. Med novimi članicami pa so tudi države, ki so bolj naklonjene vodilni vlogi ZDA, še posebej, če je ta njihov tradicionalni zaveznik in sponzor. Predvidevamo lahko, da se bodo nekatere nove članice, med njimi tudi Slovenija, obnašale pragmatično in bodo nove koncepte uvedle šele, ko jih bo potrdila tudi Zveza na institucionalni ravni. Razlog za tako ravnanje bo najbrž tudi v tem, da jim primanjkuje strokovnjakov in finančnih možnosti za empirično preizkušanje in samostojno razvijanje konceptov.

V francoskih stališčih do razvijanja pristopa, ki temelji na učinkih, lahko zasledimo očitek, da bo NATO z uveljavljanjem tega pristopa na institucionalni ravni razširil svoj vpliv tudi izven vojaške in politične domene. Vendar za to ni nobenega tehtnega razloga. Novi pristop do operacij ne predvideva ustanavljanja struktur civilnih instrumentov moči na ravni Zveze. Ko govori o holističnem principu, govori o tem, kako lahko pri reševanju krize dosežemo popolno in koherentno uporabo vojaških in nevojaških instrumentov moči. Opredeljuje tudi načine, kako z vojaško silo podpreti prizadevanja drugih (nacionalnih) inštrumentov moči in kako lahko ti podprejo vojaško delovanje Zveze. Dokument CAFJO, ki je bil podrobneje predstavljen v tem poglavju, natančno opredeljuje uporabo nacionalnih inštrumentov moči in ne predvideva nobenih dodatnih civilnih struktur na institucionalni ravni zveze NATO.

3.6. Nove spodbude za uveljavitev koncepta v zvezi NATO

Vloga zveze NATO tudi po koncu hladne vojne ostaja kolektivna obramba, saj 5. člen iz Washingtonske pogodbe še vedno predstavlja močno zagotovilo za nacionalno varnost držav, članic Severnoatlantske zveze. Toda večina nalog, ki jih je NATO opravljal v tem obdobju so bile naloge, ki jih v žargonu zveze NATO imenujejo »non-article 5«, kar označuje operacije kriznega odzivanja.

Natova intervencija na Kosovu v letu 1999 je pokazala, kako pomembno je sodelovanje med različnimi instrumenti moči. Kosovo je pogosto omenjeno kot glavni spodbujevalec razvoja koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih. Milošević dolgo, kljub intenzivni zračni operaciji zaveznikov, ni pristal na zahteve zavezništva. Postopoma, po enajstih tednih

bombardiranja, ki je bilo usmerjeno predvsem na srbske »centre moči« (električne centrale, tovarne njegovih podpornikov), ter po prvih kopenskih operacijah Osvobodilne vojske Kosova (Kosovo Liberation Army – KLA), opremljene in oborožene s pomočjo zaveznikov, ter po nenehnih ekonomskih pritiskih in diplomatskih iniciativah, so Srbi sprejeli Natove pogoje. Tako je kombinacija vseh instrumentov moči, bolj kot sama vojaška moč, prepričala Miloševića, da je junija 1999 popustil zavezniškim zahtevam.

V vojaški operaciji, ter kasneje v stabilizacijski fazi in fazi rekonstrukcije, so bili uporabljeni vsi instrumenti moči. Balkanska kontaktna skupina⁴¹ je pomagala pri posvetovanjih in koordinirala pogajanja med vpletenimi vladami. S sodelovanjem Evropske unije, Organizacije za sodelovanje v Evropi, zveze NATO in različnih teles Združenih narodov, se je zelo zgodaj začelo načrtovanje različnih nevojaških vidikov stabilizacije in rekonstrukcije, kot so varnost (vojaške in policijske akcije), obnova civilnih institucij in podobno.

NATO je danes prisoten v šestih operacijah: na Balkanu, v Afganistanu, Iraku, v Sredozemlju in v Darfurju. V letu 2005 je sodeloval v humanitarnih operacijah v ZDA (pomoč pri odpravljanju posledic orkana Katrina), v letu 2006 v Pakistanu (odpravljanje posledic rušilnega potresa). Toda pomembno vprašanje, s katerim se NATO sooča danes, ni, kako opraviti vojaško poslanstvo v operacijah, ki jih narekujejo nove, spremenjene varnostne razmere; vprašanje je, kdaj je naloga Nata na območju operacije zares zaključena in na kakšen način in predvsem v kolikšni meri naj Zveza podpira druge akterje v območju operacije pri dejanskih nevojaških vidikih obnove. V Natu še vedno ni konsenza o tem, ali naj posamezne operacije, kot sta na primer Pakistan in Darfur, postanejo vzorec za bodoče delovanje Zveze.

Zelo pomembno vprašanje, s katerim se ukvarja Severnoatlantsko zavezništvo, je področje preoblikovanja vojaške sile. Vsi v Natu se strinjajo, da je potrebno izpopolniti uporabnost sil, da bodo učinkovitejše pri opravljanju raznovrstnega poslanstva, še posebej v novih vrstah operacij. Posebno pereče je vprašanje nadaljnje vloge Nata v boju s terorizmom.

⁴¹ Skupina je bila prvič ustanovljena za nadzor nad mirovnimi pogovori v Bosni 1994-1995. Skupino, imenovano tudi Kontaktna skupina šestih (Six Contact Group), so sestavljali predstavniki zunanjih ministrstev ZDA, Rusije, Nemčije, Francije, Italije in Velike Britanije.

Prisotnost Zveze in dosežki v Afganistanu so de facto protiteroristično poslanstvo, ki ima svojo težo tudi v globalnem protiterorističnem boju. Dilema pa je, če naj se NATO še bolj ali na drug način angažira na tem področju. Stališče Zveze je, da v boju proti terorizmu, ki zahteva vpletenost političnih, pravnih, socialnih, ekonomskih in drugih sredstev, NATO kot politično-vojaška organizacija ne more biti odločilni dejavnik. Tako stališče je bilo oblikovano predvsem, ker nekatere članice (Francija, Danska, Belgija) ne pristajajo na razširjanje vloge Nata zunaj okvira politično-vojaške organizacije.

Pristop (do načrtovanja in izvajanja operacij), ki temelji na učinkih, poskuša odgovoriti na navedene dileme. Uspešne intervencije zahtevajo integracijo vseh instrumentov nacionalne moči med vojaško operacijo in tudi med fazo rekonstrukcije. Interagencijsko ter mednarodno delovanje in koordinacija se morajo začeti dovolj zgodaj. Za vojsko je pomembno, da se vzpostavijo mehanizmi, ki bodo omogočali dolgoročno sodelovanje z dejavniki na terenu. Tako lahko zmanjšajo čas trajanja vojaške prisotnosti in pomagajo pri prehajanju iz ene faze operacije v drugo.

Na srečanju najvišjih predstavnikov držav, članic Nata, v Rigi konec novembra 2006 so izdali deklaracijo, ki poudarja zavezanost članic, da branijo prebivalstvo in vrednote pred ogrožanjem, značilnim za 21. stoletje, ter zavezanost, da vzdržujejo močno kolektivno obrambo kot temeljni namen obstoja zveze. Članice so se v tej deklaraciji zavezale, da bodo nadaljevale sodelovanje v operacijah. Posebno pomemben za proučevanje teme o OTU je del, v katerem je zapisano, da »...današnji varnostni izzivi zahtevajo od mednarodne skupnosti usklajen pristop (comprehensive approach), ki mora vsebovati širok spekter civilnih in vojaških instrumentov.« (Riga Summit Declaration 2006: točka 10)

Na tem srečanju so državniki sprejeli tudi sklep, da mora Severnoatlantski svet do srečanja zunanjih (aprila 2007) in obrambnih (junij 2007) ministrov pripraviti »...pragmatične predloge za koherentno aplikacijo instrumentov Natovega kriznega upravljanja...«, kar bo predstavljalo podlago za »...praktično sodelovanje na vseh ravneh z OZN, drugimi relevantnimi mednarodnimi in vladnimi organizacijami in lokalnimi akterji...« v »...načrtovanju in izvajanju trenutnih in bodočih operacij.« (Riga Summit Declaration 2006: točka 10)

Iz besedila deklaracije je jasno razvidno, da bo NATO tudi v bodoče sodeloval v operacijah kriznega odzivanja, kot tudi v operacijah za stabilizacijo (stabilization) in obnovo (reconstruction). Jasno je tudi stališče, da NATO ne bo razvijal zmogljivosti za civilne namene, temveč se bo usmeril v prilagoditev svojih vojaških in političnih načrtovalnih procedur zato, da bi izboljšali sodelovanje med civilnimi in vojaškimi akterji pred operacijo in med njenim izvajanjem. Pristop do načrtovanja operacij, ki temelji na učinkih, je teoretična podlaga za realizacijo ciljev in stališč, sprejetih z navedeno deklaracijo.

SKLEP

Prvenstveni cilj tega magistrskega dela je bil, predstaviti pristop do načrtovanja operacij, ki temeljijo na učinkih. Za koncepte, ki se razvijajo po principih tega pristopa, so značilni celosten, z relevantnimi informacijskimi podatki podprt pregled nad krizno situacijo in nasprotnikom, razumevanje nasprotnika kot sistem, ter uporaba integriranih struktur vojaških in nevojaških sistemov in instrumentov za doseganje načrtovanih ciljev – učinkov.

V nalogi sem iskala odgovor na dve medsebojno povezani vprašanji:

- 1) Kako so spremenjeno varnostno okolje po koncu hladne vojne in nove grožnje nacionalni in svetovni varnosti vplivali na nove pristope do načrtovanja operacij?
- 2) Ali bo koncept na učinkih temelječih operacij, ki ga razvijajo v oboroženih silah ZDA, vplival tudi na razvoj podobnih konceptov v državah članicah zveze NATO in na razvoj koncepta v Zvezi sami?

Sodobno varnostno okolje opredeljujejo večdimenzionalnost, transnacionalnost in kompleksnost kriz. Novih groženj, ki jih v sodobnem svetu predstavljajo terorizem, nekontrolirana trgovina z orožjem, mednarodni kriminal, preprodaja mamil in drugo, ne moremo preprečiti ali odstraniti le z vojaško silo. Dokaz za to so krize in ogrožanja, ki so svet zajeli v zadnjih desetih letih (teroristični napadi z nekonvencionalnim orožjem, okoljske katastrofe, medetnični spopadi...). H kompleksnosti sodobnega ogrožanja

varnosti prispevata še globalizacija in internacionalizacija tako v vsebinskem kot v prostorskem smislu.

Učinkovito obvladovanje varnostnih razmer bo terjalo sodelovanje med resorji na državni ravni in dobro sodelovanje med državami, ne le tradicionalnimi zaveznicami, temveč tudi med nekdanjimi nasprotniki.

Odgovori držav in organizacij, ki si prizadevajo za varovanje svetovnega miru, morajo biti celoviti, večdimenzionalni in večplastni. Za odvrčanje groženj je potrebno izvajati tako vojaške kot nevojaške dejavnosti (obveščevalne, diplomatske, ekonomske in druge) ter vzpostaviti ustrezne institucije in mehanizme za usklajevanje različnih varnostnih aktivnosti. Pri reševanju konfliktov vojaške sile sodelujejo s civilnimi silami zato, da bi dosegle načrtovane operativne in strateške cilje. Nove grožnje terjajo tudi nov način načrtovanja vojaških operacij, prilagodljive pristope in uporabo sodobnih orožij.

Nove grožnje varnosti se bodo reševale z operacijami, ki so drugačne od vojne, ki se ne nehajo po končanih spopadih, ampak vsebujejo tudi dejavnosti za stabilizacijo razmer. Načrtovati in izvajati bo potrebno operacije proti upornikom (insurgency) in gverili (guerrilla), humanitarne operacije, operacije za obnovo ipd. Zaradi teh značilnosti se spreminja način odločanja in poveljevanja, spreminja pa se tudi način uporabe oboroženih sil oziroma zvrsti vojske.

V nalogi je prikazan razvoj pristopa, ki temelji na učinkih, za načrtovanje operacij v oboroženih silah ZDA in v zvezi NATO. Ta pristop temelji na naslednjih predpostavkah:

- narava konfliktov se je po koncu hladne vojne bistveno spremenila: prepletajo se vojaške in nevojaške grožnje (etnični in verski konflikti, terorizem, mednarodni kriminal, naravne in druge nesreče);
- sovražnika je potrebno razumeti kot kompleksen, prilagodljiv sistem, sestavljen iz vrste podsistemov; uničenje enega dela sistema lahko povzroči kolaps celote;
- za obvladovanje krize je potrebno uporabiti različne instrumente moči, tako vojaške kot nevojaške;
- spremenjene razmere terjajo drugačen pristop do načrtovanja operacij in drugačno uporabo oboroženih struktur v operacijah.

Pristop, ki temelji na učinkih, in njegova operativna izpeljava, operacije, ki temeljijo na učinkih, sta koncepta v razvojni fazi. Da bi bila uporabljena na ravni nacionalnih držav ali Nata, bo potreben nadaljnji razvoj: iskanje najboljših modelov za načrtovanje, preizkušanje zamisli delovanja v različnih razmerah, oblikovanje kriterijev za ocenjevanje učinkov in drugo. Okvir za razvoj nove zamisli o operacijah za ohranjanje svetovne varnosti bo vseboval širok spekter značilnosti sodobnih konfliktov in razumevanje kompleksnosti mednarodne varnosti: nove vire in oblike ogrožanja in preprečevanje groženj na način, ki bo poleg vojaškega vidika upošteval tudi socialnega, kulturnega, pravnega, ekonomskega, informacijskega in političnega.

V delu so obravnavane spremembe v mednarodnem varnostnem okolju, ki jih je prineslo obdobje po končani hladni vojni. Zaznamujejo jih kompleksne vojaške in nevojaške grožnje ter nova vloga in poslanstvo vojaških organizacij. Nove grožnje svetovni varnosti bo v prihodnosti možno obvladovati z novim pristopom do načrtovanja in izvajanja operacij – s pristopom, ki temelji na učinkih. Novi pristop upošteva značilnosti sodobnih konfliktov in kompleksnost mednarodne varnosti ter izhaja iz predpostavke, da je za reševanje kriznih razmer potrebno zagotoviti učinkovito sodelovanje med različnimi akterji na ravni nacionalnih držav in na mednarodni ravni.

Analiza sprememb v varnostnem okolju po koncu hladne vojne in analiza glavnih atributov novega pristopa do načrtovanja operacij sta potrdili glavno hipotezo:

Novi pristopi do načrtovanja in izvajanja operacij, integrirana uporaba vojaških in nevojaških instrumentov moči so odgovor na spremenjene vire in oblike groženj svetovni varnosti v 21. stoletju. Zapletene varnostne razmere bodo nacionalne države in zveza NATO obvladovale z operacijami, ki temeljijo na učinkih.

V prvem poglavju naloge so predstavljeni avtorji, ki so svoja razmišljanja in teoretične prispevke namenili novemu pristopu do načrtovanja in izvajanja operacij za vzdrževanje svetovnega miru (Effect-based Approach to Operations). Pri vseh avtorjih je prisotno spoznanje, da je za zavarovanje nacionalnih varnostnih ciljev potrebno povezati in uskladiti vse elemente nacionalne moči in z ustreznimi aktivnostmi vojaške in nevojaške narave doseči čim boljše, vnaprej predvidene učinke. To spoznanje je eno pomembnejših

teoretičnih izhodišč za načrtovanje operacij, ki temeljijo na učinkih (Effect-based Operations).

Analizirani viri ponujajo primerjave značilnosti operacij v obdobju hladne vojne, po njej in v prihodnosti, ko se bodo le-te vodile po principih učinkov. Klasično razumevanje oboroženih sil in tipične naloge vojske, ki so jih vsebovale dosedanje doktrine, se bodo morale spremeniti, če naj države obvladujejo kompleksne probleme ogrožanja varnosti v svetu in na nacionalni ravni.

Razvoj konceptov v okviru teoretičnega pristopa, ki temelji na učinkih, bo spremenil način načrtovanja operacij, okrepil vlogo informacij oziroma obveščevalnih podatkov, povečal pomen sodelovanja med resorji na državni ravni in mednarodno sodelovanje in določil vlogo novih oborožitvenih tehnologij za uspešno reševanje konfliktov.

V novih konceptih posredovanja bodo dobila ustrezno mesto spoznanja, da tako z neposrednimi fizičnimi učinki kot s posrednimi, psihološkimi učinki, lahko dosežemo zaželeno izide. Ti zadnji, meni večina teoretikov, spreminjajo vedenje sovražnika v skladu z našimi pričakovanji in vplivajo na njegovo voljo do bojevanja. Izbira pravih aktivnosti za kombinacijo zaželenih učinkov bo skrajšala trajanje konfliktov ter zmanjšala število človeških žrtev in materialno škodo.

Načrtovalci operacij in tisti, ki o operacijah odločajo, morajo pri doseganju dolgoročnih strateških ciljev upoštevati vedno kompleksnejšo naravo ogrožanja in različne interese vpletenih v konflikte. Z razvojem mednarodne skupnosti v smeri globalne družbe se globalizirajo in internacionalizirajo tako vrste ogrožanja kot aktivnosti za ohranjanje varnosti. Pri pripravi na posege so potrebne sistemske analize okolja, ki za konkretno operacijo zajemajo tudi analize vrednot tega okolja ter analize primarnih in sekundarnih vozlišč in tarč, na katere se bo vplivalo med potekom operacije. Za razliko od starega razumevanja pomembnosti ciljev napada – vojaških baz, poveljstev, glavnih mest - so pomembna vozlišča lahko tudi versko gibanje, internacionalna fundacija in podobno, ki jih sovražnik ceni kot svojo moč in vrednoto. Pomembno je tudi, da načrtovalci razmišljajo o usklajevanju učinkov in predlaganih aktivnosti ter virov, ki so potrebni za doseganje teh učinkov (vojaške aktivnosti, finančna spodbuda, diplomatske aktivnosti in podobno).

Operacionalizacija pristopa, ki temelji na učinkih, je v literaturi različno opredeljena, definirana: Operacije, ki temeljijo na učinkih (OTU), se obravnavajo kot proces, s katerim želimo doseči v strateški ciljeh zapisan zaželeni izid ali učinek na sovražnika, zaveznike ali nevtralne akterje s sinergistično in kumulativno uporabo vojaških in ne-vojaških zmogljivosti na taktični, operativni in strateški ravni. Nekatere definicije opredeljujejo OTU kot operacije, ki so zamišljene, načrtovane in izvedene znotraj systemskega okvira, ki upošteva celoten spekter neposrednih, posrednih in dodatnih stopničastih učinkov, ki jih je moč doseči z aplikacijo političnih, vojskih, diplomatskih ali psiholoških instrumentov.

Definicije OTU lahko po podobnih značilnostih razvrstimo v nekaj skupin, vendar doslej še ni bila izoblikovana enotna opredelitev tovrstnih operacij, ki bi olajšala razumevanje novega pristopa, kar potrjuje izvedeno hipotezo:

Kljub velikemu številu avtorjev in aktualnosti teme še ni bila oblikovana enotna teorija o operacijah, ki temeljijo na učinkih (OTU), tudi ni enotnega razumevanja pomena OTU niti širše sprejete enotne definicije, kar vse otežuje razumevanje in sprejemanje koncepta.

V drugem poglavju je predstavljeno, kako so nove varnostne razmerere po koncu hladne vojne vplivale na razvoj nacionalnega varnostnega sistema v ZDA. Nekdaj poudarjeno grožnjo ameriški varnosti - velike sovražne sile, ki jih je bilo moč obvladovati z veliko, dobro organizirano vojsko, so v sodobnosti zamenjale t.i. malopridne države (rogue states), države s propadlimi sistemi (failed states). Obvladovanje novih groženj poskušajo ZDA zagotoviti s strategijami, ki temeljijo na principu asimetričnosti in z visoko razvito tehnologijo. V letu 2001 so sprejeli novo obrambno doktrino, doktrino preventivnih vojaških posegov, ki naj bi prispevala k večji varnosti ZDA in zavezniških držav, vzporedno pa izvajajo proces preoblikovanja, ki je prednostno usmerjen v oblikovanje visoko razvite vojaške tehnologije in sposobnosti za hitro odzivanje.

Strateško okolje, s katerim se sooča ameriška vojska, je torej okolje, v katerem konvencionalni konflikti niso preteklost, vendar so manj verjetni. Tudi zadnji spopadi, v katere so vpletene ZDA, so se začeli kot konvencionalni, so se pa spremenili v vojne, kjer je pomemben politični izid in ne to, kako hitro in uspešno je bila poražena sovražnikova

vojska. To so vojne, v katerih na preizkušnjo ni postavljena ameriška moč, temveč sposobnost dojemanja, da je za uspeh v vojni potrebno več kot le vojaška sila.

Predstavljeni ameriški pisni viri, ki obravnavajo pristop do načrtovanja operacij, ki temelji na učinkih in njegove izvedbene koncepte, kažejo, da povečano zanimanje za tovrstne operacije izhaja iz »upora« bojnikov proti slabi strategiji uporabe ameriške vojske. Zagovorniki OTU so bili najprej mladi častniki zračnih sil ZDA, ki so kritizirali pogosto nepremišljeno in neučinkovito uporabo zračnih sil v Vietnamu. Ko so sami dobili vodilne položaje v ameriški vojski, so se odločili, da spremenijo pristop do načrtovanja uporabe vojaške sile v operacijah. Zalivska vojna je bila njihova prva velika priložnost. Združeno delovanje, ne le aktivnosti zračnih sil, je bilo učinkovito, kar je bila posledica usklajene zamisli o tem, kako vplivati na nasprotnikove sisteme in ne le, kako uničiti določene tarče. Operacije so bile dramatično različne od vsega, kar je bilo moč videti v vojaških posegih pred tem. Prav nasprotno od tega pristopa pa je bilo neučinkovito in nezadostno ognjeno delovanje na dolge razdalje v konfliktu na Kosovu.

Zagovorniki OTU pa niso samo teoretiki zračnih sil, temveč tudi pristaši sodobne teorije o manevru, ki so jo razvili v osemdesetih letih prejšnjega stoletja v ameriški kopenski vojski. Pristop OTU podpira tudi sprememba razmišljanja o načinu izvajanja operacij, ki je prisotna v ameriški mornarici in pri marincih; uspehi v zalivski vojni leta 1991 so bili doseženi zaradi sodelovanja vseh zvrsti vojske in dejansko predstavljajo mogočno sliko tega, kar je danes možno doseči z usklajenim vojaškim delovanjem. Podobne zamisli lahko zasledimo v dokumentu Združena vizija (Joint Vision) iz leta 2000, prisotne pa so tudi v trenutnih prizadevanjih za razvoj koncepta prevlade na področju odločanja (Decision Superiority) in razvoju zmogljivosti za operacije hitrega in odločilnega posredovanja (Rapid, Decisive Operations).

Druga podlaga za razvoj OTU je »upor« proti standardnim modelom in analizam. Dolgo je vladalo prepričanje, da med bojevniki, operativci in vojaškimi zgodovinarji na eni strani ter med onimi, »ki ljubijo številke« oziroma analitiki, in tistimi, ki oblikujejo modele (in simulacije), na drugi strani, ni nobene povezave. Šele zadnji dve desetletji so prisotna

prizadevanja, da bi operativci sodelovali pri razvijanju modelov⁴² in podatkovnih baz. Toda rezultati niso bili kompatibilni in večkrat se je dogajalo, da so imeli operativci občutek, da so vprašanja postavljena na podlagi napačne konceptualizacije bojnega delovanja. Veliko operativcev je modeliranje (simuliranje) le toleriralo. Priznavali so, da je potrebno imeti logistične izračune, simulirati in preskušati, kako bo uporabljena na primer zračna sila, imeti inženirske izračune ipd., vendar so še vedno dajali prednost vojnim igram, v katerih igrajo ljudje. Te so se jim zdele pravi način za preskušanje novih operativnih konceptov in dejanskih vojaških operacij.

Koncept OTU je danes v središču pozornosti Združenega poveljstva vojske ZDA (JFCOM), združenega razvoja konceptov in eksperimentov, ki so povezani s procesom preoblikovanja ameriške vojske.

OTU so razumljene kot operacije, v katerih so sistemsko načrtovani (pričakovani) neposredni, posredni in stopničasti učinki, doseženi z uporabo vojaških, diplomatskih, psiholoških in ekonomskih inštrumentov ter drugih (verjetnih) dejavnikov.

OTU so operacije, v katerih ne gre za uničenje ali zlom odpora sovražnika in ne za okupacijo ozemlja. Usmerjene so v razpad volje in sovražnikove kohezivne (povezovalne) moči, v poraz njegove strategije in ne njegove vojske. Nasprotnikove voditelje je (z učinki) treba prepričati v sprejem odločitev, ki so v skladu z našimi pričakovanji. Koncept OTU poudarja hitrost, gibčnost, vzporednost operacij, odločnost, kar šokira sovražnika, ruši njegov način razmišljanja ter spreminja smeri in koncept delovanja. Pretekle vojne so temeljile na uničenju, toda z moderno informacijsko tehnologijo in natančnimi orožji je uničenje postalo nepotrebno. OTU bi morale biti obravnavane s širšega vidika kot so operacije, ki temeljijo na uničenju, zlomu odpora in okupaciji. Bistvo koncepta OTU je, da razume nasprotnika kot sistem in ocenjuje, kako je možno najlažje doseči načrtovane cilje. Zagovorniki koncepta OTU postavljajo zelo visoke cilje kar zadeva vpliv učinkov na sovražnikovo vodstvo, vojaške poveljnike in populacijo. Višje kot so ambicije nosilcev koncepta, večja je potreba po strateških obveščevalnih podatkih, ki pa morajo biti zelo

⁴² Modeli so zaprti, interaktivni, ali kombinacija: npr. ko modri sprejema dejansko odločitev na terenu, odločitve rdečega pa so sprejete z modelom (simulirane). Analiza se lahko zaključi s samostojnim modelom ali s skupino modelov.

zanesljivi. Ključna težava OTU je, da v marsikaterem konfliktu ne bo možno določiti nasprotnikove občutljive točke (kritičnega vozlišča), na katero bi lahko osredotočili delovanje. Vojne in mnoge operacije, ki nimajo značilnosti vojn (Operations Other Than War), se odvijajo v zapletenem prilagodljivem sistemu (Complex Adaptive System), za katerega je značilno, da se spremenljivke (variable) v nekaterih domenah vedejo zelo nepredvidljivo. Razvoj dogodkov v takšnih sistemih je pogosto nedoumljiv. Dogodki so pogosto posledica vpliva ne samo naše aktivnosti, temveč tudi številnih drugih dejavnikov, ki se ne odvijajo po pričakovanem zaporedju: včasih imajo dogodki na mikro ravni velike posledice na makro ravni in obratno.

Nedavne operacije, revolucija na področju oboroževanja in procesi preoblikovanja vojska so postavili pred vojaško znanost zahtevo po ponovnem premisleku o načinih delovanja. Potrebno bo opraviti kritične, sistematčne študije z uporabo kombinacij različnih modelov, vojnih iger in eksperimentov. Raziskovalne analize bi bilo potrebno uporabljati pogosteje, tudi v obrambnem načrtovanju. Na analitični podlagi bi evaluirali (opravili oceno) potencialne zmožnosti novih sil in operativnih konceptov, kar bi omogočilo realno oceno učinkov, ki jih lahko dosežejo nove zmogljivosti. Danes je ta potreba tudi javno sprejeta tako v ZDA kot tudi v zvezi NATO, vendar bo trajalo še kar nekaj let, preden bodo novi pristopi na področju analiz in modeliranja popolnoma uveljavljeni.

In nenazadnje, uspeh koncepta je v marsičem odvisen od dobre predstavitve. Le malo dosedanjih predstavitev je bilo analitičnih.

V tretjem poglavju so predstavljeni izzivi, pred katerimi se je znašla zveza NATO po razpadu Sovjetske zveze in Varšavskega pakta: na eni strani nepričakovani in nepredvidljivi nasprotniki in oblike ogrožanja, na drugi pa vojaške strukture in metode delovanja, ki so ustrezale reševanju meddržavnih konfliktov, z njimi pa ni moč obvladovati zahtevnih varnostnih razmer 21. stoletja. Poleg tega so konflikti v zadnjem desetletju pokazali, da se je reševanje kriznih razmer zgolj z vojaško silo pokazalo precej neučinkovito.

NATO v dokumentih, ki so pomembni za razvoj in dopolnjevanje doktrin, sprejema dejstvo, da bo uspešen odgovor na kompleksnost varnostnih razmer v prihodnosti temeljil

na sistemskem pristopu, ki bo upošteval, da se strateških varnostnih ciljev ne da doseči le z vojaško silo. Uveljavlja holistični pristop, celosten vpogled v delovanje nasprotnika na eni strani in angažiranje vseh razpoložljivih zmogljivosti, to je vojaške in politične moči, znanja in inovativnosti na drugi strani. Vse to pa lahko zagotovi uspešnost operacij, ki bodo namenjene preprečevanju ali reševanju kriznih razmer in konfliktov.

Analiza dosedanjega razvoja pristopa, ki temelji na učinkih, v zvezi NATO in v posameznih državah članicah, je nedvoumno pokazala, da so vodilni ameriški teoretiki ter JFCOM, znotraj Nata pa strokovnjaki, ki prihajajo iz držav, kjer koncept OTU pospešeno prodira v doktrino in prakso operacij (Kanada, Velika Britanija), bistveno vplivali na razvoj teoretičnih podlag koncepta. Potrdimo lahko izvedeno hipotezo:

ZDA so bile in so še vodilna politična in vojaška sila v operacijah posredovanja zveze NATO in odločilno vplivajo tudi na razvoj konceptov OTU v državah, ki so njihove tradicionalne zaveznice.

V tretjem poglavju so podrobneje prikazana osnovna načela pristopa, ki temelji na učinkih in ga razvijajo v zvezi NATO. Razvidno je, da pristop izhaja iz predpostavke, da bodo bodoče operacije Zveze najverjetneje integrirane (v njih bodo sodelovale vojaške sile, vladne in nevladne agencije oziroma organizacije), po svojem značaju pa bodo operacije posredovanja (expeditionary operations). Načrtovanje teh operacij bo temeljilo na principu učinka, potekalo pa bo tako, da bodo tisti, ki sprejemajo odločitve (decision-makers), najprej ustvarili zamisel, kako bi se določena situacija pod vplivom delovanja zveze NATO morala razvijati, da bi postala obvladljiva in sprejemljiva. V tej zamisli bodo opredeljeni in kategorizirani vsi učinki, ki naj bi jih dejavnost Zveze povzročila v določeni situaciji, in to zaželeni in nezaželeni. Na temelju predvidenih učinkov se bodo nato sprejemale odločitve in ukrepi, ki naj bi zagotovili pričakovano (zaželeno) vedenje pri tistih subjektih, na katere bo usmerjena aktivnost Zveze.

NATO se danes sooča z več pomembnimi vprašanji: kdaj je naloga Nata na območju operacije zares zaključena ter na kakšen način in predvsem v kolikšni meri naj Zveza podpira druge akterje v območju operacije pri dejanskih nevojaških vidikih obnove; kakšna naj bo nadaljnja vloga Nata v boju s terorizmom in ali naj se še bolj ali na drugačen

način angažira na tem področju. Na navedene dileme poskušajo odgovoriti tudi v razvoju pristopa do načrtovanja, ki temelji na učinkih.

Na srečanju najvišjih predstavnikov držav članic NATO, v Rigi konec novembra 2006 so se članice zavezale, da bodo nadaljevale sodelovanje v operacijah kriznega odzivanja. Posebno pomembno za proučevanje teme o OTU je priznanje, da današnji varnostni izzivi zahtevajo od mednarodne skupnosti usklajen pristop, ki mora vsebovati širok spekter civilnih in vojaških instrumentov.

Analiza virov in primerjalna analiza sta potrdili izvedeno hipotezo:

Bodoče operacije zveze NATO bodo temeljile na načinu razmišljanja (pristopu), da je za ohranjanje globalne varnosti in miru poleg vojaških potrebno angažirati tudi druge instrumente moči. Ta pristop bo Zveza oblikovala pod vplivom ZDA, ki so v razvoju koncepta na učinku temelječih operacij najdlje.

Dokazovanje temelji na dejstvu, da so ZDA bile in so še vodilna politična in vojaška sila v operacijah posredovanja zveze NATO, da članice Zveze v svoje doktrine vgrajujejo koncept OTU in da v Natu razvijajo pristop, ki temelji na učinkih. Nedvoumno se da torej tudi sklepati, da bodo bodoče operacije za vzpostavljanje in zaščito svetovnega miru načrtovane, vodene in ocenjevane z vidika učinkov.

Zveza NATO ima pri uveljavljanju posameznih značilnosti pristopa sicer težave, saj poleg političnega in vojaškega instrumenta moči z drugimi ne razpolaga. Toda prihodnji načini delovanja Zveze v operacijah utegnejo to pomanjkljivost spremeniti. Nove iniciative, kot so razmišljanja o spremenjeni vlogi Natovih skupin za obnovo provinc (Provincial Reconstruction Teams – PRT) v Afganistanu, gredo v smeri sodelovanja: NATO naj bi z vojaškimi zmogljivostmi ustrezno podprl strateške razvojne načrte afganistanske vlade, kar je nova, evolucijska zamisel. Gre za preoblikovanje delovanja PRT, ki je bilo do sedaj prednostno usmerjeno v podporo zahtevam, ki so izhajale iz nujnih (emergency), torej kriznih zahtev, v dejavnosti, ki bodo neposredno podpirale aktivnosti, ki jih prednostno in ciljno določa afganistanska vlada. Dejavnost PRT in s tem Nata se torej usmerja na področje rekonstrukcije in krepitve razvojnih programov, ki bodo odvisni (coherent) od potreb afganistanske vlade. To nedvoumno pomeni vključevanje dodatnih (nevojaških)

inštrumentov moči v proces načrtovanja operacij, pa čeprav po osnovi nacionalnih, a usmerjenih in koordiniranih v Natu. Uradno stališče Zveze pa je, da v boju proti terorizmu, ki zahteva, poleg vojaških in političnih sredstev, tudi vpletenost pravnih, socialnih, ekonomskih in drugih sredstev, NATO kot politično-vojaška organizacija ne more biti odločilni dejavnik. Ta dejstva potrjujejo izvedeno hipotezo:

NATO razvija na učinkih temelječ pristop do operacij (Effect Based Approach to Operations) na institucionalni ravni, vendar ne bo širil svojega vpliva zunaj vojaške in politične domene; za celostno reševanje kriznih razmer tudi v prihodnje na ravni Zveze ne bo organov (resorjev) za pokrivanje nevojaških prvin operacij, temveč bo v ta namen NATO sodeloval z različnimi sektorji v nacionalnih držav.

Možnosti za nadaljnje proučevanje in aplikacijo koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih v Sloveniji

Pristop do načrtovanja operacij, ki je usmerjen v doseganje učinkov, je način razmišljanja in specifičen proces, ki omogoča integracijo delovanja vojske in vseh inštrumentov nacionalne moči ter njen prispevek k uspešnemu reševanju kriznih razmer znotraj usklajenega pristopa. Spoznanja o prednostih (in nedorečenih posameznostih) koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih (OTU) so lahko predmet nadaljnjega preučevanja tudi za potrebe slovenske vojske.

Vojska (vsake države) ima kot instrument nacionalne moči svoje poslanstvo: usposablja se in izvaja naloge, ki prispevajo k preprečevanju kriz, z načrtovanimi aktivnostmi pa konflikte in krizne razmere tudi rešuje. Pri tem lahko sodeluje z drugimi inštrumenti in dejavniki nacionalne moči ter z njimi oblikuje usklajen odgovor na določeno krizno situacijo.

Slovenija je prva jugovzhodna država, ki se je vključila v NATO. Sodeluje pri oblikovanju skupnih vojaško-obrambnih zmogljivosti v Zvezi in EU. Z dnem, ko je postala članica Nata, so se njene prednostne naloge z nacionalnih potreb na področju obrambe preusmerile na potrebe zmogljivosti zavezništva (Grizold 2005: 178).

V Sloveniji smo v letu 2006 dobili novo, sodobno vojaško doktrino. Njeni snovalci so upoštevali in v doktrino vgradili načela, ki slovenski vojski omogočajo interoperabilnost znotraj Zveze. V času nastajanja slovenske doktrine NATO še ni potrdil dokumenta (CAFJO), ki predstavlja idejni koncept (novega) pristopa do reševanja kriz. Na podlagi tega dokumenta bo možno vgrajevati načela OTU v doktrino zveze NATO. V tej fazi razvoja koncepta v Zvezi bi na nacionalni ravni v Republiki Sloveniji lahko oblikovali izhodišča za poenoteno razmišljanje in skupno delovanje vseh akterjev nacionalne moči pri obravnavanju angažiranosti naše države v krizah. Visoka stopnja sodelovanja na vseh ravneh, ustrezno opredeljeni cilji in postopki za njihovo doseganje, predvideni učinki delovanja posameznega instrumenta nacionalne moči in dobra ocena skupnega delovanja bi omogočili, da bi se postopno zmanjševala potreba po udeležbi pretežno vojaških sil za reševanje kriznih razmer v mednarodnih konfliktih.

Prostor, kjer bi bilo potrebno opredeliti poenoten idejni pristop do reševanja kriznih situacij, je prenovljena strategija nacionalne varnosti. Skladno z razvojem koncepta OTU in njegovo vlogo v doktrinarnih dokumentih NATO pa bi načela za uveljavljanje koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih, morala postopoma najti pot tudi v našo vojaško doktrino.

SEZNAM LITERATURE

Samostojne publikacije

1. Atkinson, Simon R., James Moffat (2005): *The Agile Organizations, From informal networks to complex effects and agility*. Information Age Transformation Series, CCRP.
2. Batschelet, Allen W. (2002): *Effect-Based Operations: A New Operational Model?*. US Army War College, Carlisle Barracks. Dostopno na www.stinet.dtic.mil/cgi-bin/fulcrum_main.pl (18.1.2006).
3. Beagle, T. W. (2001): *Effects-Based Targeting: Another Empty Promise?*. Maxwell Air Force Base, School of Advanced Airpower Studies. Dostopno na www.maxwell.af.mil/au/aul/aupress/SAAS_Theses/SAASS_Out/Beagle/Beagle_ab_out_out.htm (7.3.2006).
4. Bebler, Anton, ur. (2005): *Sodobno vojaštvo in družba*. Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Varnostne študije, Ljubljana.
5. Bird, Richard F. (2002): *Crisis Response, Complexity and Analysis*. Dostopno na www.mors.org/meetings/ebo/eboreads/Bird_Response.pdf (16.5.2006).
6. Byrnes, John (2002): *Background Paper On System Dynamics as a Tool for Effect Based Operations (EBO) Analysis, Abstract*. Dostopno na www.mors.org/meeting/ebo/ebo_reads/Byrne.pdf (16.5.2006).
7. Bush, George W. (2002): *The National Security Strategy of the United States*. The White House, Washington D.C.
8. (2005) *Canadian Forces Strategic Operating Concept*, National Defence Headquarters, Department of National Defence , Ottawa, Canada.
9. (2002) *Capturing the Operational Environment*, White paper. US TRADOC DCSINT, CAC Threat Support Directorate, Combat Arms Center, Ft. Leavenworth, Kansas.
10. Clausewitz, Carl von (1873/1976): *On War*. Edited and translated by Michael Howard and Peter Paret, Princeton: Princeton University Press, USA.

11. Cheek, Gary H. (Col.) (2002): *Effect Based Operations: The End of Dominant Manoeuvre?*. U.S. Army War College, Carlisle Barracks.
12. (1999) *Coercive Diplomacy*. RAND Study. Dostopno na www.rand.org (7.3.1999).
13. Cohen, Eliot A. and Thomas A. Keaney (1995): *Revolution in Warfare?*, Air Power in the Persian Gulf. Naval Institute Press, Annapolis, MD.
14. Cordesman, Anthony H. (2003): *Understanding the New »Effects-based« Air War in Iraq*. Center for Strategic and International Studies. Dostopno na www.csis.org/burke/mb/iraq_airwar.pdf (24.4.2006).
15. (2006) *Commander's Handbook on an Effects-Based Approach to Operations*, JWC US JFCOM. Dostopno na www.dtic.mil/doctrine/jel/other_pubs/eb_handbook.pdf (6.7.2006).
16. (2001) *A Concept Framework for Effects-based Operations*, White Paper Version 1.0. US JFCOM J9 Concepts Department, Suffolk, Virginia.
17. (2005) *A Common Perspective*. JWC, US JFCOM, Virginia.
18. Craig, King (2004): *Effects Based Operations: Buzzword or Blueprint ?*. AMSC 7, Canadian Forces Colleague, Kingston, Ontario, Canada.
19. Deptula, David A. (BG) (2001): *Effects-Based Operations: Change in the Nature of Warfare*. Aerospace Education Foundation , Arlington, Virginia.
20. Davis, Paul K.(2001): *Effect Based Operations: A Grand Challenge for the Analytical Community*. RAND, Santa Monica, California .
21. (2004) *Dictionary of Military and Associated terms (DMAT)*. The Department of Defence (DOD), USA.
22. Gleeson Denis, J., Gwen Linde, Kathleen Mcgrath, Adrienne J. Murphy, Williamson Murray, Tom O'Leary and Joel B. Resnic (2001) : *New Perspectives on Effects Based Operations*. Annotated Briefing, ISA/JAWP, Alexandria, VA.

23. Grizold, Anton (2005): *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju; k razvoju obrambno-zaščitnega sistema; izzvi in spodbude*. Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Varnostne študije, Ljubljana.
24. (2002) *Effects Based Operations*. White Paper. US Air Combat Command (US ACC), Washington D.C., Government Printing Office.
25. (2001) *Effects Based Joint Operations*. Draft White Paper. US College of Aerospace Doctrine, Research, and Education (CADRE), Maxwell AFB, AL, Air University.
26. (2001) *Field Manual 1-0*. US Department of the Army, Government Printing Office, Washington D.C.
27. (2001) *Field Manual 3-0, Operations*. US Department of the Army, Government Printing Office Washington D.C.
28. Gray, Colin S. (2005): *Another Bloody Century: Future Warfare*. Weidenfeld & Nicholson, London.
29. Hall, W.M., Stray Voltage (2003): *War in the Information Age*. Naval Institute Press, Annapolis.
30. Handel, Michael I.(2001): *Master of War: Classical Strategic Thought*. Frank Cass and Publishers, Portland, Oregon.
31. Hart, Basil, H. Liddell (1972): *Strategy*. Preager, New York.
32. (2000) *Joint Publication (JP) 1, Joint Warfare of the Armed Forces of the United States*. Dostopno na <http://www.dtic.mil/doctrine/jpcapstonepubs.htm> (5.4.2006).
33. (2001) *Joint Publication (JP) 1-02, US Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. Joint Warfighting Center, Ft.Monroe, Virginia.
34. (2001) *Joint Publication 0-2, Unified Action Armed Forces (UNAAAF)*. Dostopno na06, <http://www.dtic.mil/doctrine/jpcapstonepubs.htm> (6.4.2006).

35. (2005) *Joint Publication (JP) 3-0, Joint Operations, Revision Second Draft*. US JFCOM, Virginia. Dostopno na <http://www.dtic.mil/doctrine/jpoperationsseriespubs.htm> (6.4.2006).
36. (2006) *Joint Publication 3-08, Interagency, Intergovernmental Organization, and Nongovernmental Organization Coordination During Joint Operations Vol I,II*. Dostopno na <http://www.dtic.mil/doctrine/jpoperationsseriespubs.htm> (6.4.2006).
37. (2006) Joint Publication 3-0 (JP). *Joint Operations*. Dostopno na <http://www.dtic.mil/doctrine/jpoperationsseriespubs.htm> (10.4.2006).
38. (2005) *Joint Publication (JP) 5-0, Joint Operation Planning, Revision Third Draft*. US JFCOM, Virginia. Dostopno na <http://www.dtic.mil/doctrine/jpoperationsseriespubs.htm> (6.4.2006).
39. (2005) *Joint Publication (JP) 3-09, Joint Fires*. US JFCOM, Virginia. Dostopno na <http://www.dtic.mil/doctrine/jpoperationsseriespubs.htm> (6.4.2006).
40. (2005) *Joint Publication 3-60 Joint Targeting*. US JFCOM, Virginia. Dostopno na <http://www.dtic.mil/doctrine/jpoperationsseriespubs.htm> (10.4.2006).
41. (2005) *Joint Tactics, Technics and Procedures (JTTP) for Joint Intelligence Preparation of the Battlespace 2-01.3*. US JFCOM, Virginia. Dostopno na <http://www.dtic.mil/doctrine/jpoperationsseriespubs.htm> (12.4.2006).
42. Jobbagy, Zoltan (2003): *Literature Survey on Effects-Based Operations*. TNO Physics and Electronics Laboratory, The Hague, Netherlands. Dostopno na http://www.iwar.org.uk/rma/resources/ebo/Literature_survey_on_Effects-Based_Operations.pdf (12.1.2006)
43. Mann III. E.C., G. Endersby, T.R. Searle (2002): *Thinking Effects: Effects-Based Methodology for Joint Operations*. College of Aerospace Doctrine, Research and Education Paper No.15, US Air University, Dostopno na http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ccrp/ebo_language.pdf (17.1.2006).
44. McCrabb, Buster M. (2000): *Concept of Operations for Effects-Based Operations*. U.S. Air Force Research Laboratory.
45. Millett, Allan R., Williamson Murray (1998): *Military Innovations in the Interwar Period*. Cambridge University Press, New York.

46. Moskos, C.Charles, John Allen Williams, David R. Segal (2000): *The Post Modern Military, Armed Forces after Cold War*. Oxford University Press, New York, Oxford.
47. (2003) *A Multi-National Concept for the Planning, Execution & Assessment of Future Military Effects Based Operations*. Discussion paper. United Kingdom Joint Doctrine and Concepts Centre.
48. Murray Williamson (2002): *An Historical Perspective on Effects Based Operations*. IDA Paper P-3606, IDA Joint Warfighting Program, Alexandria, Virginia.
49. Murray, Williamson, Scales R. (2003): *The Iraq War: A Military History*. The Belknap Press, Cambridge.
50. (2006) *NATO Glossary of Terms and Definitions, AAP-6*. Dostopno na www.nato.int/docu/stanag/aap006/AAP-6-2006.pdf (1.2.2006).
51. (1999) *NATO Allied Joint Doctrine, AJP-01 (A)*.
52. (2003) *NATO's Military Concept for Defence Against Terrorism*. Dostopno na www.nato.int/ims/docu/terrorism.htm (12.4.2006).
53. (1991) *NATO Strategic Concept*. NATO Ministerial Communiques. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c9111107a.htm> (5.4.2006).
54. (1999) *NATO Strategic Concept*. NATO Press Release NAC-S(99)65. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm> (6.4.2006).
55. (2001) *New Perspectives on Effects-Based Operations*. Institute for Defense Analyses, Alexandria, Virginia.
56. (2004) *Operational Implications of Effects-based Operations*. JWC Pamphlet 7, US JFCOM, Virginia.
57. Paret, Peter (1986): *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*. Princeton University Press, Princeton.

58. Rumsfeld, Donald H. (2001): *Quadrennial Defense Review Report*. The Pentagon, Washington, D.C.
59. Shelton, Henry H.(2000): *Joint Vision 2020 America's Military: Preparing for Tomorrow*. US Government Printing Office, Washinton D.C.
60. Smith, Edward A. (2002): *Effects Based Operations: Applying Network Centric Warfare in Peace, Crisis and War*. US DOD Command and Control Research Program.
61. Smith, Edward A. (2002): *Effect Based Operations: Belief, Framing and Mechanism*. V: Austin Tate (ur.): Proceedings of the Second International Conference on Knowlegde Systems for Coalition Operations, DMM ventures, York Town, VA.
62. (2005) *Strategic Planning Guide*. Neobjavljen dokument, izdelaan za potrebe eksperimenta "Strategic Context Experiment", dosegljiv v NATO HQ SACT, Verzija 1.99. Norfolk, USA
63. (2004) *Strategic Vision: The Military Challenge, a Paper by NATO's Strategic Commanders*. NATO HQ SACT, Norfolk.
64. Tao Hanzhang (1987): *Sun Tzu's Art of War*. Sterling Publishing, New York.
65. Teft, Martin (2005): *Concepts for Alliance Future Joint Operations – CAFJO*. NATO HQ SACT . Predstavitev, objavljena marca 2006. Dostopna na www.act.nato.int/events/SV2/presentations/cafjocdrteft.pdf (17.3.2006).
66. (2006) *The Comprehensive Approach. Joint Discussion Note 4/05*. UK Ministry of Defence. Dostopno na www.mod.uk/NR/rdonlyres/BEE7F0A4-C1DA-45F8-9FDC-7FBD25750EE3/0/dcdc21_jdn4_05.pdf (10.6.2006).
67. (2002) *The Military Balance 2003-2003*. Oxford University Press, London.
68. (2002) *The Oxford Dictionary*. Oxford University Press, Walton Street, Oxford.
69. (2001) *The United States Army White Paper: Concepts for the Objective Force*. Washington D.C., US Department of the Army. Dostopno na www.army.mil/features/WhitePaper/ObjectiveForceWhitePaper.pdf. (7.4.2006).

70. (1997) *The National Military Strategy of the United States*. US Department of Defense, Washington D.C.
71. (2002) *The National Military Strategy of the United States*. US Department of Defense, Washington D.C.
72. (2004) *The National Military Strategy of the United States*. US Department of Defense, Washington D.C.
73. (2006) *US Joint Forces Command Glossary*. US JFCOM. Dostopno na www.jfcom.mil/about/glossary.htm (5.3.2006).
74. Waller, J.W.,(2003): *Effects-Based Operations and the Royal Australian Air Force*. Aerospace Centre Paper No. 11., Canberra, Dostopno na http://www.defence.gov.au/Raaf/airpower/html/publications/papers/apdc/apdc_11_Effects-based_operations.pdf (14.4.2006).
75. Vego, Milan (2000): *Operational Warfare*. Newport, Naval War College.
76. (2002) *Veliki slovar tujk*. Cankarjeva Založba, Ljubljana.
77. (2006) *Vojaška doktrina*. Poveljstvo za doktrino, izobraževanje in usposabljanje, Ministrstvo za obrambo, Ljubljana.
78. (2002) *Workshop on Effects Based Operations*. US JFCOM, Suffolk, Virginia.
79. Williams, Brett T (2002): *Effect –based Operations: Theory, Applications and the Role of Air Power*. Strategic Studies Institute, US War College.

Članki, razprave

1. Arkin William M.(2001): A New Mindset for Washington. *Washington Post* Objavljeno 22. septembra 2001. Dostopno na www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A8672-201Sept22 (13.1.2006).
2. Carey D. Steven, Read S. Robyn (2006): Five propositions regarding Effect-Based Operations. *Air&Space Power Journal*. Dostopno na

- <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj06/spr06/carey.html>
(26.1.2006).
3. Chisholm, Donald (2003-04): The Risk of Optimism in the Conduct of War". *Parameters*, str. 114-131, www.carlisle.army.mil/usawc/Parameters/03winter (20.11.2006).
 4. Correll, John T. (2001): The Purpose of War, The objective is not to destroy the enemy but to gain strategic result. *Air Force Magazine*, Editorial, vol.84, (No.8.). Dostopno na www.afa.org/magazine/editorial/08edit01__print.html (4.2.2006).
 5. Cook, Nick (2003): Schok and Awe?. *Jane's Defence Weekly*, Vol. 39, str.19-21.
 6. Deptula, David A. (BG) (2001): Firing for effects - the important measure is not the targets destroyed but rather the effect on the enemy's capabilities and actions. *Air Force Magazine*, Vol.84, No.4, str.46-53. Dostopno na www.afa.org/magazine/April2001/0401effects__print.htm (4.2.2006).
 7. Deptula, David A., (2003): Effects-Based Operations: A US Perspective. *World Defence Systems*, vol. 6, no. 2, str. 37-41.
 8. Downie D. Richard (2005): Defining Integrated Operations. *Joint Force Quarterly*, issue 38, 3 Quarter, str. 10-13.
 9. Dunnigan, James (2002): Effects based Repackaging. *Strategy Page*. Dostopno na www.strategypage.com/dls/articles/20021215.asp (7.3.2006).
 10. (2006) Effect Based Operations (EBO). *Bundeswehr*, Dostopno na www.bundeswehr.de (9.8.2006).
 11. Endersbury, Garry, Fulbright Barry, (1998): Effects-Based Airpower. *Aerospace Power Jurnal*, Winter 1998. Dostopno na www.airopower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj98/win98/html (7.3.2006).
 12. Fayette, Daniel (2001): Effects-Based Operations, Application of new concepts, tactics, and software tools support the Air Force Vision for effects-based operations. *AFRL's Information Directorate, Information Technology Division*. Dostopno na www.afrlhorizons.com/Briefs/June01/IF00015.html (18.1.2006).

13. Flournoy, Michael (2006) : Did the Pentagon Get the QDR Right. *The Washington Quarterly*, str.67-84.
14. Gray, Colin S. (2005): How Has War Changed Since the End of the Cold War?. *Parameters*, str. 14-26. Dostopno na www.carlisle.army.mil/usawc/Parameters/05spring (20.11.2006).
15. Kagan, Frederic W. (2003): War and Aftermath, *Policy Review*, No.120. Dostopno na <http://www.hoover.org/publications/policyreview/3448101.html> (4.6.2006).
16. Mann Edward, Gary Endersby & Tom Searle (2001): Dominant Effects: Effects-Based Joint Operations. *Aerospace Power Jurnal*, vol. 15, no.3, str.92-100.
17. McDaniel, Tom.(2004): Effects-Based Operations (EBO): The Next American Way of War?. *Common Perspective*, vol. 12, no. 1, str.. 13-16.
18. McGinnis, Michael L. (2005): A deployable Joint Headquarters for the NATO Response Force. . *Joint Force Quarterly* , No. 38, 3 Quarter, str. 60-67.
19. McNicoll, Iain (2003): Effects Based Air Operations: Air Command and Control and the Nature of the Emerging Battlespace. *RUSI Journal*, vol. 148, no. 3, str. 38-44.
20. Meilinger, Philip S. (2003): A History of Effects-Based Air Operations. *Royal Air Force Air Power Review*, vol. 6, no. 3, str. 26-47.
21. Meilinger, Philip S. (2004): *The Origins of Effects-Based Operations*. . *Joint Force Quarterly*, issue 35, str. 116-122.
22. Melillo, Michael M.(2006): Outfitting a Big-War Military with Small-War Capabilities. *Parameters*, str. 22-35. Dostopno na www.carlisle.army.mil/usawc/Parameters/06autumn (20.11.2006).
23. Myers, Gene (2001): Effects-Based Operations: The Heart of Rapid Decisive Operations. *Common Perspective*, vol. 9, no. 2, str. 14-16.
24. Myers, Gene (2003): Effect based Operations: Everything Old is New Again, As Concept Reveals. *Armed Force Journal*, vol.140, no.11, str. 47-49.

25. Otis, Glen (1982): The AirLand Battle. *Military Review*, 5, str. 12-30.
26. Peach, Stuart (2003): Effects-Based Operations: The Contemporary Air Perspective. *Royal Air Force Power Review*, vol. 6, no. 3, str. 27-47.
27. Pendall, David W. (2004): Effects-Based Operations and the Exercise of National Power. *Military Review*, vol. 34, no. 1, Jan./Feb. 2004, str. 20-31.
28. Perkins, Stephen P., John D. Jackson II (2004): Effects-Based Operations and Its Enabling Capabilities in Expeditionary Warfare. *Military Intelligence Professional Bulletin*, vol. 30, no. 3, str. 11-19.
29. Pešec, Mojca (2005): Odgovor na asimetričnost? Nov pristop k načrtovanju v zvezi NATO. *Revija Obramba*, November, Ljubljana.
30. Peterson, Gordon I. (2004): Delivering 21st Century Capabilities for an Effects-Based U.S. Navy. *Naval Forces: International Forum for Maritime Power*, vol. 25, no. 3, str. 102-109.
31. Rawlings, H. Ripley IV (2005): Effects-Based Operations: Defined Through the Mistakes of the Past. *Armor*, vol. 114, no. 6, str. 26-34.
32. Read, Robyn (2005): Effects-Based Airpower for Small Wars. *Air & Space Power Journal*, vol. 19, no. 1, str. 103-112.
33. Record, Jeffrey (2005): *Why the Strong Lose. Parameters*, str. 16-31. Dostopno na www.carlisle.army.mil/usawc/Parameters/05winter (19.11.2006).
34. (2006) Riga Summit Declaration, *Press Release*. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm> (5.12.2006).
35. Rolfsen, Bruce. (2001): Effects-Based Operations is New Way to Fight. *Air Force Times*, vol. 61, no. 41, str. 27 – 33.
36. Roos, John G. (2001): Effects-Based Operations. *Armed Forces Journal International*, vol. 138, no. 8, str. 66 – 73.

37. Rosen, Stephen P. (2006): The Future of War and the American Military Demography, Technology, and the Politics of Modern Empire. *Forum*. Dostopno na www.harvardmagazine.com/on-line.050218 (7.4.2006).
38. Rowlett, Rick R. (2005): An Effect-Based Approach to Joint Operations – Where we are now?. *A Common Perspective*, JWC, JFCOM, vol.13, no.2, str.8-12.
39. Saunders-Newton, Desmond, Frank B. Aaron, (2002): Effects-Based Operations: Building the Analytic Tools. V: *Defense Horizons*, No.19, Center for Technology and National Security Policy. Dostopno na http://www.jfsc.ndu.edu/library/publications/bibliography/effects_based_operations.asp (7.4.2006).
40. Senglaub, Michael, (2003): The Analytic & Philosophical Imperatives of Effects-Based Operations (EBO). Dostopno na www.mors.org/eetings/ebo/ebo_reads/Senglab.pdf (18.1.2006).
41. Smith, Edward A.(2003): Effects-Based Operations: Applying Network-Centric Capabilities in Peace, Crisis, and War. *Defense Intelligence Journal*, vol. 12, no. 1, str. 79-85.
42. Stephens, Alan. (2004): Effects-Based Operations and the Australian Defence Force. *Asia-Pacific Defence Reporter*, vol. 30, no. 1, str. 32-34.
43. (2004) The United Kingdom Military View of Effects-Definitions and Relationships. *Common Perspective*, vol. 12, no. 2, str. 13-17.
44. Thompson, Mitchell J. (2006): Breaking the Proconsulate: A New Design for National power. *Parameters*, str. 62-75.
45. Ullman Harlan (2003): Shock and Awe revisited. *RUSI Journal*, June 2003, str.10-14.
46. Vego, N. Milan (2006): Effects-Based Operations – A Critique. *Joint Force Quarterly*, Issue 41, 2nd Quarter, str.51-57.
47. Walker, e.c.t. Dr. (1999), Panel report: Coalition Planning for Operations Other Than War. Dostopno na www.aiai.ac.uk/project/coalition/ksco/ksco-1999/PROCEEDINGS (23.4.2006).

48. Walker, Scott G., (1998): Targeting for Effects, Analytical Framework for Counterland Operations, School of Advanced Airpower Studies, *Air University Press*, Maxwell AFB.
49. Wilcox, Greg, Wilson Gary I (2002): Military Response to Fourth Generation Warfare in Afghanistan. Dostopno na www.emergency.com/2002/4gw5may02.html (23.4.2006).
50. Wielhouwer, Peter W. (2005) : Toward Information Superiority: The Contribution of Operational Net Assessment. *Air & Space Power Journal*, vol. 19, no. 3, str. 85-96.
51. Wingenbach, Karl. (2005): Effects-Based Operations and Operational Design. *Common Perspective*, vol. 13, no. 2, str. 13-17.
52. Wolfe, Frank, (2001): Air Force Officials To Emphasize the Effects-Based Operations in QDR, *Defense Daily*. Dostopno na www.dean.usma.edu/socs/ECON/ens/articles/QDR_USAF_Jan1801.htm (23.2.2006).
53. Zimmerman, Douglas K. (2004): Understanding the Standing Joint Force Headquarters. *Military Review*, vol. 84, no. 4, str. 28-32.

Priloga

UPORABLJENE DEFINICIJE IN TERMINI

Asimetrično vojskovanje (Asymmetric Warfare): nekonvencionalne metode in sredstva, katerih namen je, zaobiti ali onemogočiti nasprotnikovo moč z izkoriščanjem njegovih slabosti, potencialno z neproporcionalnimi učinki (NATO Military Concept for Defence Against Terrorism, 2004). Voditi neuravnoteženo ali neproporcionalno oboroženo ali neoboroženo vojno proti sovražniku. (US FJCOM, Terms and Glossary, 2006)

Cikel operacij, ki temeljijo na učinku (Effects-Based Operations Cycle) je kontinuiran proces, v katerem si sledijo osnovni elementi: razumevanje sovražnika; sposobnost, da identificiramo in izrazimo zaželeno končno stanje; sposobnost, da razvijemo miselno strategijo, ki promovira (pospešuje, podpira) učinke, to je sposobnost, da stvar ogledamo po delih, da jo ocenimo z različnih gledišč (v angleščini: lateral thinking = change the perception, break into the pieces); izvedba aktivnosti, s katerimi lahko opazujemo razvoj situacije in ustrezno prilagajamo aplikacije lastnih moči. (US JFCOM, 2004)

Cilji na vojskovališču (Theatre Objectives) določajo prioritete pri uporabi vojaške sile na operativni ravni vojskovanja.

Hitre, odločilne operacije (Rapid Decisive Operations) so namenjene doseganju pričakovanih rezultatov s čim manj sile in v kar najkrajšem času. Pravi cilj takih posegov je več kot uničenje sovražnikovih oboroženih sil, je ustrezen politični izid, v katerem je kontrola nad nasprotnikovo silo bolj zaželeno kot njeno uničenje. Koncepti hitrih in odločilnih operacij ter operacij, ki temeljijo na učinkih, ne obravnavajo nasprotnika na tradicionalen način, pač pa kot kompleksen, prilagodljiv sistem (Complex Adaptive System). (JFCOM, 2004)

Integrirane operacije (Integrated Operations): Da bi zagotovili večjo natančnost pri določanju (razlikovanju) operacij, v katerih sodelujejo poleg vojske še druge entitete, so v ZDA uvedli nov termin: integrirane operacije. Nacionalne integrirane operacije (National integrated operations) so tiste, v katerih sodelujejo vladne organizacije/agencije in nevladne organizacije/agencije. Za primer bi lahko vzeli sodelovanje nacionalne vojske in drugih vladnih ter nevladnih organizacij v primeru naravnih nesreč. Američani uporabljajo dva različna termina: zvezne integrirane operacije (Federal Integrated Operations), v katerih sodelujejo izključno vladne agencije ZDA in domače integrirane operacije

(Domestic Integrated Operations), v katerih sodelujejo zvezne in lokalne oblasti (Downie, 2005).

Informacija (Information) je zbir (aggregation) vseh uporabnih podatkov in znanja, ki je nujno za izvedbo določene naloge (Zveze) (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Koalicija (Coalition) V vojaški terminologiji se izraz koalicija nanaša na vsako operacijo, v kateri sodelujejo vojske dveh držav ali več pod enotnim poveljstvom (FM 3-0, 2003 in DOD Dictionary, 2004).

Koalijske sile (Coalition force): Sile, sestavljene iz držav, ki so v določen namen sklenile začasno zavezništvo. (Angleško-slovenski TS, 2005).

Kombinirane integrirane operacije (Combined Integrated Operations): Termin se uporablja za operacije, v katerih sodeluje več vojaških zvrsti, vladnih entitet iz več kot ene suverene države – vendar brez nevladnih organizacij. Za primer navajam Vojaške opazovalne misije, kjer sodelujejo oborožene sile posameznih držav ter vladne organizacije/agencije (obrambno, zunanje, notranje ministrstvo) (Downie, 2005).

Kombinirane, sestavljene operacije (Combined Operations) Termin se uporablja za operacije, ki jih skupaj izvajajo oborožene sile dveh zavezniških držav ali več za doseg enega poslanstva oziroma temeljne naloge. Operacijo Desert storm leta 1991, katere temeljna naloga je bila, pregnati iraške sile iz okupiranega Kuvajta, štejemo za kombinirano operacijo oboroženih sil iz ZDA, Evrope, Bližnjega vzhoda in drugih regij (DMAT, 2004). Pomenijo tudi: Skupno delovanje, mednarodne operacije, bojna delovanja, ki jih skupno izvajajo sile dveh ali več zavezniških držav, da bi opravile nalogo (AAP6).

Kompleksne teorije (Complexity Theories), še posebej teorije o kompleksnih prilagodljivih sistemih (Complex Adaptive Systems) pojasnjujejo, kako sistemski elementi reagirajo (react) in kako se vedejo (interact), če so pod določenim vplivom.

Koncept določanja tarč za uničenje, ki temelji na učinkih (Effect-Based Targeting): Koncept, ki ga je uveljavilo ameriško letalstvo predvideva, da je pri izbiri tarč, ki so načrtovane za uničenje, in sredstev, ki bodo pri tem uporabljena, potrebno preučiti, koliko bo to prispevalo k želenemu učinku, pri čemer morajo biti nezaželeni učinki čim manjši. V operacijah, kjer tarče napadamo po principu učinka (Effect-Based Targeting), je potrebno najprej identificirati sovražnikove ključne zmogljivosti in na njih delovati na

najučinkovitejši način z namenom, zagotoviti zaželeno učinke, ki se skladajo s cilji, postavljenimi v poveljniki zahtevi (US FJCOM, Terms and Glossary, 2006).

Mednarodne integrirane operacije (Multinational Integrated Operations) so mednarodne operacije, kot je bilo ukrepanje v primeru cunamija v jugovzhodni Aziji leta 2004, kjer je šlo za mednarodno humanitarno operacijo, ki je vključevala vojaške sile in vladne agencije mnogih držav, nevladne organizacije, mednarodne vladne organizacije, kot so Združeni narodi, in privatno iniciativo (industrija, posamezniki). Tudi operacije za stabilizacijo in podporo oziroma rekonstrukcijo po končanih konfliktnih običajno spadajo v okvir mednarodnih integriranih operacij (Downie, 2005).

Model »od strategije k nalogi« - Strategy-to-task (STT) je metoda, ki se uporablja na področju izboljševanja organizacijskih procesov. Na obrambnem področju se uporablja npr. za določanje povezave med obrambnimi programi in operativnimi nalogami, ki razvoj programov podpirajo, in obratno: za določanje povezav med operativnimi nalogami in nacionalno varnostno strategijo in cilji. Model je pravzaprav načrtovanje, ki je usmerjeno na cilje (objective-based planning) (US FJCOM, Terms and Glossary, 2006).

Mrežno povezano vojskovanje (Network Centric Warfare) lahko definirano kot koncept, ki povezuje vse vidike vojskovanja v skupno prepoznavanje dejavnikov (shared situational awareness) in razumevanje poveljnikove namere na način, ki omogoča enotnost in sinhronizacijo učinkov, ki multiplicirajo bojno moč vojaške sile. (Smith, 2002)

Nenamerno povzročena škoda (unintended damage) je tista, do katere pride takrat, kadar gre kaj narobe zaradi mehanske napake ali napak pri obveščevalni oceni oziroma podatkih.

Odločilna točka (Decisive Point) je točka, s katere lahko ogrozimo lastno ali sovražnikovo točko osredotočenja. Lahko se nanaša na čas, prostor in informacijsko okolje. Je ključna na poti k točki osredotočenja, predstavljajo jo lahko ključni položaj sovražnikove enote, infrastrukturni ali naravni objekt, zmogljivost delovanja, bojna morala ipd. Nadzor nad to točko zagotavlja poveljniku prednost pred sovražnikom, možnost za prevzem iniciative ali ohranitev tempa delovanja (NATO AJP01).

Operacije več organizacij/agencij, interagencijske (Interagency Operations): Termin se uporablja kot krovni pojem za označevanje različnih tipov operacij, ki bi jih sicer bilo potrebno definirati ločeno. Termin interagencijsko se nanaša na operacije, v katerih sodeluje več različnih organizacij/agencij. Vendar pa termin ne izraža v popolnosti značaja teh operacij in lahko povzroči nerazumevanje pri različnih uporabnikih, če ga ne

definiramo podrobneje. Interagencijske operacije so lahko tiste, v katerih sodelujejo vladne agencije/organizacije, pri čemer pa ni potrebno, da je ena od njih vojska (Downie, 2005).

Operacije, ki so usmerjene v cilje (Objective-Based Operations): Ciljno usmerjene operacije so konceptualizacija poveljnikove namere. Iz njih lahko razberemo smer delovanja in ukrepe za učinkovito delovanje (Measures of Effectiveness -MOE). (US JFCOM, Terms and Glossary, 2006).

Operacije, ki so usmerjene v tarče (Target-Based Operations): Za operacije, ki so usmerjene v tarče, so značilne identifikacija in selekcija sovražnikovih sredstev in zadostna sila, ki bo uporabljena za njihovo uničenje (US JFCOM, Terms and Glossary, 2006).

Povezane odločitve (Decision Coherence) so rezultat (s konsenzom) sprejetih pravih in pravočasnih odločitev (vojaških in političnih oblasti Zveze), ki zagotavljajo uspeh na območju delovanja (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Prevlada v odločanju (Decision Superiority) je stanje, v katerem je mogoče sprejemati boljše odločitve in jih izvajati hitreje, kot lahko sovražnik nanje reagira. Prevlada v odločanju je kritično odvisna od doseganja in vzdrževanja prevlade na področju informacij (information dominance) in enakega zavedanja o situaciji, ki si ga delijo odločujoči dejavniki (shared situational awareness) v vseh fazah operacije (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Prevlada na področju informacij (Information Superiority) je stanje, v katerem imamo prednost (pred sovražnikom ali drugim akterjem) na področju informacij v smislu vsebine in uporabe (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Prevlada na področju informacij in znanja (Information and Knowledge Superiority) pomeni, da je prava informacija (kar je potrebno) dostavljena pravi osebi (ki jo potrebuje) v pravem času (ko je to potrebno) v pravi obliki (kot je potrebno). Štirje ključni vidiki prevlade na področju informacij in znanja so:

- Zbiranje: potrebno je zadostiti bodočim potrebam po informacijah v smislu kakovosti in zbiranja.
- Obdelava: potrebno je uporabiti podatke in ustvariti znanje.
- Sodelovanje in kakovostna interakcija: izmenjava informacij in znanja na podlagi potreb.

- Razširjanje: dostaviti informacije in znanje na podlagi potreb ter zadostiti pogojem kakovosti, oblike in pravočasnosti (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Prožnost (Agility) je ključna značilnost bodočih oboroženih sil. Vključuje sposobnost za hitro reagiranje na nove situacije (responsiveness), žilavost (robustness), fleksibilnost (flexibility) in prilagodljivost (adaptability). Sposobnost za hitro reagiranje se meri v primerjavi s sovražnikovo sposobnostjo reakcije na spremembe v okolju. Žilavost (trdnost in vztrajnost) pomeni sposobnost vzdrževanja učinkovitosti v zahtevnih/težkih (austere) razmerah. Fleksibilnost je sposobnost, da za različne situacije razvijemo različne možnosti izvedbe in smo jih sposobni izvesti. Prilagodljivost pomeni sposobnost, da se hitro učimo in prilagajamo v novih okoljih, in če je potrebno, najdemo nove poti in sredstva.

Pristop do načrtovanja in izvajanja operacij, ki je usmerjen v doseganje učinkov (Effects-Based Approach to Operations) (tudi: pristop, ki temelji na učinkih; na učinkih temelječ pristop) tvorijo: razmišljanje o strateških ciljih in načinu njihove realizacije na principu učinkov ter s tem povezani dokumenti, ki nastajajo v določenem okolju (NATO) in so podlaga za uresničevanje koncepta operacij, ki temeljijo na učinkih. S pristopom do načrtovanja in izvajanja operacij, ki je usmerjen v doseganje učinkov (effect based approach), lahko določimo naravo in tip sil, ki jih moramo uporabiti zato, da bi bili kos pričakovanim izzivom; pomembno vpliva na odločitev o strukturi bodočih sil. Pristop, ki temelji na učinkih, je usmerjen na prehod med različnimi stanji in ne toliko na statična stanja sistemov, ki podpirajo konflikt; v njem se ukvarjamo z vprašanjem, kako bo učinek, dosežen na enem sistemu, deloval na drug sistem (US FJCOM, Terms and Glossary, 2006).

Razmišljanje, ki načrtovanje operacij usmerja v doseganje predvidenih učinkov (Effect-Based Thinking): Analitična narava razmišljanja, ki načrtovanje operacij usmerja v doseganje predvidenih učinkov (effect-based thinking), je primerna za sprejemanje odločitev na strateški ravni, manj uporabna pa je na taktičnem nivoju, kjer je uspeh odvisen predvsem od standardnih operativnih postopkov in izurjenosti vojske.

Situacija (Situation) je pozicija, so pogoji ali je stanje (state) nečesa ali nekoga v odnosu do okolja v določenem času (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Skupni načrt (Coherent Plan) je načrt, v katerem so cilji nacionalnega pomena konkretizirani s predvidenimi vojaškimi aktivnostmi. Načrtovalci morajo povezati vse aktivnosti, ki se bodo izvajale, s cilji, prav tako pa vse cilje na višjih ravneh izpeljati v cilje na nižjih ravneh. Pred načrtovanjem strategije ali smeri delovanja morajo načrtovalci in

tisti, ki odločajo, na vsaki ravni določiti, kakšno naj bi bilo zaželeno stanje, prav tako mora biti določeno, kakšen naj bo zaželen končni rezultat (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Točka osredotočenja (Centre of Gravity -COG) so tiste lastnosti in zmogljivosti, ki vojski nudijo (omogočajo) nemoteno delovanje, iz katerih črpa svojo fizično moč in voljo za bojevanje (vodstvo/poveljniška struktura, infrastruktura, populacija, vojaške enote) (NATO AAP06).

Učinki (effects) so fizični, funkcionalni ali psihološki izidi – rezultati, dogodki ali posledice, ki izhajajo iz specifičnih vojaških ali nevojaških akcij (US JFCOM, 2004). Učinek je vsota posledic (cumulative consequence) v okolju, nastal pa je kot rezultat ene aktivnosti ali več in vodi do spremembe situacije v eni dimenziji ali več dimenzijah področja delovanja (CAFJO, 2006).

Varianta delovanja (Course of Action -COA) je varianta, na podlagi katere lahko izvedemo nalogo ali se nanaša na izvedbo naloge. Je način izvedbe poveljnikove namere in podaja odgovore na vprašanja KDO? (splošna opredelitev enot za izvedbo naloge), KAJ? (naloge), KDAJ?, KJE? in ZAKAJ? (cilj) (NATO AJP01).

Zaznava (Perception) je proces sprejemanja čutnih (sensory) informacij, pri kateri sodeluje kompleksna kognitivna aktivnost. Na zaznavo vplivajo človekovo predhodno znanje, primerjava le-tega s sprejeto informacijo in individualna interpretacija, kar nazadnje vpliva na razumevanje informacije (comprehended) (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Zavedanje (Awareness) je posledica človekove kognitivne dejavnosti, je rezultat procesa zaznavanja pogoja ali dogodka, pri čemer pa ni nujno, da pomeni tudi znanje o pogoju ali dogodku oziroma razumevanje le-teh (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Zavedanje o situaciji (Situational Awareness) je posledica zaznavanja in kognitivne dejavnosti, povezane s sprejemanjem vseh razpoložljivih informacij o specifični situaciji in omogoča nadaljnjo izčrpno (comprehensive) in s podatki opremljeno (informed) kognitivno interpretacijo realnosti. Ker je zaznavanje posameznika pogojeno z individualnimi lastnostmi in sposobnostmi, je potrebno zavedanje o situaciji, ki ga ima posamezna oseba, vedno obravnavati kot individualno (individual situational awareness).

- **Individualno zavedanje o situaciji (Individual Situational Awareness)** je najosnovnejša raven zavedanja, ki je lastna in posebna vsakemu posamezniku. Je človekovo zaznavanje razpoložljivih elementov informacij in je funkcija

osebno obarvanega opazovanja, predhodnega znanja (posameznikova kultura, prepričanja, izobrazba...) in razumevanja (osebna interpretacija opazovanih dejstev) zaznane situacije.

- **Skupno zavedanje o situaciji (Common Situational Awareness)** je zavedanje o situaciji, ki je skupno več posameznikom in je posledica osebnega zavedanja in enakega predhodnega (preden pride do interakcije ali sodelovanja med njimi) znanja, ki omogoča podobno interpretacijo zaznane situacije.
- **Enako zavedanje o situaciji (Shared Situational Awareness)** je stanje, ki nastane po tem, ko sta dve entiteti ali več lahko razvili podobno zavedanje o situaciji (po interakciji ali sodelovanju) (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Znanje (Knowledge) je kognitivno stanje, ki je rezultat interpretacije zaznane informacije in kombinacija le-tega z oblikovanim individualnim modelom sveta, ki se je oblikoval z učenjem, formalnim izobraževanjem, vzgojo, kulturo itn. (SACT HQ Abbreviations and Definitions, 2006).

Združeno (več zvrsti) (joint): Označuje dejavnosti, delovanja, organizacije itd., v katerih sodelujejo elementi več kot ene zvrsti iste države (AAP6)

Združene operacije (Joint Operations): Termin se uporablja za označevanje vojaških aktivnosti, ki jih skupaj izvajajo združene sile oziroma različne vojaške zvrsti ene države. Primer: operacija Just Cause v Panami leta 1989 je bila združena, koordinirana vojaška aktivnost sil vseh zvrsti vojske ZDA, kopenske vojske, mornarice, letalstva in marincev (DMAT, 2004).

Zmogljivost (Capability) je sposobnost, da proizvedemo učinek ali operativni izid, ki je potreben za izvedbo vojaške naloge (Understanding NATO Military Transformation, 2005).

Zračna sila, katere delovanje temelji na teoriji učinkov (Effects-based Air Power), se osredotoča na neposredno doseganje učinkov, ki so pomembni za uspeh celotne operacije, in zaobide (bypassing) taktične cilje. Tako uporabljena prispeva k hitrejši zmagi z manj stroškov in žrtev. Koncept, ki predvideva tako uporabo zračnih sil, se osredotoča na politično-vojaške cilje in temelji na štirih medsebojno povezanih predpostavkah: zračna sila se lahko uporabi popolnoma neodvisno od kopenskih in pomorskih sil; je nedeljiva in jo mora centralno kontrolirati poveljnik zračnih sil; za doseg ciljev na vojskovališču mora biti uporabljena v skladu z globalnimi cilji; sposobna je doseči več ciljev sočasno (politično-vojaških ciljev).

Cilji na vojskovališču	Theatre Objectives
Diplomacija prisile	Coercive Diplomacy
Elementi nacionalne moči	Elements Of National Power
Enoten, integriran, koordiniran in sinhroniziran pristop do bojevanja na nacionalni ravni	National Campaign Plan
Izstrelki dolgega dosega	Long Range Missiles
Informacijsko delovanje	Information Operation
Kopenska zračna obramba	Surface-To-Air Defence
Linearni sistemi (enosmerni, eno-dimenzionalni)	Linear Systems
Moralen razpad, moralna dezintegracija	Decay
Medsebojno dopolnjevanje učinkov	Effects Synergy
Motiti	Disrupt
Metodologija načrtovanja, ki temelji na učinkih	Effect-Based Planning Methodology
Načrt operacije na celotnem vojskovališču	Theatre Campaign Plan
Načrtovanje, ki je usmerjeno v doseganje učinkov, ki temelji na učinkih	Effect-Based Planning
Načrtovanje, ki je usmerjeno v doseganje ciljev	Objective-Based Planning
Nenamerno povzročena škoda	Unintended Damage
Nedržavni sistemi	Non-State Systems
Neubojna sredstva	Non-Lethal Means
Natančno vodeni izstrelki	Precision Guided Munitions
Obrobna škoda	Collateral Damage
Orožja, ki povzročajo majhno obrobno škodo	Low Collateral Damage Weapons
Operacije, ki so drugačne od vojne	Operations Other Than Wars (OOTW)
Ofenzivno kontrainformacijsko delovanje	Offensive Contra-Information Operation
Omejena vojna	Limited War
Povezan, skupen	Coherent
Preusmeriti	Divert
Premoč, prevlada, nadvlada	Superiority
Podaljšano vojskovanje	Protracted War
Prevlada na področju informacij	Information Superiority

Parameter možne napake	Circular Error Probable (CEP)
Popolno uničenje sovražnika	Annihilation
Revolucija na vojaškem področju/domeni	Revolution In Military Affairs (RMA)
Simultana (sočasna) uporaba	Simultaneous Application
Spodbujanje vojne	War-Will
Sposobnost (za uspešno izvedbo nalog)	Efficiency
Strategija obvladovanja	Containment Strategy
Strategija globalnega delovanja	Global Engagement Strategy
Sile za posredovanje	Expeditionary Force
Učinkovitost (pri izvedbi nalog)	Effectiveness
Uničiti	Destroy
Usklajen	Comprehensive
Varianta delovanja	Course Of Action (COA)
Vzdrževanje vojnega stanja	War-Sustainment
Vojskovanje, ki temelji na učinkih	Effect-Based Warfare
Zadržati	Delay
Zmanjševanje odpora, izčrpavanje sovražnika	Attrition